

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Kateřina ČERVINKOVÁ

**SEGREGACE: TEORIE A PRAXE
NA PŘÍKLADU MĚSTA OLOMOUCE**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph. D.

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala sama a že jsem uvedla všechny použité zdroje informací.

Olomouc, 21. 4. 2008

.....

podpis

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2006/07

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

student

Kateřina ČERVINKOVÁ

obor

geografie - historie

Název práce:

Segregace: teorie a praxe na příkladu města Olomouce

Segregation: theory and praxis on the example of Olomouc

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je identifikovat klíčové charakteristiky procesu segregace v České republice a zaměřit se podrobněji na analýzu v Olomouci. Dále bude provedena srovnávací analýza s jinými vybranými městy (podle možností autorky, dostupnosti informací).

Struktura práce:

1. Teoreticko-metodologické aspekty geogr. výzkumu procesu segregace ve světě a v ČR
2. Segregace v ČR
3. Segragace: morfologická charakteristika, funkční struktura, sociálně-demografická struktura
4. Problémy spojené s procesem segregace
5. Syntetické zhodnocení, možnosti prevence, řešení a výhled do budoucnosti
6. Závěr
7. Anglické resumé

Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:

Sestavení osnovy DP (listopad 2006)

Rešerše literatury k současným otázkám segregace (únor 2007)

Teorie a metodologie výzkumu, sběr dat ze SLDB 2001 a 1991 (květen 2007)

Terénní šetření: identifikace klíčových prostorů, dotazníkové šetření, interview s klíčovými aktéry ve městě (listopad 2007)

Analýza a syntéza získaných poznatků (leden 2008)

Odevzdání diplomové práce (duben 2008)

Rozsah grafických prací: text, grafy, mapy,

Rozsah průvodní zprávy: 20-22 tisíc slov základního textu + práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

CARTER, H.(1997): The study of urban geography, Arnold, 420 s.

CLAPSON (2003): Suburban century. Berg, Oxford, New York, 235 s.

KNOX, P., PINCH, S. (2000): Urban Social Geography: An Introduction. Pearson, Harlow, 479 s.

LICHTENBERGER, E. (1991): Stadtgeographie- Methoden, Modelle, Konzepte. Teubner geogr. Bücher, 211 s.

SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. (eds.) (2005): Prevence prostorové segregace. CD-ROM, PŘF UK v Praze

Materiály a výstupy z projektu MMR „Prevence prostorové segregace“

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Datum zadání diplomové práce: 15. 11. 2006

Termín odevzdání diplomové práce: ne dříve než 17 měsíců od zadání

vedoucí katedry

vedoucí diplomové práce

Děkuji panu RNDr. Pavlu Ptáčkovi , Ph. D. za věcné připomínky a odborné vedení diplomové práce.

OBSAH

<u>ÚVOD</u>	7
<u>Cíl práce</u>	8
<u>Metodika práce</u>	9
1. <u>Teoreticko-metodologické aspekty geografického výzkumu procesu segregace ve světě a v ČR</u>	10
<i>Definice segregace</i>	10
<i>Rezidenční segregace</i>	10
<i>Příčiny segregace</i>	14
<i>Formy segregace</i>	16
<i>Možnosti měření a hodnocení míry segregace</i>	20
2. <u>Segregace v ČR</u>	22
<i>Historie segregace v ČR</i>	22
<i>Srovnání míry segregace ČR, Evropy a USA</i>	29
<i>Lokality segregace v ČR</i>	33
3. <u>Segregace: morfologická charakteristika, funkční struktura, sociálně – demografická struktura</u>	39
4. <u>Problémy spojené s procesem segregace</u>	47
<i>Důsledky segregace</i>	47
<i>Důsledky segregace v ČR</i>	50
5. <u>Možnosti prevence a zmírnění důsledků segregace</u>	57
6. <u>Praxe procesu segregace na příkladu města Olomouce</u>	63
<i>Obecná charakteristika romských segregovaných lokalit v Olomouci</i>	65
<i>Segregované romské lokality v Olomouci</i>	72

<i>Důsledky segregace v Olomouci</i>	76
<i>Možnosti prevence a zmírnění důsledků segregace v Olomouci</i>	79
<i>Postoj veřejnosti k otázce romské segregace v Olomouci</i>	81
<i>Srovnání Olomouce a Přerova v řešení problémů segregace</i>	85
<i>Srovnání Olomouce a Prostějova v řešení problémů segregace</i>	88
<i>Výhled do budoucnosti</i>	91
7. <u>Závěr</u>	93
<u>Summary</u>	94
<u>Použité zdroje a literatura</u>	95
<u>Přílohy</u>	

ÚVOD

Segregace, odborné slovo označující každodenní problém mnoha lidí nejen v České republice, ale i na celém světě. A pokud se člověka netýká přímo, je s ním konfrontován alespoň v mediální podobě. Všichni o tomto problému vědí, ale jakoby byl za nějakou hradbou mlčenlivosti, nikdo se k němu otevřeně nehlásí. Nejlepší by bylo segregaci nějak vyřešit a zbavit se jí, ale možnosti a způsoby jsou omezené a nemají účinnost, jakou by mít měly.

Tento fenomén mnozí považují za následek řešení situací v dnešní době, ovšem segregace je stará skoro stejně jako lidstvo samo. V podstatě v každé době existovala skupina lidí, která byla nějakým způsobem oddělená od většinové společnosti – ať už to byli Židé, černoši nebo Romové. Ať už byly důvody pro segregaci různé a měly odlišný prvotní impuls, výsledek byl ve všech případech stejný – odloučené skupiny obyvatel, které se určitým způsobem byly nuceny přizpůsobit stávající situaci.

V rámci České republiky jsou nejpočetnější komunitou, jež podléhá segregaci, Romové. Vzhledem k tomu, že jsem se narodila v Olomouci a žiji zde celý život, pro mě bylo poměrně zajímavé se dozvědět detailnější informace o segregaci přímo v mém rodném městě.

Cíle práce

Cílem této diplomové práce je charakteristika segregace a identifikace obecných klíčových charakteristik procesu segregace v České republice, mezi něž patří příčiny, formy či možnosti jejího hodnocení v rámci geografie. Mezi další důležité charakteristiky se řadí také morfologická charakteristika, funkční charakteristika a sociálně-demografická struktura segregovaných lokalit. Dále by se práce měla zabývat vývojem segregace i současným stavem v rámci celé České republiky a rovněž například i srovnáním s jinými evropskými státy a USA. V neposlední řadě se práce bude snažit postihnout problémy spojené s procesem segregace a s tímto související možnosti prevence a řešení tohoto procesu.

Tyto obecné poznatky by pak dále měly být aplikovány v praktické části na analýzu situace ve městě Olomouci. Všechny výše zmíněné základní charakteristiky jsem se snažila popsat na aktuální situaci ve městě a její srovnání s městy Přerov a Prostějov. Jedná se o zhodnocení politik obou měst v této oblasti, které jsou ale poměrně rozdílné, což je patrné již při základním náhledu do problému. V závěru jsem se zaměřila na výhled do budoucnosti a jaká řešení situace připravuje město Olomouc ve své sociální politice, pod kterou je segregace řazena.

Metody práce

Díky tomu, že práce má de facto dvě části – teoretickou a praktickou, liší se stejně tak i metody práce v nich využívané. V teoretické části byla hlavním těžištěm práce rešerše dostupné literatury k tomuto tématu. Základními, a v české provenienci nejvýznamnějšími, pracemi v problému segregace, jsou publikace a studie v rámci výzkumné práce na Univerzitě Karlově v Praze, Přírodovědecké fakultě, Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje, pod vedením Doc. RNDr. Ludka Sýkory, Ph.D.. Luděk Sýkora vedl rovněž tým odborníků spolupracujících na publikaci *Prevence prostorové segregace*, vydané v rámci konference na téma *Segregace: formy, příčiny, důsledky, řešení*, kterou uspořádalo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, PŘF dne 9. listopadu 2005. Dále byly využívány publikace vydané v rámci Socioklubu, sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky, týkající se především soužití většinové společnosti s Romy a představující romské etnikum. Významnými zdroji informací byly v této části rovněž internetové zdroje, zastoupené převážně internetovým serverem TSP Web, zabývající se problematikou terénní sociální práce, jako významným činitelem při zmírňování důsledků segregace, a přinášející přínosné informace z hlediska teoretického, ovšem vycházejícího z praktických zkušeností.

V rámci aplikace teoretické části na praxi segregace v Olomouci, bylo nejzákladnějším stavebním kamenem interwiev s PhDr. Pavlou Nachtmannovou, vedoucí oddělení Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Olomouce. Poskytla mi základní informace o stavu romské populace v Olomouci, o hrozbě sociálního vyloučení v některých lokalitách města, a také o probíhající terénní sociální práci v Olomouci. K prostudování mi poskytla neveřejné dokumenty týkající se romské problematiky i terénní sociální práce a také výsledky sociálního výzkumu realizovaného o.s. SPOLU, součástí projektu *Podporované zaměstnávání Romů v rámci Zlepšení dlouhodobých příležitostí pro Romy*. Velmi přínosným zdrojem doplňujícím informace PhDr. Pavly Nachtmannové byla *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice*, popisující jednotlivé lokality ve městě. V rámci srovnání města Olomouce a Prostějova jsem využila dokumentů týkajících se převážně integrace romské menšiny do společnosti, které jsou dostupné z internetových stránek Olomouckého kraje. Součástí této části práce je také vyhodnocené dotazníkové šetření, podrobněji popsané v podkapitole *Postoj veřejnosti k otázce romské segregace v Olomouci*. Součástí Příloh je fotografická dokumentace jednotlivých romských lokalit v Olomouci.

Diplomová práce byla vytvořena v textovém editoru Microsoft Office Word 2003.

1. Teoreticko-metodologické aspekty geografického výzkumu procesu segregace ve světě a v ČR

1.1 Definice segregace

Slovo segregace můžeme doslova přeložit jako oddělování, odlučování nebo vylučování (Akademický slovník cizích slov, 2001). Pro potřebu definice tohoto pojmu v rámci geografie lze tuto definici modifikovat takto: „Termínem segregace rozumíme nerovnoměrné rozmístění různorodých skupin obyvatelstva v území, a to podle místa jejich, zpravidla trvalého, bydliště.“ (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2005)

V České republice dochází v rámci narůstající sociální diferenciaci obyvatelstva, rozmanitosti nabídek bydlení a díky působení mnoha dalších faktorů k narůstání segregace. Je to proces z části přirozený, kdy se jedná o projev různých preferencí obyvatel, které je přirozeně vnitřně rozrůzněno, ale segregace je vnímána i jako proces negativní až problémový. Jedná se o problém společenský, který může vést až k narušování sociální soudržnosti obyvatelstva. Pokud se projevuje ve větší míře, může přinášet pro tyto postižené lokality a regiony závažné dlouhodobé důsledky.

Podle předchozího vymezení můžeme dát pojmu segregace dva odlišné významy. Lze ho vnímat pouze jako holý analytický termín, kterým segregací myslíme pouze míru rozdílů v prostorovém rozložení sociálních skupin obyvatelstva, kterou lze měřit, porovnávat její změny za určitá období nebo mezi různými skupinami obyvatel, měst či regionů. Častěji se ale pojem segregace používá jako termín představující společenský problém. Obě tato vymezení ale většinou stojí ruku v ruce vedle sebe a nelze je striktně oddělit. Většinou se totiž určitá míra sociálně – prostorové diferenciaci (segregace) stává problémem (segregací) v sociální oblasti.

1.2 Rezidenční segregace

Rezidenční segregaci je možné definovat jako relativní prostorové oddělení nebo proces oddělování určitých skupin obyvatelstva od zbytku společnosti do různých oblastí a zón sídel na základě socioekonomických, etnických a kulturních charakteristik (Burjáněk, 2005). Prostorová segregace je těsně vázána na územní koncentraci a je možné ji vnímat buď z pohledu vnitřní prostorové různorodosti sídel, což znamená úroveň rozdílů mezi

jednotlivými čtvrtěmi města, nebo podle odlišnosti čtvrti města, z pohledu sociální skladby obyvatelstva vzhledem k celému městu.

K segregaci skupin obyvatel může docházet různými způsoby. Pro hodnocení segregace se tedy sleduje nejen rovnoměrnost jeho rozmístění, ale i možnost vzájemného kontaktu skupin obyvatel v městském prostoru. Segregovanou skupinou populace se pak rozumí ta, která v prostoru města rozmístěná nerovnoměrně a která má tímto rozmístěním zhoršené podmínky pro navázání kontaktu s ostatními skupinami.

Nejčastěji dochází k segregaci vyplývající z etnické či rasové příslušnosti nebo ze sociálně ekonomických charakteristik obyvatel. Méně častá je potom segregace podle demografických znaků (např. věku), typu domácností a kulturní charakteristiky (např. životní styl). Sociální prostor bývalých socialistických měst byl na rozdíl od měst formovaných tržní ekonomikou diferencován zejména demografickými charakteristikami obyvatelstva (Burjanek, 2005).

Z hlediska velikosti území může existovat prostorová segregace mezi jádrovými městy a jejich zázemím, mezi jednotlivými čtvrtěmi uvnitř měst a také mezi jednotlivými obytnými bloky v rámci jedné čtvrti.

Snahy o vyjádření základního vzorce segregace na úrovni celého města vedly k formulacím prostorových modelů měst. Tyto modely mají za úkol zjednodušeně vyjádřit rozmístění obyvatel diferencovaných podle socioekonomického statusu, rasy či etnické příslušnosti a demografických charakteristik v prostoru města.

- Modely industriálního města

K tradičním modelům vnitřní struktury měst (Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) patří Burgetův model koncentrických zón (1925), který byl později rozvinut v Hoyův sektorový model (1939) a Hartus – Ullmanův model více center (1945) (viz obr. 1).

Podle Burgessova modelu koncentrických zón je prostorová struktura města tvořena soustavou soustředných zón lišících se funkcí, sociálním statusem obyvatel a stavem fyzického prostředí.

Funkce jednotlivých zón:

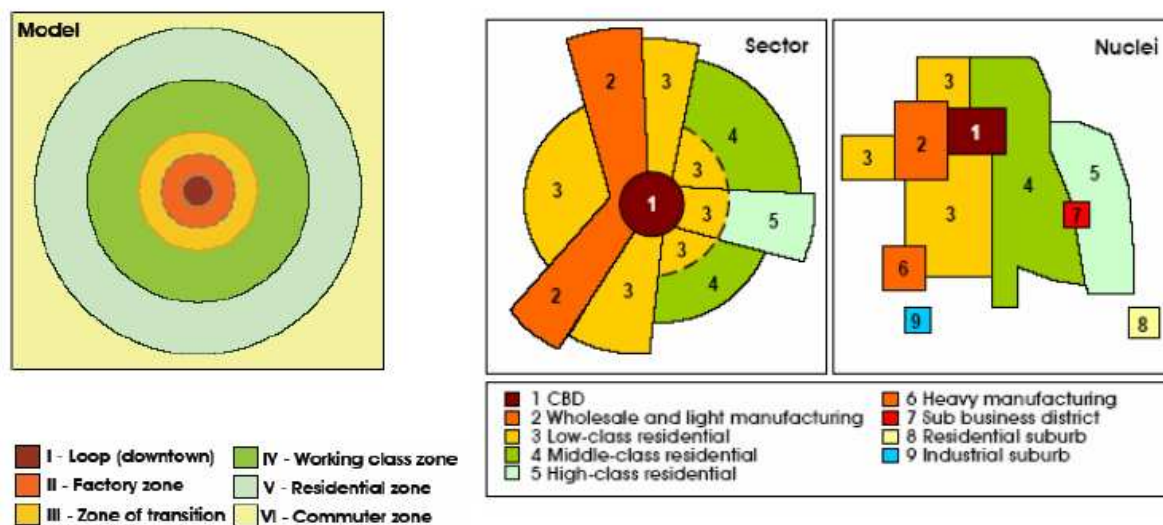
- I. CBD (central business district) soustřeďuje ekonomický, kulturní a politický život.
- II. Zóna úpadku (zone of deterioration) je přechodnou zónou vnitřního města obklopující CBD, odkud sem pronikají obchodní aktivity a lehký průmysl. Nacházejí se zde také slumy, etnické enklávy, kolonie imigrantů a ghetta. Příznačná je vysoká kriminalita.
- III. Zóna dělnických domů je obydlena převážně kvalifikovanými dělníky, kteří sem unikli ze zóny úpadku za lepšími životními podmínkami (obecně druhé generace imigrantů).

IV. Rezi­denční zónu obý­vají vyšší vrstvy (hono­sné byty a rodinné domy), nachá­zejí se zde také nad­stan­dardní hotely a místa kon­cen­trace zá­bavy.

V. Zónu do­jí­ždě­ky (commuters zone) tvoří před­městí a sa­te­litní sídla.

Model kon­cen­trických zón před­sta­vu­je ideální vzorec so­ciální se­gre­pace a ex­pan­ze amerického in­dus­triálního města (Chi­caga). Chi­cagská škola po­važovala za klíč k se­gre­paci pří­sluš­nost k so­ciální třídě, která je v pro­storu vy­jádřena formou re­zi­denční se­gre­pace (Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

Obr. 1 Kon­cen­trický, sek­torový a více­jaderný model města

Zdroj: Rodrigue, J-P a kol: Transport Geography on the Web, Hofstra University, Department of Economics & Geography, 2004, dostupné z <http://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch6en/conc6en/ch6c2en.html>

Podle Hoytova sek­torového modelu je so­ciální pro­storová struktura města uspořá­dána do sek­torů ve formě klínů a ko­ri­dorů vystupujících směrem z centra města. Je to způsobeno tím, že lidé určité so­ciální skupiny obyvatel si při růstu města obvykle udržují již jednu zaujaté po­zi­ce zpravidla v ekolo­gicky nej­pří­hodnějším seg­men­tu městského regionu. Podle Harris – Ullmanova modelu neexistuje takto pravidelný vzorec kon­cen­trace a města mají více jader, která se specializují na různé funkce (podle Musil, 1967).

- Modely postindus­triálního města

V dnešní době se kon­cep­ty snaží zachytit podstatu vnitřního uspořá­dání

postindustriálního města. Narůstající nerovnosti mezi bohatými a chudými v 80. letech vedly hlavně ve velkých metropolích k formulacím myšlenek o existenci rozděleného či duálního města. Tyto koncepty se od tradičních liší ne zcela jednoznačným určením sociálně prostorového vnitřního uspořádání. Pro tento model se stal modelem New York v důsledku rostoucího rasového a třídního napětí právě v 80. letech. Toto modelové město bylo označeno za duální město složené ze dvou odlišných a nerovných měst, kontrastujícího města bohatých (skupina bílých a vzdělaných manažerů) a města chudých (černošské a latinskoamerické obyvatelstvo pracující v administrativě a průmyslu) (podle Castells a Mollenkopf, 2001, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

Postupem doby bylo toto striktní rozdělení města upraveno. Struktura současných měst je rozdělena do různorodých čtvrtí, které odráží pozici sociálních skupin a funkcí v hierarchii moci a bohatství. Z tohoto důvodu se hovoří spíše o rozděleném městě (dividend city).

V rozděleném městě se rozlišuje pět rezidenčních zón (podle Marcuse, 1993, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004):

- I. Luxusní bydlení: nejbohatší špičky společnosti, enklávy nebo izolované stavby).
- II. Gentrifikované město: mladí, bezdětní manažeři a profesionálové (yuppies).
- III. Suburbánní zóna: střední třída, rodinné domky.
- IV. Zóna činžovních domů: hůře placení zaměstnanci, převážně nájemní domy, sociální byty.
- V. Úpadková zóna: chudí, nezaměstnaní, bezdomovci, lidé na okraji společnosti, vysoká kriminalita.

Residenční zóny mají paralelu i v ekonomické složce:

- I. Místa nejdůležitějších rozhodnutí: sídla velkých firem, prestižní rezidence a prostorově nevymezená místa (jachty, zadní sedadla limuzín, letadla).
- II. Město výrobních služeb: silně koncentrované v centru (CBD), propojení vyspělými technologiemi a komunikacemi.
- III. Město přímé produkce: různé lokality vně centra, ale uvnitř metropolitní oblasti, průmyslová výroba, státní administrativa, služby v rámci velkých firem.
- IV. Město manuálně pracujících, šedé ekonomiky, malých výrobních podniků, skladišť, spotřebních služeb. Rozptýleno v blízkosti města výrobních služeb a přímé produkce.
- V. Město skladišť, šedé ekonomiky, nejméně žádoucích funkcí a aktivit (úpadková zóna).

1.3 Příčiny segregace

Jako příčinu segregace nelze určit jeden faktor, ale jedná se o výsledek komplexního působení různých sociálních a ekonomických procesů a podmínek (podle Massey a Denton, 1988; Massey a Eggers, 1990; Musterd a kol., 1999; Musterd a Ostendorf, 2003; Van Kempen, 1994; Van Kempen, 2003, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2005). Na sociálně-prostorové diferenciaci sídel a regionů se projevuje rozrůznění obyvatel podle socioekonomických, etnických, kulturních a dalších charakteristik. Segregaci poté můžeme chápat jako vyjádření sociálních rozdílů v dané společnosti. Sociální diferenciace sama o sobě nemusí vést k prostorové segregaci, ale většinou jsou tyto dva jevy úzce spojeny.

Segregace byla ve 20. a 30. letech 20. století významnou oblastí zájmu Chicagské školy urbánní sociologie. Rozdělení socioekonomických a kulturních skupin obyvatelstva do různých částí města považovali sociologové tohoto směru za jeden z hlavních procesů formujících vnitřní strukturu a charakter expandujícího severoamerického města první poloviny 20. století. Chicagská škola považovala společenské rozvrstvení a sociální diferenciaci městského prostoru za funkční mechanismus utváření a fungování „městského organismu“.

V současnosti je segregaci věnována pozornost zejména v souvislosti s narůstající sociální polarizací. V 80. letech 20. století vedly narůstající rozdíly mezi bohatými a chudými, patrně zejména ve velkých metropolích, k formulaci myšlenek o rozděleném či duálním městě (podle Hamnett, 2001; Marcuse, 1993; Mollenkopf a Castells, 1991, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2005)

Určitá míra segregace a její některé formy jsou přitom vnímány jako problémové, narušující a ohrožující sociální soudržnost a v důsledku toho i ekonomické fungování a celkovou udržitelnost rozvoje společnosti (Sýkora, L. -Temelová, J., 2005).

Různé skupiny obyvatel mají vzhledem ke své etnické příslušnosti, sociálně ekonomickému postavení či fázi rodinného cyklu odlišné rezidenční potřeby a preference. Prostorová koncentrace těchto skupin se vysvětluje jejich vlastní volbou bydlet v určité oblasti. Motivací může být snaha bydlet v blízkosti obyvatel stejných či podobných charakteristik a životního stylu nebo žít v místech, která z hlediska potřeb domácnosti zajišťují upřednostňovaný standard. Různé sociální skupiny vyjadřují své nároky na bydlení utvářením odlišného rezidenčního prostředí, které přitahuje obyvatele, kteří mají podobné rezidenční preference. Při hledání bydliště pak jedinci i domácnosti vyhledávají lokality obývané skupinami na podobné sociální úrovni.

Důležitým faktorem, který ovlivňuje míru segregace je rasová a etnická struktura populace. Různé etnické nebo rasové skupiny lidí upřednostňují odlišný rezidenční vzorec, který přirozeně pramení z odlišností mezi těmito skupinami. Prostorová koncentrace těchto skupin se vysvětluje jejich volbou bydlet ve stejné oblasti.

Segregace etnických skupin závisí na následujících okolnostech (podle Musil, 1967):

- Početní velikost menšinové skupiny (k segregaci nedojde, pokud je členů menšinové skupiny malý počet).
- Ekonomické postavení (k segregaci jsou náchylnější příjmově slabší menšiny).
- Stupeň kulturních odchylek od norem země (sociální vzdálenost).
- Stupeň tradičního, institucionalizovaného odmítání menšiny.
- Třídní postavení (k segregaci nejčastěji dochází u nejnižších a nejvyšších tříd).
- Stupeň konzervativizmu v psychologickém slova smyslu (konzervativnější skupiny více lpí na vlastní kultuře a odmítají asimilaci).

Dalším determinantem segregace jsou také finanční zdroje domácností a jednotlivců, které do značné míry určují pozici domácností na trhu s byty a možnosti uplatnění preferencí při konkrétní lokalizaci v prostoru měst. Procesy prostorové segregace i výsledné prostorové uspořádání ovlivňují i kulturně podmíněné zvyklosti daných populací, např. úroveň mobility vyplývající z ochoty se stěhovat, dojíždět do práce na velké vzdálenosti nebo žít v sociálně smíšených nebo naopak homogenních komunitách (Sýkora, L. -Temelová, J., 2005).

Z množství faktorů podílejících se na segregaci jsou za nejdůležitější považovány procesy globální ekonomické restrukturalizace a rozdíly existující v míře sociálního přerozdělování. Ekonomická restrukturalizace se ve vyspělých městech projevuje deindustrializací a s tím spojeným nárůstem významu sektoru služeb. To vede ke změnám na pracovním trhu a sociální polarizaci, která se dále odráží v prostorové segregaci příjmových skupin obyvatelstva a ve změnách sociálně prostorové struktury postindustriálního města (podle Ostendorf a kol., 2001, Sýkora, 2001; Van Kempen, 1994, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) (viz obr. 2).

Obr.2 Vztah ekonomických a sociálních procesů a změn

Zdroj: Sýkora, L. – Temelová, J.: Možnosti využití územního plánování pro prevenci prostorové segregace, 2004.

Residenční segregace také do určité míry závisí na nabídce a dostupnosti různé kvality bydlení v jednotlivých lokalitách města. V tržním systému jsou oblasti nabízející kvalitnější a tedy i dražší rezidenční prostředí častěji obývány příjmově silnějšími skupinami obyvatel, zatímco v méně atraktivních částech města se soustřeďuje spíše sociálně slabší vrstva obyvatel. Nezanedbatelnou úlohu hraje ve fungování bytového systému a tím pádem také vzniku rezidenční segregace také výkonní úředníci státního aparátu a profesionálové pracující v soukromém sektoru (např. realitní agenti). Právě různé cíle a hodnoty těchto institucí mohou ovlivnit, kde lidé bydlí. Určitou roli mohou hrát také ekonomicky motivované institucionální příčiny segregace, kdy se specializuje infrastruktura pro specifické okruhy uživatelů a tím dochází k úsporám. Například koncentrace seniorů umožňuje zefektivnění činnosti pečovatelských služeb, koncentrace příjmově slabšího obyvatelstva může zvýšit účinnost obsluhy příslušného území hromadnou dopravou, zatímco oblasti obývané vyššími příjmovými skupinami nemusí vyžadovat hromadnou dopravu vůbec (Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

1.4 Formy segregace

K různým formám koncentrace rozličných skupin dochází díky rozdělení společnosti způsobenému existencí sociálních, etnických, kulturních a jiných rozdílů. Je třeba dále odlišovat mezi dobrovolným a nedobrovolným oddělením těchto jednotlivých skupin v prostoru, což znamená odlišovat mezi separací a segregací. Separací se dá nazvat prostorové vyčlenění skupiny obyvatelstva na základě jejího vlastního rozhodnutí a preferencí. Oproti tomu segregace vzniká jako důsledek diskriminace menšiny většinou společnosti. V některých případech probíhají současně procesy separace i segregace.

Segregace se dá dělit (podle Burjanek, 1997) také na ekologickou, dobrovolnou a nedobrovolnou. Ekologická segregace je poté dána odlišnostmi mezi skupinami lidí z hlediska životního stylu, rasy, sociálního statusu a kultury, přičemž jednotlivé skupiny mají tendenci oddělovat se od ostatních na základě ekonomických kritérií (podle Musil, 1967), jakými mohou být např. náklady na bydlení, typ domovního fondu nebo vzdálenost od centra. Dobrovolná segregace vyjadřuje svobodné rozhodnutí příslušníků různě spřízněných skupin bydlet ve vzájemné blízkosti a uchovávat vlastní subkulturu. Nedobrovolná segregace v situaci, kdy určitá skupina nepovažuje své bytové podmínky za vyhovující, ale změnu bydliště jim znemožňují např. finanční nebo institucionální bariéry. Různé způsoby oddělení určitých skupin obyvatelstva vedou přirozeně k odlišným formám segregace (viz obr. 3).

Obr. 3 Typy prostorové koncentrace

SOCIÁLNÍ PROCES	FYZICKÝ VZOREC		
	Rozptýlený	Smíšený	Izolovaný
Dobrovolný	kulturní asimilace (melting pot)	multikulturní strukturální asimilace integrace	monokulturní separace
Nedobrovolný	rozdíly potlačovány Eingeschaltet ¹	desegregace formální otevřené osidlování	segregace

Zdroj: Marcuse, P. (1997): „The enclave, the citadel, and the ghetto. What has changed in the post-fordist U.S. city. “ Urban Affairs Review 33, c. 2, str. 228-265. In: Sýkora, L. – Temelová, J.: Možnosti využití územního plánování pro prevenci prostorové segregace, 2004.

Lze rozlišit tři základní formy rezidenční segregace: ghetto, enkláva a citadela. Liší se hlediskem společenských podmíněností svého vzniku (podle Marcuse, 1997, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

- Ghetto

Ghetta jsou extrémními představiteli formy rezidenční segregace. Skupinu obyvatelstva nazývanou jako ghettoizovanou můžeme určit tu, jejíž většina příslušníků je koncentrována do nějaké oblasti a má v této oblasti převažující podíl na její celkové populaci. Vznik ghetta je ovlivňována politickými nebo ekonomickými institucemi, které fungují způsobem, jež omezují volbu určitých skupin a tímto je vlastně vytlačují nebo izolují

v nejhorších čtvrtích města. Jako nejčastější příklad se uvádí ghettoizace černošského obyvatelstva v amerických městech. U nás můžeme tuto situaci přirovnat ke čtvrtím měst obývaných romskou populací.

V základním dělení můžeme rozlišit ghetto klasické a ghetto vydědenců. Klasické ghetto je (podle Marcuse, 1997, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) výsledkem nedobrovolné prostorové segregace určité skupiny obyvatel, která se nachází v podřízeném politickém a ekonomickém vztahu vůči většinové společnosti. Tyto formy ghet se vyskytovaly nejčastěji v historii, kdy jejich obyvatelé byli od většinové společnosti oddělení nedobrovolně z hlediska jejich obydí, ale toto vyloučení nemělo vliv na jejich účast v ekonomickém životě společnosti. Příkladem mohou být židovská ghetta.

V souvislosti s výše zmíněnými globálními ekonomickými změnami se vymezuje nový typ ghetta, tzv. ghetto vydědenců (outcast ghetto). Ghetto vydědenců je obýváno lidmi nedobrovolně vyloučenými z účasti na ekonomickém, sociálním a politickém životě města a v důsledku procesů, které nemohou nejen ovlivnit, ale ani se jim neumějí nebo nemohou přizpůsobit (např. globalizace nebo privatizace).

Mezi další typy se člení ghetto na službách závislých obyvatel (service dependent ghettos), kde se soustřeďují například staré osoby, mentálně nebo zdravotně postižení, chronicky nezaměstnaní nebo jiní závislí na státní sociální pomoci.

Dále je potřeba rozlišovat pojmy ghetto a slum. Slumy jsou oblasti chudoby, které obyvatelé opouštějí po zlepšení jejich finanční situace. Naproti tomu v ghettech žijí obyvatelé v permanentní chudobě.

- Enkláva

Enklávy patří mezi oblasti obývané převážně jednou etnickou nebo kulturní skupinou obyvatel a na rozdíl od ghet patří k prostorovým formám segregace, které vznikají dobrovolným oddělením určité skupiny obyvatel na základě kulturních charakteristik. Na rozdíl od ghet může mít enkláva také pozitivní význam pro své obyvatele, protože nevyklučuje ze svého středu cizí osoby, které nemají stejné charakteristiky jako koncentrovaná skupina. Rozdíly mezi enklávami a ghetty/slumy vyjadřuje obrázek 4.

Obr. 4 Rozdíly mezi enklávami a ghetty/slumy

ETNICKÉ ENKLÁVY	GHETTA/ SLUMY
Městské čtvrtě či oblasti obývané převážně jednou etnickou skupinou	Městské čtvrtě či oblasti města obývané převážně chudými
Dobrovolné bydlení ve čtvrti	Nedobrovolné bydlení ve čtvrti
Úplná komunita	Neúplná komunita
Sdílená etnicita	-
Silný pocit komunity a sounáležitosti	-
Různost společenských tříd	Třídní a rasová homogenita
Zřetelně definované fyzické hranice	-

Zdroj: Baršová, A.: Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice, 2002. In: Víšek, P. a kol: Romové ve městě, 2002.

- Citadela

Citadela je stejně jako enkláva prostorově oddělená oblast, v níž žije určitá skupina obyvatel dobrovolně oddělená od zbytku obyvatelstva. Rozdíl je v tom, že se zde soustřeďují příslušníci skupiny, která je svému okolí nadřazená z hlediska moci, bohatství a sociálního statusu a snaží se tímto oddělením ochránit svoje nadřazené postavení. V rámci velkých světových měst se jedná o ekonomické elity, které vládou městskému ekonomickému životu. Citadelu lze tedy definovat (podle Marcuse, 1997, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) jako prostorově koncentrované oblasti zakládáné příjmově silnými skupinami s vyšším sociálním statutem, které jsou charakteristické svojí výlučností a nadřazeným vztahem ke svému okolí.

Citadely mají velmi často formu tzv. uzavřené komunity (gated communities), které se vyznačují fyzickou bariérou, jako je označený a kontrolovaný vstup. Kamerové systémy a někdy i bezpečnostní služby mají za úkol držet nežádoucí jedince vně objektů. Tyto komunity mohou tvořit celé rezidenční čtvrtě s omezeným přístupem i městské zóny s chráněným vstupem určené pro pracovní, rekreační nebo komerční účely.

Uzavřené komunity lze dělit do tří kategorií (podle Blakely a Snyder, 1997, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004):

- I. Komunity životního stylu (lifestyle communities), kde fyzická bariéra zajišťuje bezpečnost při trávení volného času (např. golfové kluby).
- II. Prestižní komunity (prestige communities), kde fyzické oddělení slouží jako symbol statusu a prestiže. Komunity životního stylu a prestižní komunity jsou většinou postaveny developerským způsobem a zpravidla se nacházejí v suburbánních zónách.

III. Bezpečnostní zóny (security zones) vznikají jako ochrana před kriminalitou a cizími osobami nebo z důvodu omezení dopravy. Fyzické bariéry staví obyvatelé dříve otevřených čtvrtí. Bezpečnostní zóny mohou být vytvořeny ve vnitřním městě i v suburbánních lokalitách, v chudých i bohatých čtvrtích.

1.5 Možnosti hodnocení a měření míry segregace

Prostorová diferenciací obyvatelstva na území měst i celých regionů se dá hodnotit dvěma základními způsoby. Prvním způsobem je kvalitativní výzkum, jenž představují etnografické studie a popis sociálního klimatu jednotlivých částí města zaměřený na jejich specifika. Důležitým zdrojem informací pro tento výzkum tvoří terénní výzkumy, rozhovory, pozorování, dotazníková šetření a podobně.

Druhý způsob je založen na kvantitativním statickém hodnocení sociálně prostorové diferenciací. Hlavním zdrojem pro statistickou analýzu jsou data z cenzů, sociálních a migračních statistik nebo statistik bydlení.

Je doporučováno sledovat tuto problematiku pomocí více ukazatelů, aby bylo možno ji zachytit z více stránek. Základním ukazatelem nerovnoměrnosti je index odlišnosti a index segregace. Pro měření rezidenčního kontaktu jsou nejvhodnějšími ukazateli index interakce a index izolace (viz obr. 5). Za nejvhodnější se považuje kombinovaný postup. Ukazatele segregace naznačí míru významnosti problému, poznání prostorového rozložení identifikuje území s významnou koncentrací určitých skupin obyvatel. Kvalitativní výzkum lokalit pomůže odhalit příčiny a mechanismy vzniku segregace. Charakter a intenzitu vzájemných interakcí mezi segregovanou a většinovou společností v konkrétním území a rozmanité důsledky segregace (Sýkora, L. -Temelová, J., 2005).

Obr. 5 Index odlišnosti, index segregace, index interakce, index izolace

Index odlišnosti měří relativní rozdíl mezi prostorovým rozložením dvou jevů (dvou charakteristik populace nebo dvou skupin obyvatelstva) v rámci vnitřního územního členění města. Index porovnává podíly každé územní jednotky na celku města z hlediska koncentrace obou porovnávaných jevů v dané územní jednotce, přičemž jevy X a Y mohou představovat:

- dvě odlišné skupiny obyvatel (např. bílé x černošské obyvatelstvo, obyvatelé se základním vzděláním x vysokoškoláci)
- X je určitá skupina obyvatel a Y představuje doplněk do celkové populace
- X je určitá skupina obyvatel a Y představuje populaci celkem (standardizace vůči celkové populaci).

$$ID_{xy} = 1/2 \sum_1^k (x_i/X - y_i/Y)$$

x_i, y_i = počet příslušníků skupin X a Y v i-té územní jednotce

X, Y = celkový počet příslušníků skupin X a Y v celém teritoriu (městě)

k = počet územních jednotek v daném teritoriu

Index segregace udává relativní rozdíl mezi prostorovým rozložením jedné skupiny obyvatel a zbytkem populace. Index segregace vychází z indexu odlišnosti, který porovnává určitou skupinu obyvatel X s celkovou populací města Y, přičemž navíc zohledňuje velikost skupiny X (její podíl na celkové populaci).

$$IS_{xn} = ID_{xn} / [1 - (X / Y)]$$

ID_{xn} = index odlišnosti mezi skupinou X a celkovou populací Y

X = celkový počet příslušníků skupiny X v daném teritoriu

Y = celkový počet obyvatel v daném teritoriu

Index interakce měří míru kontaktu mezi dvěma skupinami obyvatel (např. příslušníky menšinové skupiny X a většinové skupiny Y).

$${}_xP_y^* = \sum_1^k (x_i/X) (y_i/t_i)$$

x_i, y_i = počet příslušníků skupin X a Y v i-té územní jednotce

t_i = celkový počet obyvatel v i-té územní jednotce

X = celkový počet příslušníků skupiny X v celém teritoriu (městě)

k = počet územních jednotek v daném teritoriu

Index izolace analogicky udává míru vzájemného kontaktu mezi příslušníky stejné skupiny X.

$${}_xP_y^* = \sum_1^k (x_i/X) (x_i/t_i)$$

Zdroj: Duncan a Duncan, 1995, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J.,: Prevence prostorové segregace, 2005.

Index odlišnosti (Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) udává podílem velikost sledované populace, která by se musela přemístit mezi územními jednotkami města, aby bylo dosaženo rovnoměrného prostorového rozložení obou porovnávaných skupin obyvatel (příp. menšiny a většiny) v celém území (ve městě). Hodnoty indexu odlišnosti se pohybují v rozmezí od 0 do 100 (respektive od 0 do 1).

Rovnoměrnému rozložení určité skupiny obyvatel ve městě odpovídá hodnota 0 (tzn. relativní zastoupení obou skupin ve všech územních jednotkách jsou stejná jako v celém městě), zatímco při absolutní prostorové segregaci nabývají indexy hodnoty 100. Nevýhodou indexu odlišnosti je jeho citlivost na velikost populace, kdy má tendenci ukazovat vyšší

hodnoty, pokud tvoří menšinová skupina pouze malé procento z celkové populace. Proto se v případě sledování malých subpopulací nebo srovnávání míry segregace různě velikých subpopulací používá index segregace, který upravuje vliv velikosti sledované subpopulace na výsledné hodnoty indexu. Hodnoty indexu pod 40 odrážejí nízkou míru segregace, pokud úroveň přesahuje 80, hovoří o vysoké míře segregace. Hodnoty indexu nad 60 obecně signalizují průkaznou rezidenční segregaci. V našich městech se indexy pohybují v úrovni do 20.

Hodnoty indexů interakce a izolace se pohybují od 0 do 100 (respektive od 0 do 1,0). Index interakce lze interpretovat jako pravděpodobnost, že příslušník skupiny X (menšiny) bude sdílet území s příslušníkem skupiny Y (většiny). Index izolace potom udává pravděpodobnost, že příslušník menšinové skupiny X bude sdílet území s jiným členem téže skupiny.

Tyto čtyři indexy lze nejjednodušeji vypočítat i interpretovat, tudíž se pro hodnocení segregace používají nejčastěji. Mezi složitější ukazatele pak můžeme řadit koncentraci, centralizaci nebo shlukování.

2. Segregace v ČR

2.1 Historie segregace v ČR

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, segregace může mít několik podob a v rámci dnešní České republiky tomu nebylo jinak. Od počátku dějin existovaly skupiny lidí, které by se dalo říci, stály „na okraji společnosti“ – a byly, ať už v jakémkoliv smyslu od zbytku společnosti segregovány. Těchto skupin lidí existovalo několik. Od mnichů v kláštorech až po katy ve středověkých dobách. Já bych ale vybrala dvě skupiny, které jsou pro náš střeoevropský prostor typické. Tou první jsou Židé, kteří byli výrazně segregovanou skupinou v minulosti, a s všeobecně známým tragickým koncem, který u nás vyvrcholil v období vlády Adolfa Hitlera, v období Protektorátu a během druhé světové války. Druhou skupinu potom tvoří Romové, jež mají v Čechách naprosto rovnocenné historické postavení sahající až k počátkům 15. století, ovšem jejich úloha v oblasti segregace se uplatňuje právě teď, v naší současnosti a tvoří jeden z pilířů této problematiky u nás.

- Historie židovské segregace v českých zemích

Nejstarší dochované písemné prameny dokládající židovskou přítomnost v Praze se datuje již do 10. století. Původně pouze židovské obchodníky následovali v tomto období lidé, kteří se zde začali trvale usazovat. Obchodníci židovského původu se většinou usazovali podél dálkových obchodních cest, a to převážně ve významných obchodních střediscích, jakými byli v raném středověku například Olomouc, Brno, Znojmo a hlavně Praha. Jedna z původních olomouckých podhradních osad byla také osada židovská, která se nacházela, podle písemných zmínek i archeologických nálezů, na Michalský vrch. Ulice se později nazývala Židovská. Přítomnost židovských obchodníků a kupců se předpokládá nejméně od 11. století. Kolem roku 1140 se o židovské olomoucké čtvrti zmiňuje hebrejský cestovatel Isak ben Dorbalo. Středověká Židovská ulice (platea judeorum) bývala až do roku 1454 v prostoru dnešní Univerzitní ulice. Stávaly tu asi dvě desítky domů, škola i synagoga. Vstup do ghetta zajišťovaly dvě brány: první od kostela sv. Michala a druhá od dnešní Denisovy ulice. Třetí možný vstup byl Židovskou branou v městských hradbách.

Židé se staly velmi významnými účastníky obchodu a obchodně-řemeslného podnikání, velmi důležitou roli hráli také v oblasti peněžních vztahů. Až do počátku 13. století byli Židé považováni v podstatě za cizince, mohli se proto svobodně pohybovat, obchodovat a zvolit si místo svého bydliště. Do konce 11. století nebylo právní postavení Židů u nás nijak upravováno a k jeho zhoršení došlo až v důsledku křížových výprav, které znamenaly masové pogromy v mnoha zemích Evropy a největší protižidovské útoky v dosavadní křesťanské historii.

Ve 12. -13. století se začínají formovat protižidovské ideje, které v podstatě přetrvaly až do 20. století. Radikální zhoršení pro židovské obyvatelstvo v Evropě znamenal IV. Lateránský koncil v roce 1215, který potvrdil úplnou segregaci židovských obyvatel v křesťanských zemích. Od této doby byl nejen omezován styk Židů s křesťany, ale Židé mohli žít pouze v uzavřených židovských ulicích a čtvrtích s omezením pohybu mimo tato ghetta. Nesměli zaměstnávat křesťany, vlastnit půdu a zabývat se zemědělstvím. Jediným povoleným a možným zdrojem obživy se pro ně stal obchod s penězi a úroky, což byla pro křesťany zakázaná činnost až do konce 15. století.

Židé byli skupinou obyvatelstva osobně nesvobodnou, která byla podřízena přímo panovníkovi, který s ní mohl zacházet jako se svým majetkem. Židé byli také významným zdrojem panovníkova příjmu. A ten je potřeba náležitě chránit. Proto vydal Přemysl Otakar II. Statuta Judeorum, která znamenala alespoň minimální právní ochranu Židů. V nich byly

stanoveny sankce za útok na židovské obyvatelstvo a také zaručovaly náboženskou svobodu a správní autonomii uvnitř jejich obcí. Tato statuta tvořila právní základ pro postavení Židů v českých zemích až do konce 18. století.

Jednotliví panovníci přistupovali k židovské otázce různým způsobem, zásadní se ale stalo vypovídání z měst v průběhu 15. a 16. století, které změnilo povahu židovského osídlení v českých zemích. Na Moravě byli Židé vypovězeni roku 1454 králem Ladislavem Pohrobkem z královských měst Brna, Olomouce, Znojma, Uničova a Jihlavy. K významnějšímu znovuosídlení těchto měst pak došlo až ve 2. polovině 19. století.

V Olomouci byli Židé vykázáni listinou z 22. července 1454 a městu byly darovány jejich domy, synagoga i hřbitov. Museli město opustit do 11. listopadu a zanechat zde všechny své nemovitosti. Tito vyhnaní Židé se většinou usazovali v poddanských městech (v případě Olomouce to byla města Prostějov, Tovačov, Přerov, Lipník nad Bečvou a Úsov) nebo panských statcích na venkově a věnovali se především řemeslu a obchodu. Většina moravských Židů se tedy dostala pod ochranu šlechty a postupně docházelo k těsnému hospodářskému propojování mezi šlechtou a jí poddanými Židy. Z toho důvodu měla šlechta chránit své Židy před vůlí panovnického dvora. Tato situace měla za následek lehce odlišný vývoj židovských komunit v Čechách a na Moravě. V dalším období byla hlavním těžištěm židovského života Praha, kdy v období kolem roku 1600 se odhaduje počet židovských obyvatel na 10 – 15 tisíc, což byla zřejmě největší židovská obec ve střední Evropě.

V letech 1726 a 1727 byli Židé znovu přísně umístěni do ghatt, venkovští Židé měli zákaz stěhovat se do Prahy a na jejich počet byl uvalen nepřekročitelný „numeru clausus“. V Čechách mohlo bydlet 8541 rodin a pro Moravu byla stanovena hranice 5106 rodin. Přirozený přírůstek židovských obyvatel byl regulován tzv. familiantským zákonem, kdy každý otec rodiny dostal číslo a to pak mohl zdědit jeho syn, který měl jako jediný povolení založit rodinu. Ostatní potomci se oženit nesměli nebo museli opustit zemi. Tento zákon zůstal v platnosti až do roku 1849.

Zásadní změnou pro právní postavení Židů se stal rok 1848. Židé mohli pracovat ve veřejných úřadech a školách, byl zrušen familiantský zákon, numeru clausus pro venkovské Židy, byla zrušena ghetta. Plné rovnoprávnosti dosáhli Židé vyhlášením tzv. prosincové ústavy z roku 1867. Bylo jim přiznáno státní občanství, politická a občanská rovnost před zákonem, možnost volně se stěhovat, provozovat jakoukoliv možnost a také volit a být volen.

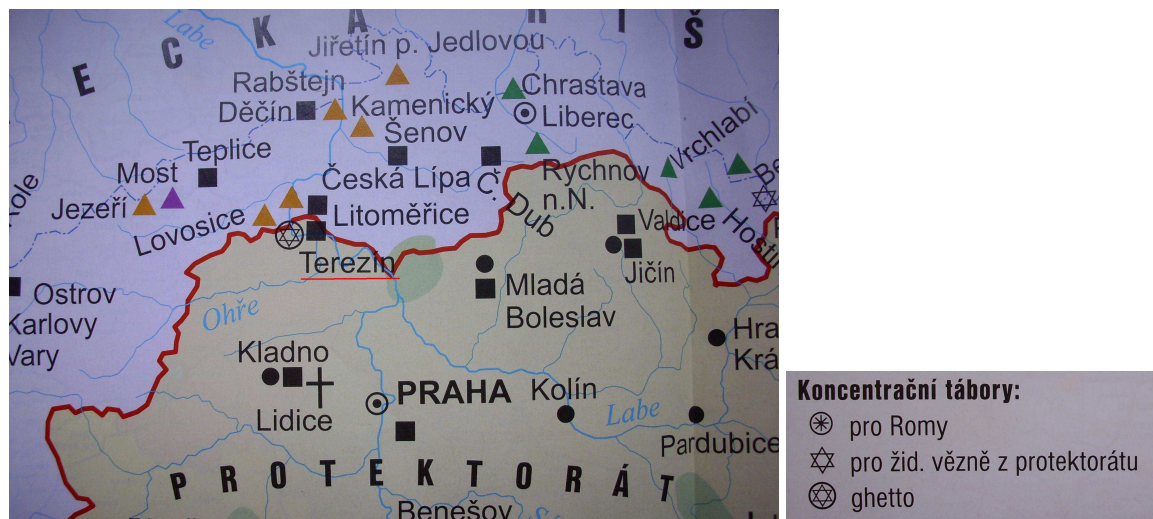
Se vznikem Československa získali Židé status národnostní skupiny a mohli se k ní hlásit i při sčítání lidu. V osobě prezidenta Masaryka měli zastánce různé proudy židovského

společenského života a svým vstřícným politickým kurzem bylo Československo v Evropě státem ojedinělým.

Po podepsání Mnichovské dohody 1. října 1938 začali být Židé vylučováni z veřejného života. Po okupaci a vzniku Protektorátu vstoupily v platnost norimberské rasové zákony, které znamenaly velký útlak a emigrační vlnu, z počátku ještě podporovanou samotnými nacisty. Po roce 1941, kdy bylo vystěhovalectví v podstatě zastaveno nacisty, se vystěhovalo pouze asi 25 000 Židů, z celkového počtu kolem 135 000. K 1. říjnu 1941 žilo v protektorátu 88 105 židovských obyvatel, kterých po vlně deportací do koncentračních táborů, zbylo v Čechách jen nepatrné množství.

V roce 1941 byl vybrán Terezín jako sídlo budoucího židovského ghetta (viz mapa 1).

Mapa 1 Židovské ghetto Terezín

Zdroj: Mapa Protektorát Čechy a Morava. Příloha Lidové noviny, datum vydání 15. 2. 2008.

Toto město bylo vybráno z praktických důvodů – bylo to město s postavenými kasárnami, opevněné hradbami a zákopy. Hned na začátku bylo stanoveno, že Terezín bude sloužit jako tranzitní ghetto pro Židy z celé střední Evropy. Terezín se stal největším židovským ghettem na území Protektorátu. Celkový počet obětí holocaustu českých a moravských Židů přesahoval 80 000 osob.

- Historie romské segregace v českých zemích

Jisté doložení Romů na našem území lze datovat rokem 1423, i když zmínky o jejich

pohybu na našem území pocházejí již z dřívější doby. Od poloviny 16. století se ale začal měnit obecný postoj k nim. Katolická církev začala poukazovat na to, že se chování Romů moc neshoduje s tím, jaké by očekávala církev od poutníků činících pokání a od křesťanů vůbec. Období nedůvěry vyvrcholilo postupně v otevřenou represi, zakončenou roku 1427, kdy Romy pařížský biskup exkomunikoval z církve. Na německém území se protiřímské vyhlášky objevovaly již na konci 15. století, ale z e záznamů českých kronikářů vyplývá, že peněžité dary byly Romům poskytovány na našem území ještě v roce 1596.

Protiromské nálady se ale začaly stupňovat i u nás, a to v důsledku požáru v Praze roku 1541, ze kterého byli obviňováni právě Romové. Roku 1545 byl vydán mandát, který nakazoval vypovězení Romů ze země. Toto nebylo ale příliš dodržováno a například feudálové Romy verbovali do svých vojsk. Leopold I. Romy ze svého území také vypověděl v roce 1688 a v roce 1697 je prohlásil za psance. Romové mohli být kýmkoliv beztrestně zastřeleni, pokud byli zadrženi, většinou je čekal trest smrti. V této represivní politice pokračoval také Josef I, který v roce 1706 nařídil, aby byly podél hranic rozmístěny výstražné tabule s varováním a vyobrazením Romů, kteří by neuposlechli nařízení – oběšené muži, mrskané ženy a děti. Dalším opatřením bylo nejen stíhání a trestání Romů, ale i všem, kdo by jim poskytli nějakou pomoc.

I přes toto tvrdé stíhání se Romové začali postupně na Moravě usazovat, protože feudálové začali poskytovat rodinám některých řemeslníků povolení k pobytu a ti se mohli usazovat na jejich panstvích. Za vlády Marie Terezie se projevil poněkud vstřícnější postoj k Romům. Císařovna se pokusila nahradit represi asimilačními pokusy, což znamenalo toleranci určitých romských rodů výměnou za mnoho omezení. Tzv. regulovaní cikáni dostali povolení k pobytu, ale jejich další pohyb po území byl písně kontrolován. Předchozí označení „cikáni“ bylo nahrazeno pojmem „novosedláci“ nebo „novomaďaři“.

V 19. století se romské usedlosti na Moravě začaly rychle rozrůstat, mnohdy až na dvojnásobnou velikost. Tradiční řemesla již nestačila k obživě a Romové se postupně začali věnovat nádenické nebo sezónní práci pro gádže. Začala se tak bourat odvěká izolace, ale své domky museli Romové, většinou pod tlakem okolí, stavět mimo hlavní zástavbu a u mnoha měst rostly tzv. cikánské tábory. Po rakousko-uherském vyrovnání bylo vydáno přísné nařízení, jež bylo zaměřeno hlavně na navrácení Romů, kteří nelegálně překročili hranici a anpostihování potulných Romů.

Za první republiky byli Romové oficiálně uznáni za národnostní menšinu, ale Československo proti nim uplatňovalo nadále zákon o potulce z roku 1885. Snaha o asimilaci se projevila v roce 1927, kdy byl přijat zákon o potulných Cikánech. Byla vedena evidence

Romů, resp. Soupis všech kočovníků, mezi něž se počítali také polousedlí Romové (přes zimu se zržovali na stálém místě, ale během sezóny cestovali za prací). Romům, kteří byli takto zaevidováni, byla vydána „cikánská legitimace“, kterou byli povinni neustále nosit u sebe.

Na konci třicátých let do Československa uprchla řada romských rodin z Německa a okupovaného Rakouska. Ke konci roku 1939 bylo nařízeno, aby se Romové okamžitě usadili a měli k tomu pouze dvouměsíční lhůtu. Ti, kteří se nepodřídili, byli umístěni do kárných pracovních táborů. Romové z Čech do tábora v Letech u Písku, moravští Romové do Hodonína u Kunštátu. V roce 1942 byly tyto tábory oficiálně změněny na sběrné tábory a od 1. 8. 1942 na tábory cikánské (viz mapa 2).

Druhá světová válka znamenala téměř úplné vyvraždění Romů v Čechách a na Moravě. Po válce se odhady na počty Romů odhadovaly na 600 – 1000 osob, ale již první poválečný soupis z roku 1947 zaznamenal počet 16 000 osob. Především v 50. letech nastal příliv slovenských Romů do Čech a na Moravu. Počet Romů neustále narůstal a v roce 1989 jich žilo v Čechách na Moravě odhadem 150 – 180 000. Z tohoto počtu tvoří dodnes asi 80 – 85 % potomci slovenských Romů, asi 10 % tzv. olašští Romové kočující až do roku 1959 a 5 % jsou potomky původních českých a moravských Romů.

V říjnu roku 1958 byl schválen zákon o trvalém usídlení kočujících osob. V přeneseném významu znamenal jediné: civilizovaní občané měli pomoci Romům zcivilizovat se, i bez toho aniž by to romská menšina jakkoli požadovala. V § 1 je napsáno: „Národní výbory poskytují osobám, které vedou kočovný způsob života, všestrannou pomoc, aby mohly přejít k usedlému způsobu života; zejména jsou povinny těmto osobám pomáhat při opatrování vhodného zaměstnání a ubytování a působit výchovnými prostředky soustavně k tomu, aby se stali řádně pracujícími občany.“ Ve třetím paragrafu je objasněno, co se stane, pokud by tuto „pomoc“ Romové neakceptovali: „Kdo setrvává při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, bude potrestán pro trestný čin odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta.“

Mapa 2 Cikánské tábory na území České republiky

Zdroj: Mapa Protektorát Čechy a Morava. Příloha Lidové noviny, datum vydání 15. 2. 2008.

V říjnu roku 1958 byl schválen zákon o trvalém usídlení kočujících osob. V přeneseném významu znamenal jedině: civilizovaní občané měli pomoci Romům zcivilizovat se, i bez toho aniž by to romská menšina jakkoli požadovala. V § 1 je napsáno: „Národní výbory poskytují osobám, které vedou kočovný způsob života, všestrannou pomoc, aby mohly přejít k usedlému způsobu života; zejména jsou povinny těmto osobám pomáhat při opatrování vhodného zaměstnání a ubytování a působit výchovnými prostředky soustavně k tomu, aby se stali řádně pracujícími občany.“ Ve třetím paragrafu je objasněno, co se stane, pokud by tuto „pomoc“ Romové neakceptovali: „Kdo setrvává při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, bude potrestán pro trestný čin odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta.“

Od začátku 60. let vytvářely národní výbory zvláštní seznamy Romů bydlících v jednotlivých místech. V roce 1965 bylo usnesením vlády rozhodnuto o „rozptylu“ romského obyvatelstva. Jednalo se spíše o plán na likvidaci stávajících nevyhovujících romských osad a „rozptýlení“ jejich obyvatel na různá místa ve státě. K největším přesídlením docházelo na Slovensku, v samotných českých zmích se likvidace dotkla 49 „nežádoucích cikánských soustředění“, což znamenalo přesídlení 435 rodin. V roce 1965 byl zřízen Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo, jehož hlavním úkolem bylo zapojení všech praceschopných Romů do pracovního procesu, zničení jejich osad a obyvatele těchto osad rozptýlit nebo přesídlit. V žádné obci neměl počet Romů převýšit 5 %. Realizací tohoto plánu došlo k likvidaci hygienicky a sociálně nejhorších romských osad. V 70. letech se k Romům stále přistupovalo

jako k sociálně zaostalé skupině obyvatel. Nadále byli hromadně stěhováni do určitých oblastí bez ohledu na rozdíly mezi rodinami, zvyky a jejich přání.

Po listopadu 1989 se v životě Romů hodně změnilo, stejně jako v majoritní společnosti. Romové se stali svébytnou národnostní menšinou se všemi právy, které menšinám v České republice náležejí a část z nich začala hledat svoji identitu a rozvíjet svou kulturu. Svoboda získaná v listopadu 1989 má však i svoji druhou stránku, kterou je katastrofálně vysokou nezaměstnanost Romů, způsobená jejich nízkou kvalifikovaností a předsudky ze strany zaměstnavatelů, ztrátou dosavadních sociálních jistot, která vede k chudobě některých romských rodin. Nezaměstnanost dosahuje až 75 %, v některých lokalitách ČR až 95 %. V roce 1997 vláda vypracovala „Zprávu o situaci romské komunity v ČR“, která měla tvořit základ politiky v této oblasti. Někteří romští aktivisté se podíleli na jejím vypracování, jiní ji odmítli. V roce 1999 byla schválena nová koncepce tzv. integrace romské komunity.

2.2 Srovnání míry segregace ČR, Evropy a USA

Ve srovnání segregace obecně v Evropě a USA je její míra na starém kontinentu mnohem nižší, než je tomu u severoamerických měst. Liší se ale nejen míra segregace, nýbrž i prostorová struktura. Pro americká města je (podle Baršová, 2002) typická tzv. šachovnicová segregace chudých a bohatých (popř. bílých a ostatních). Na rozdíl od USA je v Evropě typické, že lidé s vyšším statutem obývají (podle Fridrichs a kol., 2003, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) rozlehlé sourodé oblasti, kdežto sociálně a ekonomicky slabší skupiny obyvatelstva se koncentrují spíše do více menších a nesouvislých zón. V americkém prostředí se většina problémů soustřeďuje právě ve vnitřním městě. Proti tomu v Evropě se velké množství sociálních problémů koncentruje spíše ve vnějších městských zónách (např. v Paříži) nebo v poválečných komplexech sociálního bydlení vystavěných na okrajích měst (např. v Amsterdamu, Berlíně, Neapoli atd.). Jedním z faktorů, které přispěly k budování rezidenčního bydlení v evropských městech, byla právě poválečná politika umístování sociálního bydlení ve středu měst. V reakci na tuto skutečnost začalo příjmově vyšší obyvatelstvo toto nepříliš příznivé prostředí sídlišť, které tímto začalo tvořit oblasti koncentrace příjmově slabých domácností, sociálně méně přizpůsobivých občanů či etnických menšin (podle Lux, 2002, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004).

Při srovnání segregace v Evropě a USA je také velmi důležité si uvědomit její formu v obou oblastech. Při výzkumech v amerických městech bylo zjištěno, že hlavním důvodem koncentrace chudoby černošských obyvatel je rasová segregace. Zato residenční segregace

v evropských městech vychází převážně z třídní struktury a sociálních rozdílů v ekonomickém postavení než z výše zmíněných rasových či etnických důvodů (podle Burjanek, 1997). I přes zvýšení příjmové nerovnosti v 80. letech 20. století ve velkých evropských městech jsou tyto nerovnosti mírnější než v USA (podle Ostendorf a kol., 2001, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

V severoamerických městech hraje poměrně velkou roli v míře segregace vliv prostředí čtvrti (neighbourhood efekt). Z výzkumů vyplynulo, že rezidenční segregace hraje významnou roli v přenášení narůstající chudoby černošského a hispánského obyvatelstva v amerických metropolích. Dále také bylo (podle Cutler a Glaeser, 1997, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) zjištěno, že černošské obyvatelstvo v silně segregovaných oblastech dosahuje daleko horších výsledků ve školství, zaměstnání i rodinném životě (neúplné rodiny) než černošské obyvatelstvo v méně segregovaných čtvrtích.

Tyto vlivy prostředí čtvrti se v evropské oblasti zdaleka tolik nepromítají, což způsobuje především rozmanitější struktura bydlení v jednotlivých městských čtvrtích a také státní sociální systém, jež snižuje existující sociální rozdíly mnohými podpůrnými mechanismy a programy. V Evropě státy mnohem více zasahují do fungování tržních procesů, čímž zeslabují vztah mezi rezidenční segregací, vzděláním, zaměstnáním a finančním příjmem obyvatel.

Zatímco v amerických městech souvisela a souvisí etnická segregace s mezinárodní migrací, v Evropě se tato etnická migrace váže k nepříliš vzdálené minulosti. Tyto migrační proudy byly (podle Fortuij a kol., 1998, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) v podstatě trojího druhu: pracovní migrace z chudších zemí, příliv uprchlíků z politicky nestabilních oblastí a příchod imigrantů z bývalých evropských kolonií. Tyto etnické skupiny sice netvoří ve velkých městech rovnoměrně osídlené plochy (jsou rozděleny do různých částí města), ale ghetta v pravém slova smyslu v Evropě vznikají pouze výjimečně.

V Evropě jsou (podle Savage a Warde, 1993, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) etnické menšiny zpravidla koncentrované v malých územích uvnitř měst, celkově je ale jejich počet v porovnání s americkými městy menší a také jejich rezidenční vzorec není tolik segregovaný. Menšinové etnické skupiny ve velkých evropských městech ale (podle Van Kempen, 2003, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) zpravidla obývají bytový fond nižší kvality v porovnání s většinovou společností. Důležitým momentem v takovémto prostorovém uspořádání postsocialistických evropských měst, je liberalizace cen bydlení a půdy. V období socialismu byl stát institucí nejvíce ovlivňujícím faktorem v oblasti bydlení. A právě socialistický stát vytvořil (podle Vesselinov, 2004, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) tzv. městský režim kontrolované uniformity (regime of controlled uniformity), který

byl charakteristický centralizovanou kontrolou nad všemi aspekty bydlení, tudíž i poměrně nízkou mírou rezidenční segregace.

Zavedení tržních principů po pádu socialismu pak přineslo vytvoření nového režimu v oblasti bydlení, tzv. režimu primitivní různosti (regime of primitive diversity), jež je charakteristický rozlišením podmínek bydlení v posledních patnácti letech převážně v oblastech jako velikost bytových jednotek, cen, způsobu financování a využití pozemků. Pro tento režim je (podle Vesselinová, 2004, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) příznačný nedostatek regulačních opatření ze strany vlád, rostoucí náklady na bydlení a postupně narůstající míra rezidenční segregace. Tento režim je přechodný a bude ústít do dvou možných forem: mosaikové formy nerovností v bydlení nebo segregované formy nerovností, jež je charakteristická pro americká města.

Transformační změny na začátku 90. let jsou typické i pro Českou republiku. Způsobily postupné diferencování homogenní socialistické společnosti. Společnost se začala diferencovat díky různě vysokým příjmům domácností, transformací systému bydlení a rostoucím vlivem realitního trhu na bydlení. Všechny tyto faktory měly vliv na růst sociálně prostorové diferenciace města. Dále lze (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) vyvodit tři mechanismy vedoucí k narůstajícím sociálně prostorovým nerovnostem ve městech: sociální mobilitu domácností ve stávajících obytných čtvrtích, stěhování v rámci existujícího bytového fondu a migraci bohatých lidí do nově postavených suburbánních rezidenčních zón. V polovině 90. let se začaly u nás objevovat náznaky etnické rezidenční segregace.

Pro oblast středoevropského prostoru a tedy i České republiky je důležité si uvědomit, že v rámci problému sídelní diferenciace je třeba umístit i problém etnické segregace a to z pohledu tzv. historických a nových menšin. Historické neboli národnostní menšiny jsou především důsledkem vzniku národních států po zániku mnohonárodních říší (Rakouska-Uherska, Osmanské říše) a posouvání hranic mezi státy. Pro uchování jejich národní, kulturní a jazykové odlišnosti, která je považována nejen za evropskou kulturní hodnotu, ale i za základní právo příslušníků těchto menšin, může být udržení sídelní koncentrace v tradičních oblastech nezbytností (podle Baršová, 2003). V dnešní době jsou tedy předmětem zkoumání rezidenční segregace hlavně již zmiňované „nové menšiny“, což znamená menšiny jiného etnika, komunity usazených přistěhovalců nebo skupiny obyvatelstva imigrantského původu. I přes poměrně malou úroveň segregace v našich městech jsou některé skupiny obyvatel ohroženy více než jiné.

Zvláštním případem je (podle Baršová, 2003) romská menšina. Ve střední a východní Evropě je považována za menšinu historickou. Obdobně jako přistěhovalcům však schází

Romům teritorium, které by mohlo být považováno v zemi, v níž žijí, za jejich tradiční území. Romská menšina ve střední a východní Evropě sdílí s barevným obyvatelstvem v severní Americe a s přistěhovaleckými komunitami v západní Evropě osud dlouholeté diskriminace a obtížného sociálního postavení. Na rozdíl od sídelní koncentrace tradičních historických menšin (v Česku např. Poláci a Němci) je tak rezidenční koncentrace romského obyvatelstva problematickým společenským jevem.

V České republice tedy zaznamenáváme segregaci nejzřetelněji u romské menšiny, jejíž příslušníci se díky různým okolnostem velmi často ocitají na okraji společnosti. Toto oddělování romského etnika nese (podle Baršová, 2003) znaky nedobrovolného soustředění a v četných romských enklávách se projevují zřetelné sklony k vytváření slumů a ghett. Vznik etnických enkláv u jiných etnik je spíše výjimečnou záležitostí.

Můžeme rozlišovat (podle Baršová, 2002) několik typů soustředění romské menšiny ve městech, které vznikly na území České republiky v období socialismu a zůstaly zachovány i v transformačním období 90. let:

- Koncentrace v chátrajícím bytovém fondu ve vnitřním městě (např. Žižkov, Nusle, Karlín a Libeň v Praze). V transformačním období odchod z center na periferii nebo zvyšování koncentrace přistěhování příbuzných.
- Satelitní sídliště na okrajích větších (např. Chánov u Mostu). Podléhala a podléhají procesu postupné devastace a úpadku.
- Koncentrace v dělnických koloniích na periferiích měst (např. Prostějov – U svaté Anny, Semily). Často se začaly propadat do kategorie periferních slumů.

Vytváření těchto segregačních tlaků na romskou menšinu mělo více důvodů: změna vlastnických vztahů v oblasti nájemního bydlení, privatizace bytového fondu obcí a v neposlední řadě chybějící existence koncepce sociálního bydlení na celorepublikové úrovni. I když jsou Romové považováni za ohroženou skupinu v rámci problému rezidenční segregace, problémem je nejen nevyhovující řešení bytové politiky, ale v neposlední řadě také problémové soužití s většinovou společností, nízké vzdělání a kvalifikace, vysoká nezaměstnanost apod.

Segregace je v dnešní době v naší zemi často důsledkem bytové politiky měst a obcí. Odsun nepřizpůsobivých občanů do kolonií s holobyty, což jsou lokality a objekty vyčleněné jako náhradní ubytování pro neplatiče nájemného, lze označit jako formu nedobrovolné segregace. Holobyty zřizují samy obce a poskytují jen minimální standard bydlení. Nachází se jak v nově postavených budovách na okrajích měst, tak i ve vyřazených továrních halách, které již nejsou používány ke svému prvotnímu účelu. Většina nájemníků těchto holobytů

jsou právě příslušníci romského etnika. I přes veškerou kritiku, které je tato politika podrobena zatím nebyla nalezena vyhovující alternativa pro řešení situace trvale neplaticích domácností.

2.3 Lokality segregace v ČR

V letech 2005 – 2006 bylo v České republice provedeno šetření, které mělo za úkol identifikovat lokality segregace v obcích. Základem se stalo dotazníkové šetření v obcích s rozšířenou působností, v městských částech Prahy, Brna a Ostravy a v obcích spadajících do metropolitního regionu těchto měst. Další oslovenou skupinou v rámci tohoto dotazníkového šetření se staly nevládní a neziskové organizace, které se zabývají prací v oblastech spojených s problémem segregace různých skupin obyvatel.

Celkový počet dotazníků v rámci šetření byl 818 a k 23. 2. 2006 byla (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2005) míra návratnosti dotazníkového šetření téměř 51 %, přičemž největší míra návratnosti byla zaznamenána u obcí s rozšířenou působností, a to 63 %.

Z celkového počtu obcí s rozšířenou působností, které na dotazník odpověděly, téměř 60 % uvádí, že mají (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2005) na území své pověřené obce lokalitu s významnou koncentrací určité skupiny obyvatelstva (viz tab. 1)

Tab. 1 Existence lokalit segregace/ separace na území správních obvodů obcí s rozšířenou působností a v metropolitních regionech (k 23. 2. 2006)

Územní jednotka	ANO		NE		Celkem
	abs.	v %	abs.	v %	
ORP	76	56,7	58	43,6	133
MR_Praha	11	7,4	138	92,6	149
MR_Brno	8	11,1	64	88,9	72
MR_Ostrava	7	17,9	32	82,1	39

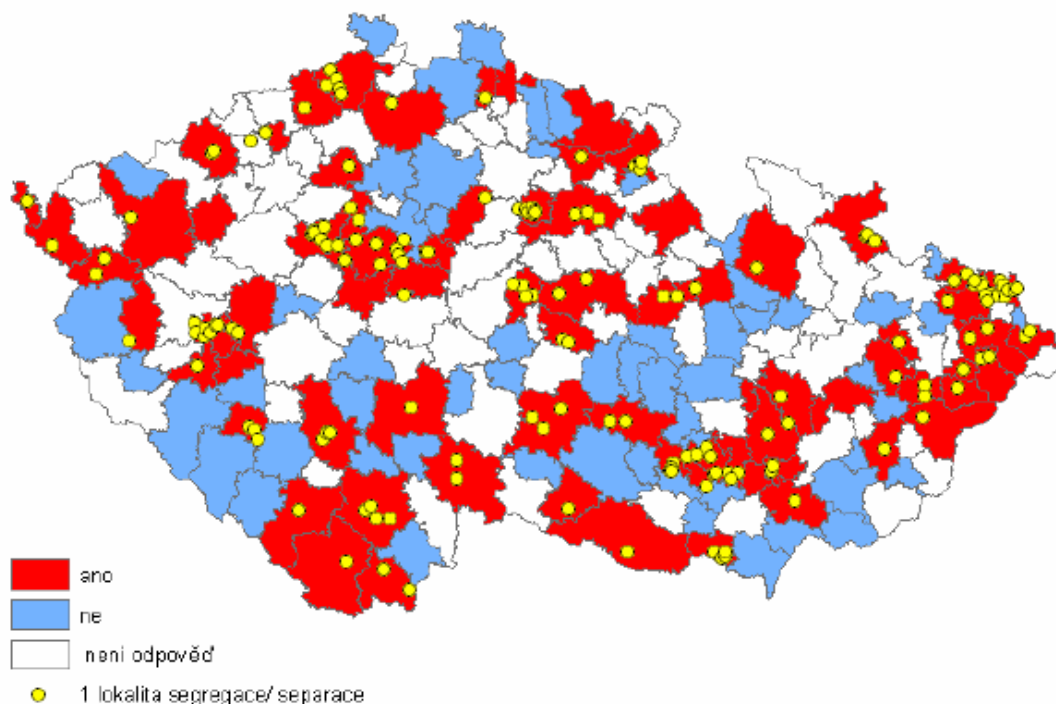
Poznámka: Hodnocení existence lokalit s výraznou koncentrací určité skupiny obyvatelstva na daném území, tzn. lokalita na daném území identifikována jakýmkoli z oslovených subjekt (ORP, MC, OBEC MR, NNO).

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Na základě návratnosti těchto dotazníků byla vytvořena mapa obcí s rozšířenou působností v České republice (viz mapa 3). Nejvíce lokalit s výraznějšími koncentracemi určitých skupin obyvatelstva se nachází především ve dvou rozsáhlejších oblastech – v severních Čechách a na severní Moravě. Spojitostí obou oblastí je především fakt, že v důsledku útlumu těžkého průmyslu dochází k nárůstu nezaměstnanosti, která je jedna z

největších v celé České republice. Dalším, ale poměrně očekávaným jevem je větší počet segregovaných lokalit ve velkých městech a jejich zázemí.

Mapa 3 Existence lokalit segregace/ separace na území správních obvodů obcí s rozšířenou působností České republiky

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Celkem bylo s ohledem na dotazníkové šetření identifikováno v rámci celé České republiky 175 lokalit s výraznou koncentrací určité skupiny obyvatelstva. Mezi základní sledované znaky těchto identifikovaných lokalit patřila především charakteristika koncentrované skupiny obyvatelstva. Nejčastější uváděnou formou je segregace založená na kombinaci sociálních a etnických znaků populace. Přes 50 % všech segregovaných a separovaných lokalit představují (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2005) koncentrace sociálně slabých obyvatel romského původu, sociálně slabých se zastoupením Romů, nebo méně často kombinace sociálně slabých Romů se Slovenskými Romy či jinými cizinci nebo bezdomovci (viz tab. 2).

Segregace podle sociálně ekonomických znaků je nejsilněji zastoupena koncentrací sociálně slabých obyvatel, v extrémních případech koncentrací osob bez přístřeší a na druhé straně pak separací obyvatelstva s vyšším sociálním statutem. Etnická segregace je poté

zastoupena převážně koncentrací romského obyvatelstva. Ve většině případů lze ale předpokládat, že koncentrace romského obyvatelstva tvoří současně sociálně slabé oblasti. Segregace jiných národností se v České republice vyskytuje jen v minimální míře a rovněž výjimečná je segregace obyvatel na jiném než sociálně – ekonomickém i etnickém statutu (např. věková segregace). Mapa 4 ukazuje (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2005) rozmístění segregovaných a separovaných lokalit podle skupiny, která se v daném území koncentruje.

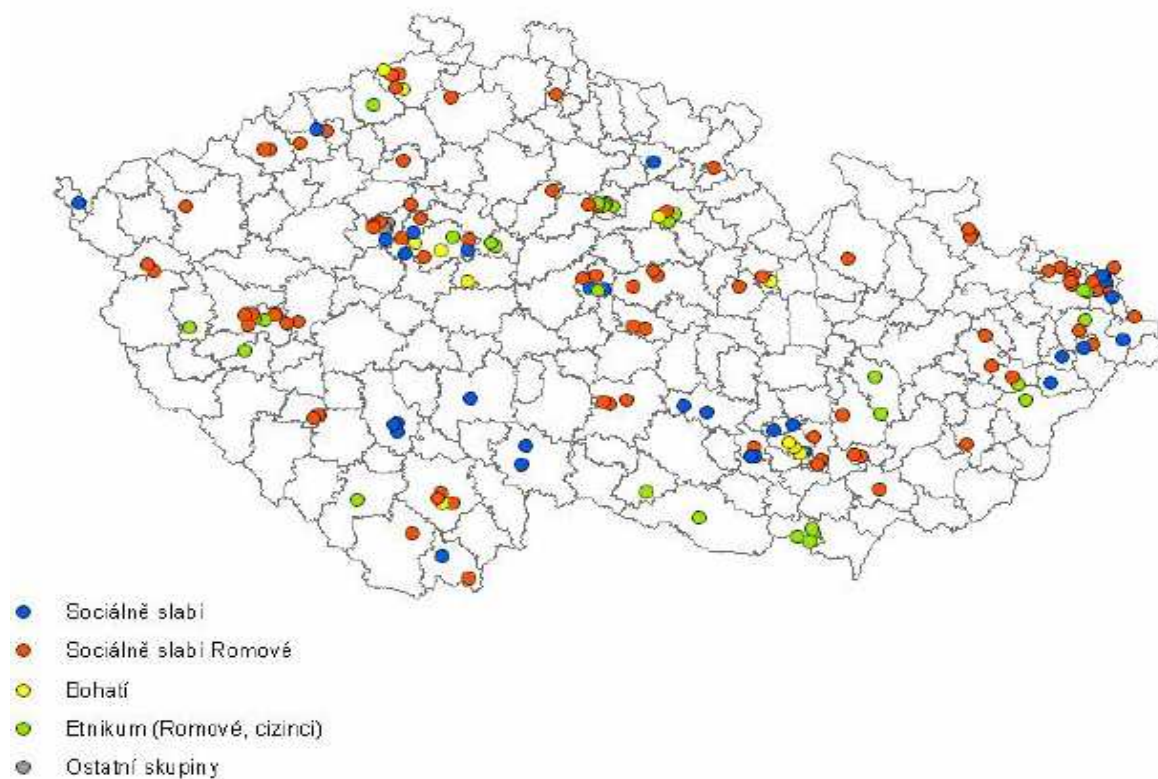
Tab. 2 Skupiny obyvatel v segregovaných/ separovaných lokalitách

Skupina	Čestnost	
	abs.	v %
Sociálně slabí Romové	66	38,8
Sociálně slabí	32	18,8
Romové	28	16,5
Sociálně slabí, částečně Romové	16	9,4
Bohatí	12	7,1
Sociálně slabí Romové, Romové ze Slovenska	4	2,4
Osoby bez přístřeší	3	1,8
Sociálně slabí Romové, cizinci	2	1,2
Senioři (70-80 let)	2	1,2
Cizinci	1	0,6
Staří Romové	1	0,6
Romové, bezdomovci	1	0,6
Bohatí cizinci	1	0,6
Zdravotně postižení	1	0,6
<i>Celkem</i>	<i>170</i>	<i>100</i>

Poznámka: Barvy v sloupečku „skupina“ odpovídají zařazení do hrubších kategorií segregovaných a separovaných skupin obyvatelstva na mapě 2.

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Mapa 4 Lokality segregace a separace na území České republiky podle skupin obyvatel

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.:

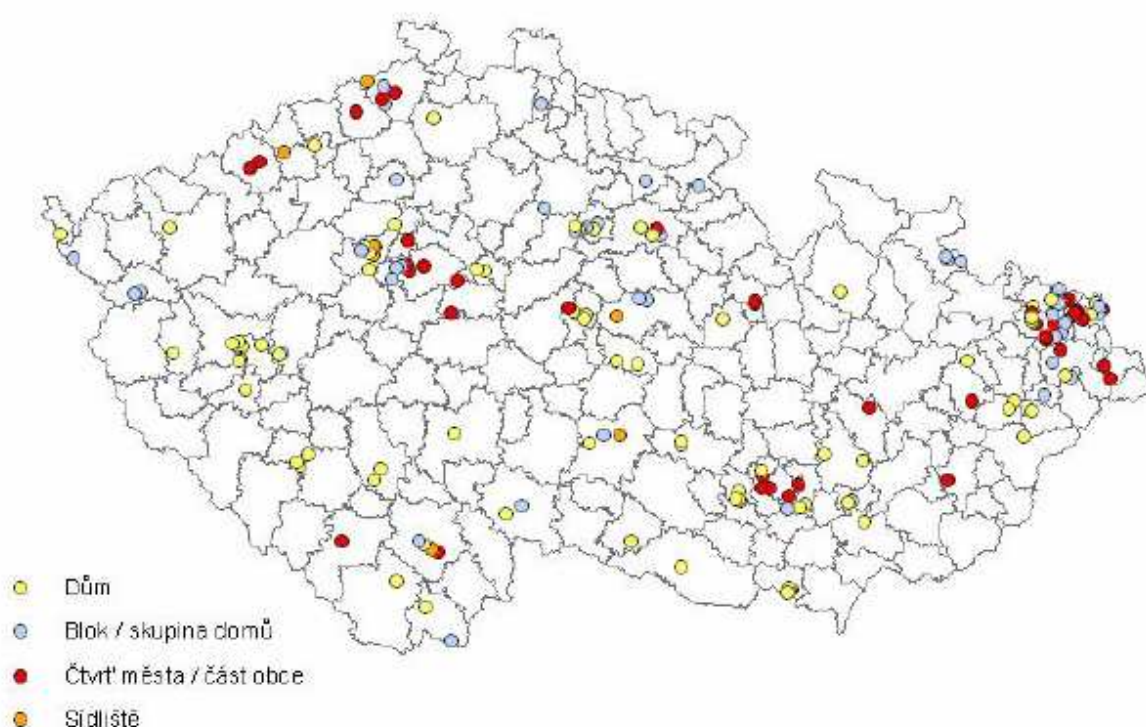
Pokud se týká rozsahu jednotlivých lokalit, ve 45 % případech se segregace týká pouze jednoho domu (viz tab. 3). Územně větší segregované celky, které zahrnují bloky či celé skupiny domů se v České republice vyskytují také asi ve 25 %. 23% lokalit pak zahrnují celé městské čtvrti nebo části obce. A v neposlední řadě bylo identifikováno i několik případů segregovaných panelových sídlišť. Právě tyto rozlehlejší lokality jsou místy, kde lze očekávat největší problémy. Územní koncentrace na úrovni čtvrtí a sídlišť se nacházejí právě v severních Čechách a na severní Moravě a ve velkých městech (viz mapa 5).

Tabulka 3 Rozsah segregovaných/ separovaných lokalit

Rozsah lokality	Četnost	
	abs.	v %
Dům	77	45,8
Blok/skupina domů	43	25,6
Čtvrť města/část obce	39	23,2
Sídlisté	9	5,4
<i>Celkem</i>	<i>168</i>	<i>100</i>

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Mapa 5 Rozsah segregovaných/ separovaných lokalit

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Z hlediska typologie zástavby jsou segregované lokality tvořeny za 60 % činžovními domy (viz tab. 4). Dalšími z uváděných typů jsou panelové a rodinné domky. Vilová zástavba převažuje v separovaných lokalitách, ve kterých dochází k nové výstavbě. Náhradní bydlení pro neplatiče, tzv. holobyty, je v některých případech tvořeno pouze provizorními či montovanými objekty.

Tabulka 4 Typ zástavby v segregovaných a separovaných lokalitách

Typ zástavby	Četnost	
	abs.	v %
Činžovní/bytové domy	97	58,8
Rodinné domky	16	9,7
Panelové domy	15	9,1
Vilová zástavba	9	5,5
Montované objekty, provizoria	7	4,2
Zemědělská/hospodářská usedlost	5	3,0
Smišený	8	4,8
Jiný	8	4,8
<i>Celkem</i>	<i>165</i>	<i>100,0</i>

Poznámka: Jiný zahrnuje například veřejný prostor, finské domky, řadové domky, chatky, stany

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

Poloha segregovaných lokalit bývá z velké části v okrajových částech měst a obcí (47 %). Přes 40 % lokalit se pak nachází ve vnitřních a centrálních částech měst a obcí. Další umístění jsou uvedeny v tabulce 5.

Tabulka 5 Poloha segregovaných/ separovaných lokalit

Poloha lokality	Četnost	
	abs.	v %
Okraj obce	77	47,0
Uvnitř obce	30	18,3
Poblíž centra	27	16,5
Mimo obec	18	11,0
Centrum	12	7,3
<i>Celkem</i>	<i>164</i>	<i>100</i>

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

I přesto, že 60 % lokalit s výraznou koncentrací obyvatelstva vzniklo po roce 1990, proces segregace nelze spojit pouze s transformačním obdobím po roce 1990. Jak je patrné z tabulky 6, segregované lokality vznikaly již ve 20. letech 20. století.

Tabulka 6 Období vzniku segregovaných a separovaných lokalit

Období vzniku koncentrace	Četnost	
	abs.	v %
20. léta 20. století	1	0,7
50. léta 20. století	19	13,4
60. léta 20. století	2	1,4
70. léta 20. století	17	12,0
80. léta 20. století	20	14,1
90. léta 20. století	74	52,1
Po roce 2000	9	6,3
<i>Celkem</i>	<i>142</i>	<i>100,0</i>

Zdroj: Sýkora, L. -Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005.

3. Segregace: morfologická charakteristika, funkční struktura, sociálně – demografická struktura

Pokud chceme vytvořit určitou obecou charakteristiku lokalit segregace, je třeba si uvědomit skutečnost, že právě v naší společnosti se segregace týká převážně romské části populace, tedy je segregací etnickou. Díky tomu, že je pojem „Rom“ chápán v různých kontextech chápán různě, budu používat stanovisko určené v rámci projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“, které zní: „Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, a / nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů.“ Studie zdůrazňuje, že právě toto připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vyloučení.

Za sociálně vyloučenou romskou lokalitu se dnes označuje prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a / nebo jsou za Romy označováni okolím, a jsou sociálně vyloučení. Forma sociálního vyloučení může mít mnoho podob – od jednotlivého domu, kde žije třeba jen několik jednotlivců až po celé čtvrtě mající několik stovek až tisíc obyvatel. Lokalita nebo prostor, ve kterém dochází k segregaci, může být ohraničen buď symbolicky, nebo také fyzicky (tj. oddělení od ostatní zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem apod.). Existence těchto bariér či hranic si uvědomují obě strany – lidé, kteří lokalitu obývají i ti, kteří žijí mimo ni.

Vznik vyloučených romských lokalit je hlavně důsledkem:

- „přirozeného“ sestěhovávání se chudých romských rodin do oblastí s cenově dostupnějším bydlením,
- vytlačováním romských obyvatel z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení, většinou v lokalitách s většinovou romskou populací,
- řízeného sestěhování neplatičů nájmu či lidí, kteří jsou považováni za problémové nebo nepřizpůsobivé do ubytoven nebo holobytů.

V některých případech je lokalita vnímána jako romská i přesto, že Romové nemusí v této oblasti tvořit statistickou většinu. Zároveň ne všichni Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Je tedy zřejmé, že není možné dát rovnítko mezi pojmy „Rom“ a „sociálně vyloučený“. V souvislosti s obyvateli těchto sociálně vyloučených lokalit se často spojuje pojem komunita. Tento pojem je ale pro označování sociálně vyloučených Romů nevhodný, protože u nich nelze hovořit o nějaké formě skupinové identity spojené s existencí sociálních vazeb.

Morfologická charakteristika segregovaných lokalit úzce souvisí s tématem bydlení a vůbec se samotným vznikem a vývojem sociálně vyloučených romských lokalit. Mnoho těchto lokalit vznikalo v místech, která byla většinou považována z hlediska bydlení za nepřilíživě atraktivní, a to z různých důvodů, tedy tam, kde by jen málo lidí chtělo dobrovolně bydlet. Některé z těchto lokalit pak vznikaly pouze jako náhradní forma bydlení pro jednotlivce nebo i rodiny, které přišly o své předchozí, většinou kvalitnější, bydlení.

V období socialismu bylo romské obyvatelstvo poměrně integrováno mezi většinové obyvatelstvo. Samozřejmě ale i v tomto období vznikaly i specifické typy romských koncentrací spojené převážně se spontánní migrací v rámci vnitrostátní nebo vnitroměstské migrace. V období socialismu lze tedy (podle Baršová, 2003) identifikovat následující typy charakteristických romských urbánních sídel:

- Roztroušená chudá obydlí uistěna převážně ve staré chátrající městské zástavbě, což bylo mimo jiné způsobeno i tím, že Romům byly často přidělovány byty v těchto zónách, někdy jako byty nižší kategorie nebo jako prostornější byty, které odpovídaly početnosti jejich rodin. V kombinaci s přirozenou migrací tak někdy docházelo k vytvoření koncentrací Romů v určitých městských částech.
- Satelitní sídliště na okrajích větších měst, kde bylo uměle sestěhováno větší množství romských rodin a kde se již v období socialismu začal projevovat úpadek.
- Větší koncentrace Romů na periferiích měst, v málo kvalitní zástavbě, zpravidla v dělnických koloniích z minulého století, které však za socialismu ještě neměly charakter slumů.

Některé dnešní segregované lokality vznikly již před před rokem 1989 v místech, kde žilo větší množství romských obyvatel, ale naprostá většina jich vznikla až v průběhu 90. let minulého století v důsledku postkomunistické transformace. V oblasti bydlení se tyto transformační změny projeví zejména:

- zánikem státního systému přidělování bytů,
- restitucemi bytových domů,
- privatizací velké části bytového fondu,
- tzv. gentrifikací historických center měst, což znamenalo vytěsňování sociálně slabých obyvatel z těchto oblastí, jejich následnou renovaci a vytvořením rezidenčního bydlení pro obyvatele s vyšších příjmových vrstev nebo vznikem sídel firem.

Před rokem 1989 bydlela většina Romů ve státních nebo podnikových bytech a pouze ve vyjimečných případech v družstevních bytech nebo domech v osobním vlastnictví. Proto měly výše uvedené změny významný vliv na zhoršení podmínek bydlení pro značnou část romské populace, které především souviselo právě s postupnou koncentrací romského obyvatelstva v určitých lokalitách. K tomu docházelo a stále dochází hlavně:

- sestěhováním se chudých romských rodin do oblastí s cenově dostupnějším bydlením,
- vytlačováním romských obyvatel a rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v lokalitách s většinou romského obyvatelstva,
- řízeným sestěhováním, zpravidla ze strany obcí, neplatičů nájmu a také lidí obecně považovaných za „nepřizpůsobivé“ do ubytoven nebo holobytů.

V celkovém pohledu se dá říci, že životní podmínky v sociálně vyloučených lokalitách jsou ve většině případů mohem horší než je běžný průměr v České republice. Předchozí postup stěhování romských obyvatel do sociálně odloučených lokalit se týká v první řadě rodin dlouhodobě nezaměstnaných Romů. Právě nezaměstnanost se dá označit za jeden z primárních faktorů sociálního vyloučení obyvatelstva. Dlouhodobé vyloučení z trhu práce znamená mimo jiné samozřejmě oslabení příjmu rodin a nedlouho po ztrátě zaměstnání přestaly tyto rodiny platit nájem, což mělo za následek, že poměrně brzy byli tyto rodiny jako „neplatiči“ ze svého původního obydlí vystěhováni. Hlavním původem ztráty zaměstnání a neschopnosti se znovu začlenit na restrukturalizovaný pracovní trh byly nízké vzdělání a žádná nebo velmi malá kvalifikace velké většiny obyvatel těchto lokalit.

Koncentrace romských rodin v sociálně vyloučených lokalitách prochází často několika fázemi – bydlení v nájmu na dobu neurčitou, bydlení v nájmu na dobu určitou,

bydlení v nestandardních podmínkách (v městských nebo komerčních ubytovnách, holobytech, azylových domech nebo v bytech u příbuzných). Proces probíhající opačným směrem, tedy zlepšování podmínek bydlení, je spíše výjimečnou záležitostí. K ukončení nájemního vztahu dochází většinou při porušení zákona ze strany nájemníka či pronajímatele. Nejběžnější formou porušování zákona ze strany nájemníků bývá neplacení nájmu a služeb, které jsou spojeny s užíváním bytu. Existuje mnoho důvodů, které vedou k neplatičství. Mezi hlavní patří (podle Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006):

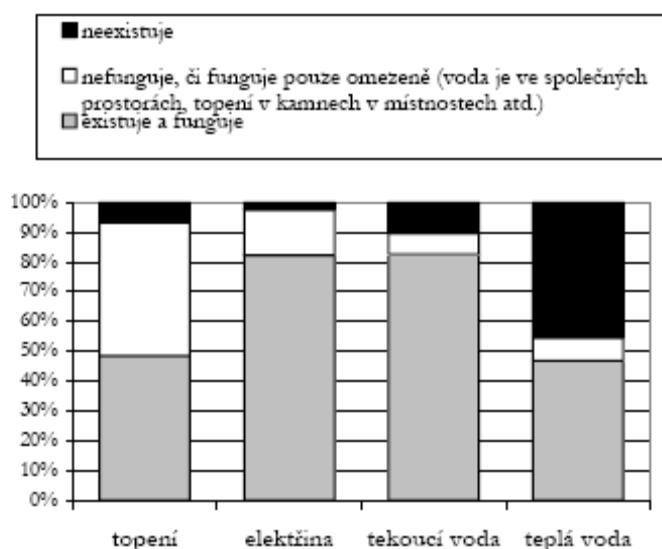
- nájemníci řádně platí nájemné i poplatky za služby spojené s bydlením, nejsou ale schopni zaplatit za někdy velmi vysoké nedoplatky po ročním vyúčtování spotřeby vody a elektřiny,
- rodina měla nečekané výdaje spojené s nějakou mimořádnou událostí (nemoc, pohřeb, svatba apod.),
- rodina je zadlužená (u lichváře nebo některé z firem půjčujících na vysoký úrok) a je nucena splácet dluh či jí jsou exekučovány sociální dávky,
- některý člen rodiny propadl nějaké formě závislosti (alkoholismu, narkomanií či gamblerství),
- neschopnost hospodařit způsobená často apatií vyvolanou bezvýchodnou životní situací (tato neschopnost se vyznačuje upřednostňováním pořízení určitých nákladnějších předmětů, např. elektroniky, před hrazením každodenních potřeb,
- častým důvodem neplacení nájmu byla v minulosti ztráta nároku na sociální dávky v souvislosti s nevyřízením státního občanství.

Přístup jednotlivých obcí k neplatičství je různý a odlišné jsou i různá preventivní opatření, které obce využívají k předcházení problémů. Ovšem vyskytují se i případy, kdy obce problém neřeší a nechají narůst dluhy do té míry, aby mohly vystěhovat nechtěné nájemníky z bytů. Proto má právě přístup obcí poměrně velký vliv na vznik nových lokalit nebo i na nárůst těch stávajících.

Jak již bylo řečeno, celková kvalita bydlení v sociálně vyloučených lokalitách je obecně mnohem nižší, než je průměr v České republice. Týká se to samozřejmě i stavu samotných domů a bytů, jimiž jsou sociálně vyloučené lokality tvořeny. Tyto lokality jsou většinou tvořeny méně kvalitními domy s malometrážními byty, často nižších kategorií, jež jsou často nedostatečně vybavené. Sociální zařízení je v mnohých případech situováno mimo vlastní byt (na chodbě či mimo objekt), někdy se o něj dělí více domácností. Jejich kapacita je

tudíž nedostatečná. V poměrně velké části lokalit není k dispozici teplá voda ani v sociálních zařízeních, někde chybí přívod vody úplně. Díky problémům s neplacením za služby bývají některým domácnostem, popř. i celé lokalitě, odpojovány přívody energií, např. elektřiny (viz graf 1).

Graf 1 Úroveň vybavenosti domů a bytů sociálně vyloučených lokalit

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006.

Mnoho z domů nacházejících se ve vyloučených lokalitách se vyznačuje naprosto nevyhovujícími hygienickými podmínkami. Mají vlhké zdivo, vyskytují se tu plísně nebo jsou špatně vytopitelné apod. Dalším problémem je časté přeplňování jednotlivých bytů nadměrným počtem osob. Důvody bývají většinou dva. V bytech rodičů zůstávají jejich dospělé děti mající již své vlastní rodiny, ale malou šanci získat vlastní bydlení. Druhým důvodem je, že Romové ubytovávají své příbuzné, kteří přišli o vlastní byt. Špatný bývá i technický stav domů, který se dále zhoršuje. Zničeny jsou především společné prostory, tzn. vstupní prostory, chodby a sklepy, ve špatném stavu ale bývají i střechy, omítky či rozvody energií.

Své charakteristiky mají také celé lokality, respektive prostředí, ve kterých se jednotlivé domy nacházejí. Většina lokalit je více či méně prostorově vyloučená, což znamená, že se nacházejí mimo běžnou obytnou zástavbu, většinou na okraji obcí nebo měst. Lokality bývají etnicky i sociálně poměrně homogenní. Žijí zde převážně sociálně slabí

Romové. Řadu lokalit charakterizuje také horší dostupnost základní občanské vybavenosti a špatná dopravní obslužnost.

Až do roku 1989 byla většina Romů zaměstnána jako většina ostatních obyvatel. Práci jim zajišťoval stát. Navíc podle tehdejších zákonů znamenala nezaměstnanost trestný čin příživnictví. Většina dnešních obyvatel sociálně vyloučených lokalit přišla o zaměstnání v první polovině 90. let 20. století v důsledku ekonomické transformace. Docházelo ke snižování stavů zaměstnanců v mnoha průmyslových odvětvích, které započalo dodnes pokračujícím trendu ubývání pracovních příležitostí pro nekvalifikované nebo málo kvalifikované pracovní síly. Právě ona stoupající požadovaná kvalifikační úroveň má za následek menší šance pro sociálně vyloučené začlenit se zpět na trh práce. Romská menšina je obecně postižena vysokou mírou nezaměstnanosti, která v mnoha zkoumaných lokalitách dosahuje až 90 – 100 %. Tato nezaměstnanost bývá v mnoha případech několikaletá nebo opakovaná a často se týká všech dospělých obyvatel domácností. Pokud romští obyvatelé sociálně vyloučených lokalit pracují, většinou se jedná především o sezónní a příležitostné práce a zaměstnanecké poměry na dobu neurčitou jsou pouze výjimečné.

K zajištění obživy využívají místo práce alternativních možností. Převážně se jedná v podstatě o závislost na sociálních dávkách, zadlužování, práci „na černo“ aj. Tento problém je o to závažnější, že v dnešní době vyrůstá již celá generace mladých lidí, kteří ve své rodině či okolí nepoznali význam stálého pracovního vztahu. Nezaměstnanost pro ně znamená běžný standard a nemají žádné pracovní návyky.

Faktory vylučování z trhu práce lze (podle Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006) rozdělit do dvou okruhů. Za vnitřní faktory jsou považovány nízká míra lidského kapitálu a chybějící motivace:

- Nízká vzdělanost – naprostá většina obyvatel lokalit nemá žádnou kvalifikaci, tzn., že se jedná o absolventy základních nebo častěji zvláštních škol, popř. osoby, které nedokončily odborné učiliště či střední školu. Po nekvalifikované pracovní síle je přitom na trhu stále menší poptávka. Nekvalifikovanou práci jsou navíc za menší ohodnocení ochotni dělat dělníci z východní Evropy, především z Ukrajiny. Konkurence tak vytváří tlak na snížení již tak velice nízkých mezd v tomto sektoru a zhoršuje postavení Romů nejen na oficiálním trhu práce, ale také ve sféře práce „na černo“. Vzhledem k minimální kvalifikaci mají jen malou šanci, že se jim podaří nalézt zaměstnání s vyšší než minimální mzdou.

- Nízké sociální kompetence – sociálně vyloučeným často činí problémy orientovat se v majoritním prostředí, na měnícím se trhu práce, ale i v systému sociálních dávek. Nejsou znalí svých práv a povinností a nejsou schopni získat si potřebné informace.

- Poměrně častou překážkou začlenění na trh práce je špatný zdravotní stav mnohých obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Ti vykazují zvýšenou nemocnost, popř. jsou ve snížené pracovní schopnosti.

- Problém představují také negativní dopady dlouhodobé nezaměstnanosti na psychiku. Někdy se v této souvislosti hovoří o syndromu dlouhodobé nezaměstnanosti. Ten se projevuje rezignací na hledání pracovního místa, zpasivněním až apatií. Tyto dopady zpětně snižují zaměstnatelnost dlouhodobě nezaměstnaných. Zaměstnavatelé tak upřednostňují osoby, které nebyly nezaměstnané příliš dlouhou dobu (tedy ty, u kterých ještě nedošlo ke ztrátě pracovních návyků). Návrat do práce je totiž pro dlouhodobě nezaměstnané velmi obtížný, takže o místa často brzy přicházejí (obtížně se reintegrují na trh práce).

- Bariéru bránící začleňování na trh práce představují dále solidární sítě fungující na bázi příbuzenství. Sociálně vyloučení Romové si tyto sítě vytvořili jakožto neformální pojištění pro případ nouze. V jejich rámci jsou rovnostářsky sdíleny statky, což působí nemotivačně na jakoukoli snahu hledat zaměstnání. Najde-li se totiž jeden člen zapojený do takové sítě lépe placenou práci, předpokládá se, že se o svůj výdělek podělí s méně úspěšnými příbuznými.

- Dalším významným projevem sociálního vyloučení a zároveň důležitou bariérou znesnadňující vstup na trh práce je stále větší zadlužování rodin žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Vedle dluhů na nájemném, za nedoplatky za vodu a elektřinu dluží obyvatelé lokalit např. na výživném, za zdravotní pojištění, nezaplacené pokuty, splátky za nakoupenou elektroniku apod. V některých lokalitách je hojně rozšířené zadlužování se u lichvářů, ve většině lokalit byl zaznamenán problém s tzv. rychlými půjčkami poskytovanými některými firmami. Aby mohly splatit jednu půjčku, zadlužují se rodiny často jinde. Stále běžněji dochází k exekucím majetku, ale také exekucím sociálních dávek, v jejichž důsledku se některé rodiny ocitají prakticky bez prostředků. Zadlužení tak působí nemotivačně na jakékoli snahu o hledání práce na oficiálním pracovním trhu. O každý výdělek z takového zaměstnání by totiž zadlužené obyvatele lokality připravili exekutoři, případně lichváři. Ti je sice připraví o většinu sociálních dávek, peníze získané prací „na černo“ je ale možné, alespoň z části, uchránit.

Mezi vnější faktory (nízká úroveň sociálního kapitálu, systémové faktory) vyloučení z trhu práce patří:

- Špatně nastavený (demotivující) sociální systém - sociální dávky vyplácené rodinám s více dětmi jsou srovnatelné či ve výsledku dokonce vyšší než mzdové ohodnocení ve většině prací, které mají možnost nekvalifikovaní obyvatelé lokalit vykonávat. Pobírání dávek

(na rozdíl od zaměstnání) navíc umožňuje pracovat „na černo“, případně se věnovat jiným neformálním ekonomickým aktivitám. I když tyto formy příjmu nejsou nijak jisté, většinou jejich kombinací získá oficiálně nezaměstnaný podstatně více, než jaký by měl plat v legálním zaměstnání. Současný sociální systém je navíc z pohledu sociálně vyloučených nepřehledný a nepředvídatelný.

- Mnozí sociálně vyloučení pracují „na černo“, tj. v zaměstnaneckém poměru bez řádně uzavřené smlouvy a tedy bez odvádění daní a pojistného (zákon při takové práci porušují zaměstnanci i zaměstnavatelé). Nelegálně pracující často zároveň pobírají sociální dávky či invalidní důchod. Formy práce „na černo“ se v jednotlivých lokalitách a regionech liší: výkopové práce, pomocné stavební a demoliční práce, úklidové práce, příležitostné brigády v supermarketech apod. V některých lokalitách takto pracují obyvatelé pravidelně po celý rok, v jiných pouze příležitostně – buďto, je-li po práci poptávka, nebo nedostačují-li příjmy ze sociálních dávek. Takový nechráněný poměr je zároveň velmi rizikový, přičemž případné následky nese většinou zaměstnanec. Na druhou stranu práce „na černo“ pomáhá udržovat alespoň základní pracovní návyky.

- Řada sociálně vyloučených vylepšuje svůj rodinný rozpočet různými dalšími neformálními ekonomickými aktivitami. Jedná se jednak o rozličné výdělečné aktivity nezakládající se na zaměstnaneckém poměru, využívající ale poptávky po určitých druzích zboží či surovin a jednak vyloženě kriminální aktivity.

- Významnou bariéru při hledání práce dále představuje nízká prostorová mobilita, resp. malé šance odstěhovat se za prací (důvodem je v první řadě neschopnost získat bydlení). Je dobře známou skutečností, že největší množství sociálně vyloučených lokalit vzniklo v regionech, které jsou nejvíce postižené strukturálními problémy (tedy především v Ústeckém a Moravskoslezském kraji). Je zde zároveň patrná tendence k rozrůstání některých lokalit o rodiny přicházející sem z jiných regionů za levnějším bydlením. Výsledkem je stále větší koncentrace sociálně vyloučených v regionech s všeobecně vysokou mírou nezaměstnanosti.

- Opomenout není možné diskriminaci ze strany zaměstnavatelů. Má většinou příčiny ve všeobecně rozšířených předsudcích a stereotypch o romských pracovnících. Ty jsou někdy podporovány a potvrzovány konkrétní negativní zkušeností. Diskriminace je většinou velice těžko dokazatelná.

- Řada zainteresovaných subjektů (na centrální i lokální úrovni) si tento stav uvědomuje a pomocí různých forem intervence v oblasti zaměstnanosti se snaží pozitivně zasahovat směrem k začlenění Romů na trh práce. Konkrétní nástroje rozebereme dále, zde se

omezíme na konstatování, že státní politika vyrovnávání příležitostí v přístupu na trh práce je mnohými v terénu považována za neefektivní. V mnoha případech se jedná o nástroje nasazované plošně, celorepublikově, kdy se pouze menšina z nich snaží reflektovat specifika dané lokality, respektive klienta, obvykle neústí v dlouhodobou zaměstnanost obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Chybí aktivnější spolupráce s konkrétními zaměstnavateli bez předsudků, kteří budou připraveni poskytnout perspektivu uplatnění obyvatelům vyloučených lokalit, kteří projeví vážný zájem o práci a splní nutné kvalifikační předpoklady.

4. Problémy spojené s procesem segregace

4.1 Důsledky segregace

Důsledky rezidenční segregace a vzniku vyloučených lokalit souvisí s prostorovou koncentrací jedné skupiny obyvatel, která v určité čtvrti zaujímá v podstatě nadprůměrné zastoupení vzhledem k podílu počtu obyvatel této skupiny v rámci celého města. Pokud dochází k prostorovému oddělení obyvatel dobrovolně, mohou být důsledky pro takovéto seskupení pozitivní. Soustředění lidí, kteří jsou si blízcí svým socioekonomickým postavením, etnickou příslušností či jinými znaky se může cítit dokonce bezpečněji, vytvořit jakousi komunitní sounáležitost a podobně. V ekonomické oblasti může být výhodné, pokud se v těchto dobrovolně vytvořených segregovaných lokalitách vytvoří v podstatě samostatná ekonomika, která je založená na samostatném podnikání jednotlivých příslušníků lokality, kteří tímto mohou poskytovat zboží, služby, mnohdy i zaměstnání ostatním obyvatelům takovéto lokality.

Daleko více je ovšem rozšířená nedobrovolná segregace a ta s sebou přináší důsledky spíše negativního rázu. Prostorová koncentrace sociálně slabých rodin či etnických menšin je velmi často spojována s různorodými sociálními problémy, jako je kriminalita, nízká úroveň dosaženého vzdělání, nezaměstnanost, chátrající bytový fond nebo špatná kvalita služeb a podobně. Důležitá je také otázka, jak moc ovlivňují sociální struktura a prostředí čtvrti své obyvatele v jejich chování, postojích, psychické sféře nebo různých životních situacích. Právě hodnocení působení vlivů čtvrti či prostředí bydliště je způsobem jak zjistit, do jaké míry je prostředí lokality, ve které žijí odpovědné za chování jejich obyvatel. Termín neighbourhood effect označuje proces, při kterém charakteristiky místního sociálního prostředí, ve kterém lidé žijí, ovlivňují jejich způsob myšlení a chování (podle Johnston a kol., 2000, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004).

Stejný smysl má (podle Atkinson a Kintrea, 2001, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) termín area effects (vliv oblasti). Rozlišuje se šest typů vlivů prostředí oblasti: vliv koncentrace, lokalizace, sociálního prostředí, socializace, fyzického prostředí a veřejných služeb. Vlivy prostředí pak mohou být kladné i záporné, ale ve většině případů převládají právě ty záporné. Přehled mechanismů, kterými se negativní účinky sociálně upadajících a fyzicky chátrajících čtvrtí mohou projevit (podle Atkinson a Kintrea, 2001; Friedrichs et al., 2003, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004):

- Zdroje a charakteristiky čtvrti (služby, fyzické prostředí, poloha). Negativní vnímání sociálního složení čtvrti z vnějšku může vést ke stigmatizaci čtvrti (např. zaměstnavatelé nechtějí přijímat lidi z určitých čtvrtí kvůli špatné pověsti čtvrti). Podprůměrná kvalita místních veřejných služeb (např. škol) může negativně ovlivnit možnosti dalšího sociálního postupu i politické angažovanosti obyvatel. Nedostatečná dostupnost zaměstnání v důsledku prostorového i kvalifikačního strukturálního nesouladu. Obyvatelé chudých čtvrtí mohou být též odříznuti od náležitých institucí a služeb (např. zdravotní péče, rekreace), nebo jsou tyto služby v důsledku velké koncentrace přehlcneny. Negativní vliv na zdraví i identitu obyvatel vyplývající z nízké kvality fyzického prostředí, bytového fondu, veřejných prostor.
- Sociální prostředí (sociální sítě, kontakty, vzorec každodenních aktivit). Učení prostřednictvím sociálních vazeb a vztahů (intenzita, druh a kvalita sociálních sítí). Rozvoj sociálních sítí podél určitých linií (věk, pohlaví, třída, etnicita) může podporovat nebo omezovat příležitost lidí objevovat nové životní způsoby nebo pracovní možnosti a může nebo nemusí předejít uvíznutí jedinců ve slabém sociálním prostředí. Slabý sociální kapitál. Přijímání nezaměstnanosti jako přirozeného stavu.
- Socializace (vzdělání, přátelství, izolace, kontrola). Přijímání určitých modelů chování, sdílení skupinových hodnot a norem může vést k deviantnímu chování. Obyvatelé čtvrti představují pro jedince určité model chování a postoje, kterými jedinci buď podřizují své chování a posilují tak vlastní identitu, nebo je případně popírají a tím ovlivňují některé místní obyvatele, kteří pozměňují své chování a postoje s cílem zapadnout do místní skupiny svých soukmenovců. Závislost na místních sociálních sítích.
- Identita. Vnímání deviantního chování (kriminalita, drogy) a fyzického úpadku obyvateli čtvrti a vytváření vlastní identity v souladu s těmito hodnotami.

Neighbourhood efekt se pak dá považovat nejen za důsledek segregace, ale také za

příčinu vedoucí k dalšímu prohlubování procesu segregace a dalšímu sociálnímu vyloučení segregovaných skupin ze společnosti. Hlavní pozornost je při zkoumání důsledků segregace věnována převážně negativním vlivům sociálního prostředí residenčních čtvrtí na sociální mobilitu jedinců i domácností, na životní šance a příležitosti a na dosaženou úroveň vzdělání a schopnost začlenit se do společnosti. Lze také předpokládat, že existují určité vztahy mezi existencí chudých čtvrtí a ostatních sociálních problémů. V českém prostředí je nicméně neighbourhood efekt poměrně značně utlumen díky existenci sociálního státu.

Názor o negativním vlivu čtvrti na své obyvatele se nejčastěji (podle Sýkora, L. - Temelová, J., 2005) objevuje v americké literatuře v souvislosti s ghettoizací. Složení populace ghetta působí negativně na životní šance a možnost sociální mobility obyvatel takové čtvrti. Rostoucí prostorová koncentrace chudého obyvatelstva následně vede k vytvoření sociálního prostředí, které postrádá instituce, role a hodnoty potřebné k úspěchu ve společnosti (podle Wilson, 1987, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2005). Únik z ghetta je považován za velmi těžký. Dá se (podle Lewis, 1968, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2005) hovořit o tzv. kultuře chudoby, kdy velmi chudí jedinci sdílí a stále reprodukují vzorce chování a životní způsoby, které jim na jednu stranu umožňují vyrovnat se se svou situací, na druhou stranu ale jejich chudobu znásobují. V americkém prostředí vede prostředí koncentrované a izolované chudoby ke vzniku skupiny obyvatel nazývané underclass a s ní spojeným přejímáním deviantních vzorů chování (kultura chudoby).

V rámci problematiky o důsledcích residenční segregace je třeba také hovořit o sociálním vyloučení určitých skupin obyvatelstva z různých oblastí společenského života. Sociální vyloučení je (podle Somerville, 1998, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) nejčastěji definováno jako vyloučení z pracovního trhu nebo trvalého zaměstnání. Zaměstnání je považováno za prvotní předpoklad pro širší zapojení a integraci do společnosti a nedostatečný příjem znesnadňuje zapojení do ostatních sfér života společnosti. Druhým významem sociálního vyloučení je odepření statutu občanství a s ním spojeným poskytováním sociálních výhod (např. právo na minimální mzdu, přístup ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení). Vyloučení z pracovního trhu se týká většinou nekvalifikovaných osob a žen, kdežto odepření občanství se týká hlavně cizinců a přistěhovalců. Takto sociálně vyloučení lidé ztrácí příležitost a nakonec i schopnost účastnit se plnohodnotně chodu společnosti, což má samozřejmě odraz v nízkém zapojení na trhu práce, v malé účasti na vzdělávání apod. Jak již bylo dříve řečeno, sociálně vyloučenými lokalitami se rozumí části města, čtvrtě, seskupení domů nebo bytový dům, kde žije větší počet domácností nebo

i jedinců s nejnižšími příjmy a to odděleně od ostatního obyvatelstva (např. lokality nebo domy určené pro neplatiče nájemného).

Právě procesy, které fungují v rámci oblasti bydlení mohou buď sociální začlenění podporovat a nebo naopak přispívat k sociálnímu vyloučení. K sociálnímu vyloučení přispívá převážně struktura stavěných domů a bytů, jejich fyzický stav, poloha a v neposlední řadě také cena. Nízká výstavba bytového fondu, celkový nedostatek bytů nebo nedostatek bytů nízké kvality také přispívá k sociálnímu vyloučení. Cena bydlení je vysoká a cenově nedostupná pro určité typy domácností. Na místní úrovni může (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) na sociální vyloučení působit tzv. NIMBY efekt. NIMBY (Never In My Back Yard) je strategie vlivnějších obyvatel v určitých čtvrtích, která má za cíl zamezit výstavbě sociálních bytů pro domácnosti s nízkými příjmy. V případě úspěchu mohou mít takové strategie kromě bezprostředního zamezení vstupu sociálně slabších obyvatel i dlouhodobé efekty, jakými jsou snížení celkové a finanční dostupnosti bydlení v dané čtvrti, zvýšení cen nemovitostí a odchod méně majetných obyvatel.

4.2 Důsledky segregace v ČR

V České republice zatím segregace a její negativní důsledky ovlivňují pouze poměrně malou část obyvatelstva. Její vývoj je ovšem postupný a nepříliš zřejmý, a mnohé negativní důsledky segregace se projeví v delším časovém horizontu, jež lze předpokládat až na celá desetiletí. Tyto důsledky se poté nemusí týkat pouze vybraných etnických menšin. Segregace je znakem a hlavně závažným problémem celé společnosti. Jedná se o výraz jejího rozdělení na odlišné tábory, které si zpravidla nejsou rovny, a které okupují svá teritoria. Zatímco někteří nemají na vybranou, kde se usadí, jiní možnost volby mají a většinou se rozhodnou pro udržování nebo dokonce ještě další posilování hranic svého obydlí. Rezidenční segregace, jež vyplývá z umístění bydlišť jednotlivých odlišných sociálních skupin je významná faktem, že dlouhodobě ovlivňuje a vytváří určitý charakter lokálních společenství, v nichž ovšem vyrůstají nové generace, které přejímají a reprodukují již existující životní postoje, návyky a sociální postavení.

Jednotlivé skupiny obyvatel hledají odlišné lokality pro svoje bydliště takovým způsobem, aby odpovídaly jejich způsobu života, sociálním vazbám, rodinnému stavu, věku nebo národnosti. Výsledkem je pak nerovnoměrné rozmístění obyvatel, kteří mají odlišné sociální charakteristiky, lišící se podle místa jejich bydliště. Ovšem některé sociální rozdíly vyjadřují sociální nerovnosti, což znamená nerovné rozdělení bohatství a moci ve společnosti,

z čehož vyplývají životní šance naskytující se obyvatelům. Přitom obecně je toto nerovné rozdělení bráno většinou společností jako oprávněné a správné. Sociální nerovnosti jsou na základě rozdílných příjmů, a z toho se odvozující kupní síly, i odlišné šance v přístupu k bydlení, které se pak promítají do nerovnoměrného prostorového rozmístění bydlišť různých skupin obyvatel a dále jejich koncentrací do území obývaných dominantně právě segregovanou skupinou.

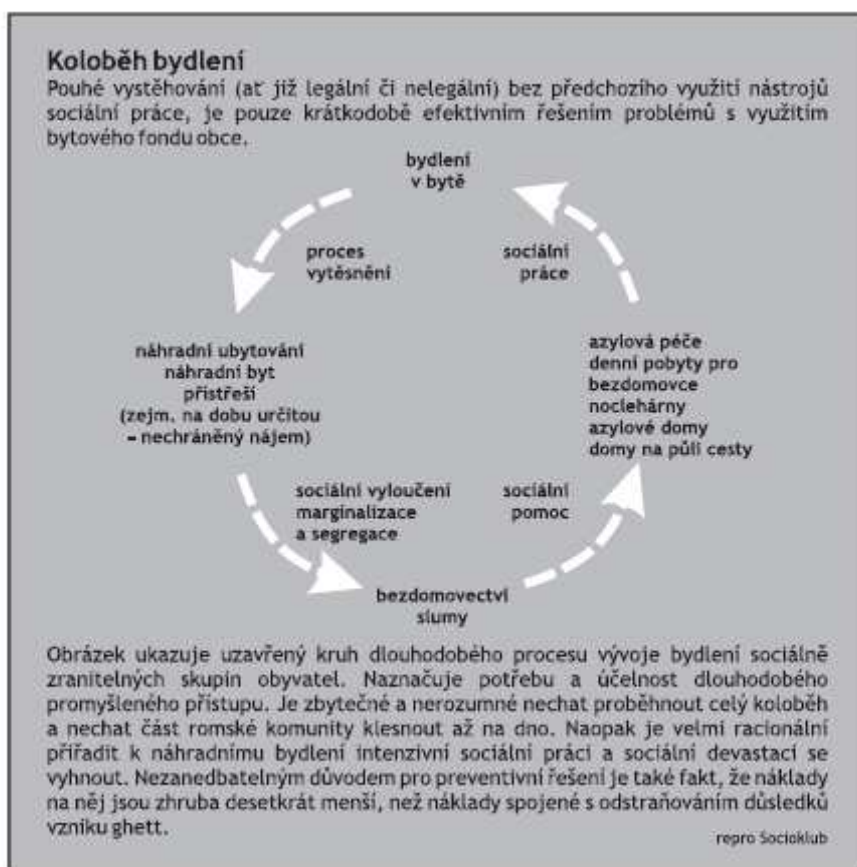
U nás tedy dochází k procesu, který můžeme označovat jako vytěšňování sociálně slabé romské menšiny z bytů do náhradního nebo krátkodobého ubytování, popřípadě na okraj měst, a tudíž jejich soustředování do sociálně vyloučených lokalit. Tyto lokality se soustředěným romským obyvatelstvem mývají často špatné nebo žádné dopravní spojení, což může vést ke ztrátě zaměstnání, zameškávání školní docházky dětí, neochotě veřejných služeb v těchto lokalitách působit (např. úklid města, zdravotní péče, dohled policie). Takovéto způsoby etnické segregace vedou k izolaci a nepřátelskému postoji obou stran. V bývalých statcích, služebních bytech zrušených továren, většinou na okrajích měst, žijí v České republice skupiny Romů a toto soustředění lze již nesporně označit za slumy.

Pokud je nutné předpokládat, že takovéto enklávy, ghetta či slumy budou vznikat, je důležité přistoupovat k tomuto problému takovým způsobem, že není-li možné mu zabránit, je potřeba se alespoň pokusit minimalizovat jeho negativní důsledky a snažit se nalézt možnosti, které takové koncentrace skýtají pro sociální práci, poradenství, sociální pomoc a podporu. To znamená nezkoumat tyto segregované lokality jen z hlediska jejich negativ, ale také z hlediska příležitostí, které by mohly poskytnout. Je však důležité, aby si orgány obcí a měst byly vědomy důsledků, jaké budou mít jejich rozhodnutí, a ty neprodleně řešily.

Samosprávné orgány obcí by měly být informovány o skutečnosti, že problém, který si vytěšňováním sociálně zranitelné menšiny obyvatel vytvoří, v obci zůstane. Nevyhnutelná náprava tohoto procesu v budoucnu se projeví mnohem většími náklady, než jaké by si vyžádalo jeho zastavení a náprava v současnosti. Problém se v budoucnu vrátí a přinese výrazně vyšší náklady, jež ale na rozdíl od současné situace nebude moci obec sdílet se státem, ale bude je nucena uhradit z vlastních prostředků. Z krátkodobého hlediska se tedy může proces vytěšňování sice zdát poměrně efektivní, z dlouhodobého hlediska ovšem přináší poměrně velká rizika a vyšší náklady. Mělo by tedy být prioritou obcí a měst od počátku hledat dlouhodobě vyhovující řešení, řešení které by mělo určitou perspektivu. Vytěšňování vede ve svých reálných důsledcích k bezdomovectví, vytváření slumů a dalším negativním jevům. Ty pak bude třeba řešit cestou sociální péče a sociální práce. Jejich cílem bude vrátit klienty do stavu „bydlení“ nebo „chráněného bydlení“.

Na tomto základu je možné vyslovit tvrzení, že strategicky pojaté, promyšlené a komplexní řešení bydlení romské minority, které by mělo vycházet z její podrobné analýzy, respektovat její sociální rozvrstvení, přiměřeně také zájmy menšiny a většinové společnosti i zájmy města, může být v dlouhodobém pohledu v souladu s dlouhodobými strategickými, rozvojovými, a tedy i ekonomickými zájmy obce.

Obrázek 6 Grafické znázornění dlouhodobého procesu vývoje bydlení sociálně zranitelných skupin obyvatel

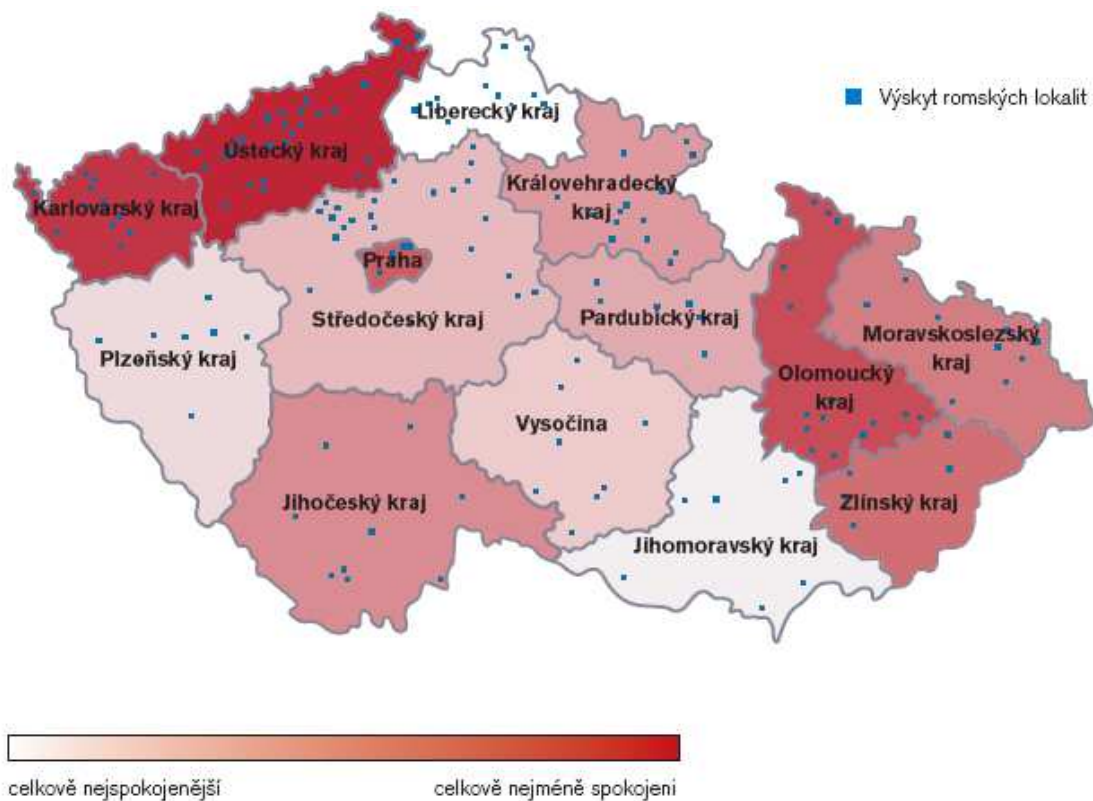

Zdroj: Víšek, P.: Sídlní etnická segregace, její rizika a důsledky pro obce, 2002. In: Úvod do terénní sociální práce, 2002.

Právě ve vnímání problémů a důsledků vzniku sociálně segregovaných lokalit se objevuje největší regionální diferenciace. V krajích s vyšší hustotou obyvatel žijících v romských lokalitách, což je např. Ústecký, Karlovarský, Olomoucký nebo Moravskoslezský kraj, je tento problém vnímán jako naléhavý pro 80 % obyvatel. Soužití s Romy a existence romských vyloučených lokalit nabývá na významu tedy především v regionálním rámci. Jako celkově nejméně spokojení jsou s řešením těchto regionálních problémů hlavně obyvatelé

Ústeckého, Karlovarského a Olomouckého kraje (viz mapa 4). Právě tyto kraje vykazují nadprůměrnou přítomnost sociálně vyloučených lokalit i vyšší počet a koncentraci romských obyvatel.

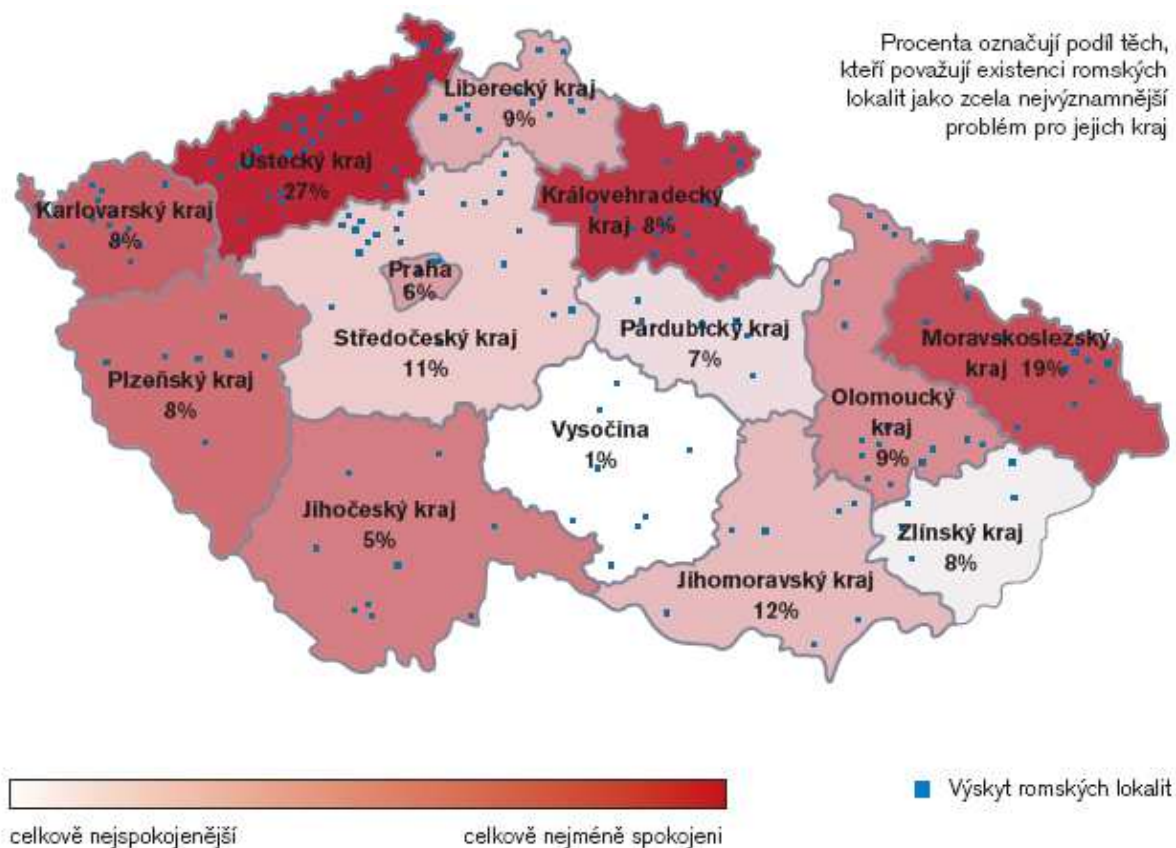
Mapa 4 Rozdělení krajů podle průměrné míry spokojenosti jejich obyvatel s řešením vybraných problémů

Zdroj: Gabal, I. -Čada, K. -Snopek, J.: Sociální vyloučení Romů a česká společnost, 2008.

Čím žije v kraji více obyvatel v sociálně vyloučených romských lokalitách, tím je zároveň existence těchto lokalit považována za problematictější (viz mapa 5).

Mapa 5 Míra vnímání romských lokalit jako problému u obyvatel jednotlivých krajů (průměrné hodnoty)

Zdroj: Gabal, I. -Čada, K. -Snopek, J.: Sociální vyloučení Romů a česká společnost, 2008.

Závažným důsledkem segregace je také pohled české veřejnosti na původ problémů soužití s Romy. V naší společnosti stále přetrvávají odmítavá stanoviska, podle kterých veškerou vinu na příčinách problémů mají Romové. Převážná část veřejnosti považuje romskou menšinu za ty, kteří pouze zneužívají sociální systém a odmítají se začlenit na pracovní trh. Nahlíží na obyvatele vyloučených lokalit jako na osoby, které si nezaslouží pomoc a za svou situaci si mohou sami. Proto ani není mezi veřejností ochota vynakládat veřejné finance na řešení v podobě integrační politiky a sociální vyloučení Romů se jim jeví jako určitá možnost řešení situace, kdy Romové žijí v podstatě mimo pracovní trh a způsob života založený na zaměstnání a mzdě.

Dá se říci, že česká společnost odlišuje převážně dva důvody problémů v soužití s Romy (podle Gabal a kol., 2008):

- Rasová nebo etnická odlišnost - Tuto osu určuje zejména důraz na nepřekonatelný rasový původ. Popisuje Romy jako od přírody lenivé s tendencí k zneužívání

podmínek. Vedle etnického a národoveckého kontextu zde tedy explicitně figuruje i biologický rasový výklad, kterým respondenti vysvětlují neslučitelnost života Romů se stylem a pravidly většinové společnosti. Rasový pohled však nemusí nutně znamenat příklon ke striktně rasistickým metodám řešení problému či politickému extremismu. Vzhledem k důrazu na neslučitelnost lze předpokládat, že osoby, které volí jako určující toto schéma, budou zároveň inklinovat i k restriktivním a segregačním metodám řešení.

- Společenské kořeny problému - Tato osa výkladu je určována zejména nedostatečnými příležitostmi Romů, ale i vztahem majoritní populace k této menšině. Ti, pro které je tento výklad určující, ve větší míře připouštějí nevýhodné nastavení vzdělávacího systému pro romské chlapce a dívky či uzavřenost pracovního trhu. Tato výkladová osa v sobě zahrnuje i aspekty, jež jsou v odpovědnosti státu či veřejné správy.

Pokud bychom chtěli srovnat tyto dva přístupy, tak převažuje názor na příčiny problémů v soužití s Romy a vzniku sociálně vyloučených romských lokalit hlavně na základě jejich etnické nebo dokonce rasové odlišnosti. Tento názor se projevuje hlavně v regionech a městech s větším výskytem lokalit jak do počtu, tak i do jejich velikosti. Lidé žijící v těchto místech také nadprůměrně pocítují existenci romských lokalit jako naléhavý problém, vyžadující dostatek pozornosti a nutnost řešení. V nastavení vzdělávacího systému či v uzavřenosti pracovního trhu, což bychom mohli považovat za společenské kořeny problému, vidí společnost příčinu jen v menší míře.

Součástí problému je i historicky zakořeněná a převládající kulturní uzavřenost české společnosti, která v podstatě odmítá větší kulturní odlišnosti a vyžaduje po menšinách plnou jazykovou, životní i kulturní asimilaci cizinců i odlišných kulturních skupin. Lidé považující existenci sociálně vyloučených lokalit za problém se ve většině domnívají, že by se cizinci i jiné etnické skupiny měly maximálně přizpůsobit české společnosti. Zajímavý je i předpokládaný časový horizont, za jak dlouho se většina Romů ze sociálně vyloučených lokalit, podle mínění občanů, zařadí do české společnosti (viz graf 2).

Graf 2 Kolik let bude trvat, než se většina Romů ze sociálně vyloučených lokalit zařadí do české společnosti (občané ČR 18-75 let včetně; údaje v procentech)

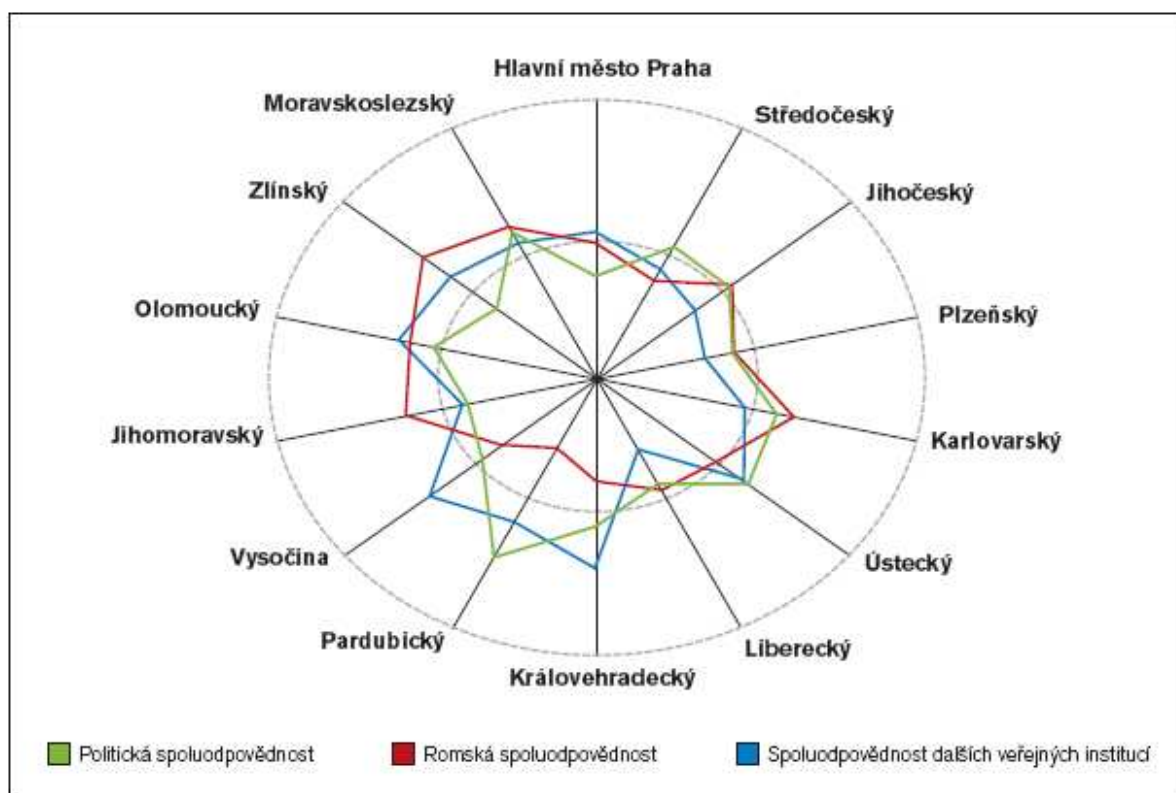
Zdroj: Gabal, I.- Čada, K. -Snopek, J.: Sociální vyloučení Romů a česká společnost, 2008.

Pokud se týká otázky odpovědnosti za vzniklou situaci a za problémy se sociálně vyloučenými lokalitami a Romy, většina lidí se domnívá, že si za vzniklou situaci mohou sami Romové, popřípadě na ní mají svůj podíl romské organizace. Tato tvrzení se opírají převážně o rasový nebo etnický výklad, jehož rysem je připisování určitých zaběhlých stereotypních vlastností Romům, jako je nepřizpůsobivost či lenost. Odpovědnost Romů za vzniklou situaci také více zdůrazňují lidé žijící v lokalitách, kde je tato otázka považována za naléhavější a problematičtější. Druhou skupinu pak tvoří odpovědnost zastupitelských institucí, což jsou politické reprezentace krajů, vláda České republiky a zastupitelstva obcí. Odpovědnost dalších veřejných institucí za vzniklou situaci je hodnocena jako poměrně malá.

Na základě rozdílů ve skladbě faktorů spoluodpovědnosti lze (podle Gabal a kol., 2008) identifikovat odlišnosti mezi jednotlivými regiony České republiky. Je možné rozeznat tři vnitřně podobné skupiny krajů. Specifický je z tohoto hlediska Pardubický kraj, v němž oslovení nejméně spojují odpovědnost za situaci sociálně vyloučených lokalit s Romy a současně kladou ze všech krajů největší důraz na roli politických institucí a zároveň akcentují úlohu institucí nepolitických (státní a městské policie, školského systému, církví, jiných neziskových organizací). V podobné pozici na mapě faktorů se nacházejí kraje Královéhradecký a Vysočina. Ani pro jeden z těchto krajů však existence sociálně vyloučených romských lokalit nepředstavuje naléhavý problém. Druhou skupinu regionů tvoří Praha, Plzeňský, Jihočeský, Středočeský a Liberecký kraj, v nichž se snoubí v průměru menší důraz na spoluodpovědnost Romů s menším důrazem na její politickou i nepolitickou institucionální složku. Ve třetím souboru regionů se nacházejí kromě krajů Moravy a Slezska také Karlovarský a Ústecký kraj; tuto skupinu regionů pojí dohromady v porovnání s dalšími regiony větší důraz jejich obyvatel na spoluodpovědnost Romek, Romů a romských

organizací za situaci sociálně vyloučených osob. Ve dvou zbývajících ohledech uvedené kraje varují, celkově však přikládají větší význam institucionální spoluodpovědnosti než soubor druhý, ale méně než první. Rozložení regionů v popsanych ohledech zobrazuje následující graf (viz graf 3), v němž vnitřní čárkovaný kruh představuje průměrnou hodnotu. Platí, že čím blíže se hodnota příslušného kraje blíží vnějšímu kruhu, tím větší důraz je oslovenými kladen na příslušnou složku spoluodpovědnosti; naopak, čím blíže ke středu, tím méně je ta či ona konkrétní podoba složky zdůrazňována.

Graf 3 Kraje České republiky z hlediska spoluodpovědnosti za situaci romských sociálně vyloučených lokalit

Zdroj: Gabal, I. -Čada, K. -Snopek, J.: Sociální vyloučení Romů a česká společnost, 2008.

5. Možnosti prevence a zmírnění důsledků segregace

Všeobecně se soudí, že vlády jednotlivých států mohou buď předcházet nebo alespoň zmírňovat důsledky residenční segregace. Problémem ale je, že poznatky o působení a váze jednotlivých faktorů, které vedou k sociálně prostorovým odlišnostem, nejsou dostatečné k tomu, aby bylo možno poskytnout jednoznačný, jednotící a zaručený návod politikům na řešení tohoto problému. Každá situace by měla být posuzována ve svém vlastním kontextu,

zejména rozlišovat mezi jednotlivými formami residenční segregace, obzvláště, zda se jedná o dobrovolně zvolenou prostorovou segregaci (např. etnické enklávy, citadely) či vznikla v důsledku omezení vnějším prostředím a jedná se o segregaci nedobrovolnou. Zájem politiků se pak soustřeďuje především na negativní důsledky způsobené nedobrovolnou segregací a vytvářením koncentrací sociálně slabých, rasových a etnických menšin. Mezi nejčastější oblasti politických intervencí vedoucích ke zmírnění důsledků nebo prevenci segregací patří hlavně opatření v oblasti bytové politiky, územního plánování a místního ekonomického vývoje.

V evropských zemích se (podle Musterd a kol., 1999, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) uplatňují zejména dva hlavní typy intervencí v oblasti bytové politiky, které mají za cíl ovlivnit residenční segregaci. První přístup zahrnuje intervence na straně poptávky. Musterd a kol., 1999, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004, považuje cíle této politiky za těžko naplnitelné, protože existuje mnoho podmínek, které musí být splněny k úspěchu této politiky. První podmínkou je, že sociální nerovnoměrnosti nejsou příliš velké. Druhou podmínku představuje omezený výběr na trhu s byty; pokud existuje velký výběr, domácnosti mají možnost vyjádřit svou sociální pozici v kvalitě bytu i residenčního prostředí. Za třetí, v zájmu předcházení sociálně prostorovým nerovnostem by musely existovat poměrně silné státní intervence a přerozdělovací mechanismy. Druhým přístupem jsou nástroje zaměřené na stranu nabídky bydlení včetně široce koncipovaných programů restrukturalizace města. Cílem takových politik je vytvoření směsi různorodých typů a různé kvality bytového fondu v residenčních oblastech měst. Ačkoli (podle Musterda a kol., 1999, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) současný vývoj v mnoha zemích ukazuje, že druhá politika by mohla mít větší naději na úspěch, podotýká zároveň, že ve skutečnosti může být takto dosaženo jen malého snížení existujícího nerovnoměrného rozložení obyvatel v prostoru měst z hlediska sociálního nebo etnického statusu.

Existuje několik možností v prevenci segregace nebo ve zmírnění jejích důsledků:

- Restrukturalizace města – sociální smíšení

Cílem této politiky je rozlišení bytového fondu na úrovni čtvrtí, což by mělo vést ke zlepšení podmínek pro sociální vzestup příjmově slabších obyvatel. Tato politika by měla vést nejen ke snížení segregace a tím zvýšení sociální soudržnosti, ale rovněž ke snížení počtu chudých domácností. Předcházení vzniku čtvrtí s vysokou koncentrací příjmově slabých domácností se stalo (podle Ostendorf a kol., 2001; Van Beckhoven a Van Kempen, 2003; Van

Kempen a Priemus, 1999, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) důležitou součástí bytové politiky například v Nizozemsku. Tento politický program vychází z myšlenky, že čtvrtě s vysokou koncentrací příjmově slabých domácností negativně ovlivňují životní šance a sociální příležitosti zde bydlících obyvatel. Naopak vytváření sociálně smíšených čtvrtí je považováno za efektivní nástroj podporující vzestupnou sociální mobilitu jedinců a zmírňující problémy chudých a znevýhodněných jedinců (tzn. jedinců s nízkou kvalifikací, nezaměstnaných apod.).

Aby mohlo být dosaženo těchto sociálně smíšených obytných zón, dochází k restrukturalizaci bytového fondu na úrovni městských čtvrtí tak, aby se v jedné čtvrti vyskytovaly byty s různou kvalitou, cenou i způsobem užívání. Pokud dochází k výstavbě nové bytové výstavby se kombinují byty nájemní s byty v osobním vlastnictví a různých cenových kategorií v jednom projektu. V případě již existujícího bytového fondu je část zbourána a nahrazena domy, které mají odlišnou cenovou úroveň. Obecným cílem městské restrukturalizace je zpřístupnění všech typů residenčního bydlení pro všechny možné obyvatele. Prostředkem vedoucím k tomuto cíli je zlepšení kvality prostředí ve čtvrtích s vysokým podílem levného nájemného bydlení. Právě náhrada části starého bytového fondu kvalitnějšími a dražšími byty má přilákat lidi vyšší sociální vrstvy, omezit prostorovou segregaci a také zvýšit kvalitu životního prostředí v těchto oblastech. V Nizozemsku se předpokládá, že rozrůzněním bytového fondu dojde automaticky k sociální diferenciaci. Sociálně smíšené čtvrti jsou považovány za příznivější než ty sociálně homogenní. Pokud by tento záměr měl být úspěšný, měla by se pozornost soustředit nejen na uplatnění programů přímo ovlivňujících sociální složení měst a jednotlivých čtvrtí, ale také na další faktory (např. ekonomické).

- Restrukturalizace města – ekonomická restrukturalizace

Další politikou městské restrukturalizace je podpora ekonomické revitalizace. Města mají (podle Musterd a kol., 1999, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) schopnost přilákat různé druhy ekonomických aktivit například z oblasti zábavy, kultury, turistického ruchu či sportu, které mohou přispět k jejich revitalizaci. Právě místní správa je pak schopna určit lokalit, jež jsou pro tento účel vhodné. Určité městské oblasti totiž disponují správnou směsicí jak pracovní síly, tak zároveň i vhodným prostředím pro vznik nových firem. Velká města mají často potenciál v historicky formovaném prostředí jak kulturním, tak i fyzickém, která slouží jako motivace k návštěvám turistů. Tyto ekonomické aktivity vyplývající

z předchozího přinášejí určitý počet nových pracovních příležitostí a mohou být pro některé osoby počátečním krokem k zapojení na trh práce. Rozvoj nových ekonomických aktivit v rozvoji služeb a obchodních aktivit může přispět k většímu vyvážení mezi nabídkou a poptávkou pracovní síly a tím také pomoci zmírnit sociálně prostorové nerovnoměrnosti ve městech. K dosažení žádoucích výsledků jsou ale potřebná určitá vnější opatření, aby nedocházelo k neregulovanému fungování trhu, které by mělo za následek vznik velkých rozdílů mezi zaměstnanci ve spodní a vrchní části příjmového rozpětí. Kombinace sociálního promísení diversifikací bytového fondu a ekonomické revitalizace by mohla být úspěšným přístupem vedoucím ke zlepšení kvality městského prostředí a opatřením vedoucím k omezování segregace.

- Politika otevřeného bydlení a posilování zón

Politika tzv. otevřeného bydlení byla hlavním přístupem v rámci integračního přístupu, který byl uplatňován po dlouhou dobu v USA ve vztahu k residenčně segregovaným zónám a skupinám - ghettům. Byla podporována především pozitivní interakce, míšení a komunikace mezi různými skupinami obyvatel. Samotná tzv. politika otevřeného bydlení podporovala vzestupnou sociální mobilitu obyvatel segregovaných lokalit, vystěhovávání z ghett, integraci těchto obyvatel do suburbánních zón a zapojení do hlavního ekonomického proudu.

V posledních letech se ale objevil ve veřejné politice USA nový proud, který se na ghetto dívá jako na neúspěšnou stálou enklávu, ve které se snaží o podporu ekonomických, sociálních a politických hodnot. Cílem této tzv. politiky posílení zón je podpora vzájemné solidarity obyvatel, vytváření sociálních sítí, chránění vnitřního trhu, kulturní soudržnost či společná tradice a historie. Všechna tato opatření mají za úkol přilákat příslušníky střední černošské třídy do ghett a díky tomu vytvořit ekonomické a kulturně bohaté komunity.

Politika posílení zón představuje téměř protipól k dřívější integrační politice otevřeného bydlení. Jejím cílem totiž není rasová integrace, ale v podstatě se jená o posilování etnické segregace. Ovšem ani jedna možnost zřejmě nebude mít úspěch. Řešení by zřejmě přinesla kombinace obou přístupů, tedy posilování komunity, podpora návratu střední třídy, posilování kulturních vazeb, omezování segregace chudého obyvatelstva a jejich integrace do společnosti v ekonomické i politické oblasti.

- Územní plánování a kontrola rozvoje měst

Územní plánování má za úkol (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) vyloučit nežádoucí funkce z obytných čtvrtí a zlepšit tak kvalitu života na lokální úrovni bez ohledu na to, jaké důsledky z toho plynou pro určité skupiny obyvatel. Takové regulace (podle Nelson a kol., 2004, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) snižují schopnost domácností s nízkými příjmy a rasových menšin najít vhodné bydlení ve slušných čtvrtích. Regulace, které vyplývají z územního plánování přispívají k segregaci a sociálnímu vyloučení hlavně tím, že oddělují různé typy bytového fondu a tímto omezují nabídku dostupného bydlení. Pokus jak regulovat využití území bez toho, aby bylo omezeno nebo odstraněno sociální vyloučení, je politika tzv. kontroly městského rozvoje (urban containment). Tyto programy rozvoje se snaží usměrňovat rozvoj takovým způsobem, aby byl sociálně i fiskálně příznivý.

K hlavním cílům urban containment patří (podle Nelson a kol., 2004, cit. v Sýkora, L.-Temelová, J., 2004):

- Ochrana veřejných statků (vzduchu, vody, krajiny).
- Minimalizace negativních externalit.
- Minimalizace veřejných výdajů.
- Maximalizace sociální rovnosti.
- Zvýšení kvality života.

Urban containment se snaží (podle Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) dosáhnout těchto cílů koordinací veřejných investic do infrastruktury, regulováním využití území a rozvoje, rozvinutím pobídek a překážek k ovlivňování míry, časování, intenzity a lokalizace výstavby. Programy urban containment se od tradičního způsobu regulace využití území liší v tom, že zavádí opatření, která mají za cíl přímo omezit rozvoj na územích vně vymezené městské oblasti (definovaná geografická hranice oddělující městskou a venkovskou krajinu) a zároveň podporovat projekty vedoucí k zahušťování a regeneraci uvnitř městské oblasti. Většina programu urban containment zahrnuje jeden nebo více z následujících nástrojů podpory zahušťování a regenerace uvnitř vymezené hranice města: investiční plány, polyfunkční využití a vysokou hustotu zastavěného území, strategie dostupného bydlení, registr dostupných pozemků, podpory regenerace. Program urban containment předchází segregaci a sociálnímu vyloučení, protože přijímá politiky, které podporují výstavbu dostupného bydlení, míchání různých typů bydlení, minimální hustotu zastavěného území, umístování bydlení pro obyvatele se specifickými potřebami apod.

Vzhledem ke krátkému uplatňování této politiky jsou známy zatím pouze předběžné výsledky, ale jak v USA, tak i ve Velké Británii, se politika tzv. kontroly městského rozvoje ve zkoumaných lokalitách osvědčila a tento způsob kontroly má větší naději efektivně omezovat rezidenční segregaci než tradiční územní plánování.

- Možnosti využití územního plánování pro prevenci segregace v České republice

Možnosti jak usměrňovat rezidenční segregaci v České republice pomocí územního plánování jsou (podle Maier, 2004, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) spíše nepřímé a jejich hlavní funkce spočívá převážně v regulaci funkčního využití území a tedy i v předcházení funkční segregace území. Funkční prostorová segregace totiž vede k vytváření monofunkčních ploch majících vysoké nároky hlavně na dopravní infrastrukturu, což samozřejmě může mít nepříznivý vliv na životní prostředí a také negativním způsobem ovlivnit například dostupnost služeb pro některé skupiny obyvatel. Právě vhodné plánování může pomoci k vyrovnaní podmínek v různých obytných zónách s ohledem na kvalitu životního prostředí, dostupnosti služeb a dopravní obsluhy a tímto způsobem zvyšovat přitažlivost jednotlivých částí města různé sociální skupiny. Mezi nástroje územního plánování, jež mají největší význam, patří územní plán obce a regulační plán.

Právě prostřednictvím územního plánu (podle Maier, 2004, cit. v Sýkora, L. - Temelová, J., 2004) mají města a obce několik možností, jak předcházet rezidenční segregaci:

- Prosazováním polyfunkčního využití jednotlivých částí řešeného území (specifikací nepřipustného, přípustného a podmíněného využití funkčních ploch).
- Vymezením velikosti jednotlivých funkčních ploch, tedy stanovením „zrnatosti“ funkční struktury města (obce). Hrubá zrnatost (podle Lynch, 1981, cit. v Sýkora, L. -Temelová, J., 2004) snižuje přístupnost prostoru pro ostatní skupiny obyvatel a odlišné životní způsoby.
- Vymezováním ploch pro veřejně prospěšné stavby a služby tak, aby byly v přiměřené dostupnosti pro všechny obyvatele obce (např. Umísťováním ploch zeleně do blízkosti zástavby bytovými domy, které nemají vlastní zahrady).
- Vhodným mísením ploch s různým typem bytového fondu (rodinné domy, bytové domy apod.). Například vymezení nejatraktivnějších obytných částí měst pouze pro zástavbu rodinnými domy a ponechání méně žádaných lokalit

pro vícepodlažní bytové domy a sociální bydlení může přispět k prohloubení rezidenční segregace různých příjmových skupin obyvatel.

Prostřednictvím regulačních plánů mají obce a města možnost přesněji určit využití jednotlivých pozemků a díky tomu vytvořit podmínky pro dostatečnou funkční rozmanitost v rámci jednotlivých ploch. Přímým stanovením velikostí pozemků určených pro výstavbu rodinných domů, ale také nepřímým určením způsobu zastavění území (např. volně stojící domky, skupinová zástavba) ovlivňuje regulační plán také sociální profil obytných zón, v podstatě předurčuje sociální okruh budoucích potencionálních uživatelů. Důležitým faktorem v prevenci rezidenční segregace je tedy kombinace různě velkých pozemků pro stavbu rodinných domků a rovněž prolínání zástavby bytových a rodinných domů.

6. Praxe segregace na příkladu města Olomouce

Olomouc patří mezi nejvýznamnější centra v České republice. Díky své bohaté historii, starobylé univerzitě, kulturním a řemeslným tradicím, ale především centrální poloze v rámci Moravy, byla vždy atraktivním místem pro turisty, obchodníky a podnikatele. Vnější dopravní napojení Olomouce je s ohledem na její vnitrozemskou polohu vynikající a dobudováním dálnice D11 a rychlostní komunikace R 35 se ještě zlepší a vzroste význam města - jako jediného kromě Prahy - na křižovatce dvou klíčových vnitrostátních a mezistátních komunikací. Z ekonomického pohledu je město Olomouc možné charakterizovat jako průmyslové s rozvíjejícími se službami. Díky vhodné poloze, hospodářské tradici i kvalifikované pracovní síle má město výrazný potenciál růstu (podle Olomouc tourism [online]). Město má 100 168 obyvatel (k 31. 12. 2006), je městem statutárním a od 1. 1. 2005 je rovněž sídlem Olomouckého kraje.

I přesto, že je Olomouc sídlem mnoha institucí a úřadů, je velmi obtížné získat relevantní data týkající se situace romských komunit v jednotlivých lokalitách. Většina státních orgánů jako jsou školy, úřady práce či obce, se (podle Východiska koncepce integrace romských komunit v Olomouckém kraji, 2004) bojí poskytovat informace o počtu Romů. Odkazují buď na výsledky sčítání lidu nebo na zákon o ochraně osobních údajů. Odhad celkového počtu Romů v České republice je mezi 150 000– 300 000, přičemž data se liší podle jednotlivých zdrojů informací. V tabulce 7 jsou uvedeny výsledky prvního pokusu o zjištění o počtu Romů žijících na území Olomouckého kraje, jež byl učiněn v roce 2002 prostřednictvím bývalých okresních úřadů.

Tabulka 7 Odhad počtu Romů v jednotlivých okresech Olomouckého kraje k 31. 12. 2002

Okres	Počet obyvatel	Odhad počtu Romů	Procentuální vyjádření k počtu obyv.	Přihlášeno k romské národnosti	Proc. vyjádření k počtu obyvatel
Jeseník	42 413	1.100	2,6	248	0.6
Prostějov	109 890	1.200	1,1	159	0.1
Přerov	135 886	3.800	2,8	213	0.1
Olomouc	224 613	3.000	1,3	133	0.1
Šumperk	126 567	1.500	1,2	115	0.1
Ol. kraj	639 396	10.600	1,6	868	0.1
ČR	10 230 060	250.000	2,4	11:746	0.1

Zdroj: Východiska koncepce integrace romských komunit v Olomouckém kraji, 2004.

Druhý pokus byl uskutečněn pomocí dotazníku na popud Rady vlády pro záležitosti romských komunit, který byl již v kompetenci obcí s rozšířenou působností (viz tabulka 8). Je vidět, že odhady jsou opravdu přibližné, neboť jen v rozmezí jednoho roku se ve městě Olomouci liší o 1000 osob.

Tabulka 8 Odhad počtu Romů podle obecních úřadů obcí s rozšířenou působností k 31. 12. 2003

Obec s rozšířenou působností (počet obcí)	Počet obyvatel spr. obvodu	Odhad počtu Romů/z toho dětí do 15 let	Procent. vyjádření k počtu obyv.
Hranice (31)	34 692	1000/80	2,9
Jeseník (24)	42 413	511/210 odhad Romů: 1281	1,2 3,0
Konice (21)	11 720	32 /12	0,3
Lipník n. B. (14)	15 334	300/70	1,9
Litovel (20)	23 502	91/30	0,4
Mohelnice (14)	18 825	22/14	0,1
Olomouc (45)	158 352	2000/1200	1,3
Prostějov (75)	97 942	1100/450	1,1
Přerov (59)	80 511	4950/1100	6,1
Šternberk (18)	19 711	1100/300	5,6
Šumperk (35)	73 131	500/200	0,7
Uničov (10)	23 182	200/90	0,9
Zábřeh (28)	34 756	31/22	0,1
Olomoucký kraj (393)	639 369	11837/3778	1,8

Zdroj: Východiska koncepce integrace romských komunit v Olomouckém kraji, 2004.

V roce 2003 byla při Krajském úřadu Olomouckého kraje zřízena funkce koordinátora pro národnostní menšiny. Po zrušení okresních úřadů bylo hlavním úkolem vytvoření sítě pracovníků, kteří by zajišťovali integraci romských komunit na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. V exponovaných lokalitách spolupracují pověřeni pracovníci s obcemi, neziskovými romských a proromskými nestátními organizacemi, školami, úřady práce, policií a dalšími institucemi. V Olomouci je romskou poradkyní od roku 2003 PhDr. Pavla Nachtmannová, jež je rovněž vedoucí oddělení Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Olomouce. Právě její ochota podávat informace, jak mailovým prostřednictvím, tak především při osobním setkání a intreviev, byla základním předpokladem, aby se tyto informace staly základním kamenem při popisu segregace v Olomouci.

6.1 Obecná charakteristika romských segregovaných lokalit v Olomouci

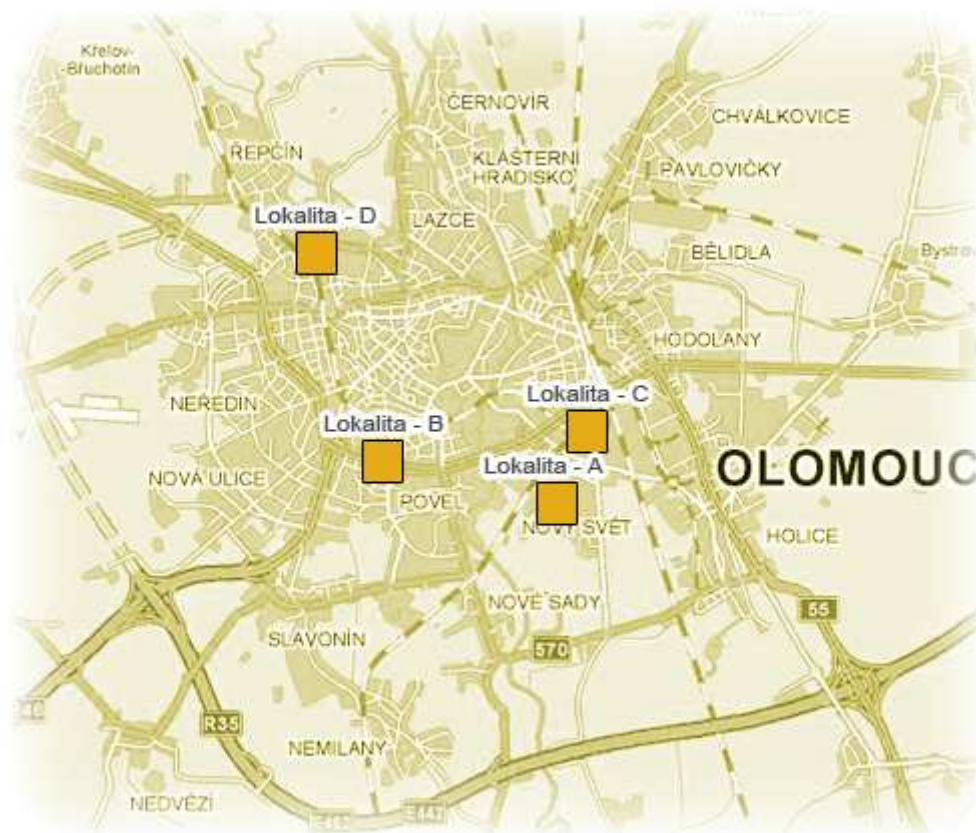
V Olomouci se vznik segregovaných lokalit, stejně jako v celé České republice, dá vypočítat přibližně od roku 1989, kdy došlo k zásadním změnám převážně v oblasti bytové politiky. V rámci restitucí byly městské byty, obývané právě Romy, vráceny původním majitelům. Romové dostali odstupné, jež mělo sloužit převážně k zajištění nového bydlení. Většina Romů si zažádala v rámci Správy nemovitostí Olomouc o přidělení městského bytu. Ve většině případů bylo jejich žádosti vyhověno. V období první vlny emigrací na západ, převážně do Velké Británie takto získané byty prodali a spolu s penězi získanými za odstupné, je použili na cestu a život v cizině. Problémem bylo, když Velká Británie odmítla přiznat těmto Romům víza a ti byli nuceni se vrátit zpět do České republiky. Správa nemovitostí Olomouc byla ovšem v této době zprivatizována a byl veden seznam osob žádajících o přidělení městského bytu. Pokud žadatel již byt dostal a znovu si o něj zažádal, byla jen velmi malá šance na jeho opětovné získání.

Restituce a privatizace obecních bytů vedla tedy ke zhoršení postavení sociálně slabých romských rodin a spolu s centrální absencí strategického a koncepčního přístupu k této problematice měla negativní dopad na bydlení Romů. Zanikl přidělový socialistický systém hospodaření s byty, na němž byla většina Romů závislá, a nebyl nahrazen novým druhem sociálního bydlení. Všechny uváděné příčiny společně se špatným a neúplným rámcem centrální legislativy a politikou státu pro oblast bydlení zapříčinily posílení tendencí vzniku etnických enkláv na území města Olomouce, sociálně vyloučených romských lokalit.

Do roku 1990 bydlely romské rodiny hlavně v centru města a v některých okrajových částech (Řepčín, Hejčín), významnou lokalitou je rovněž Mrštíkovo náměstí, kde ovšem žijí starousedlíci již několik desítek let. V letech 1991 a 1992 byly romským rodinám přidělovány byty v panelových domech uvolněných po odchodu sovětské armády (Černá cesta, Zikova ulice, Skupova ulice). Ovšem problémy s hrazením nájemného, nedostatečné využívání možnosti zvláštního příjemce dávek, ale i problémy vzájemného soužití majoritní společnosti s minoritou, vedly k vystěhovávání Romů do tzv. holobytů na Holické ul. a na Přichystalovu 70 (80 bytových jednotek 0+1, 0+2), kde je aktuálně nejvyšší koncentrace Romů. Lokalita Černá cesta dnes patří mezi jediné sídliště, které dodnes patří městu Olomouci a jsou tam umísťovány romské rodiny, které nemají ve výše uvedených lokalitách problémy s placením nájemného.

Podle mapy sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, která vznikla v rámci spolupráce s ESF, byly v Olomouci vytipovány kromě dvou výše uvedených lokalit ještě další dvě lokality ohrožené segregací (viz mapa 6).

Mapa 6 Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v Olomouci

Lokalita A – Přichystalova ulice

Lokalita C – Holická ulice

Lokalita B – Hotelový dům

Lokalita D – Mrštníkovo náměstí

Zdroj: Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice (dostupná z http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9.html)

Jak je z mapy patrné, všechny lokality se nacházejí ve vnitřním městě, nejsou tedy na jeho okraji, či mimo katastr města. V rámci Olomouce nelze hovořit o segregaci v pravém slova smyslu, jak bylo popsáno v předchozích kapitolách. Lokality mají dobrou dopravní i občanskou obslužnost. Jedná se spíše o lokality, kde dochází ke koncentraci sociálně slabých obyvatel, jež jsou z velké většiny zastoupeni právě romskou populací. Tyto oblasti jsou, hlavně v případě lokality A, rizikem hlavně do budoucna, kdy právě zmíněná lokalita je tou největší v Olomouci a vykazuje již prvky gheta. Na mapce není vyznačena lokalita U Botanické zahrady, kterou obývalo několik romských rodin, ale po získání domu novými majiteli byly tyto rodiny nuceny, především kvůli neplacení, opustit tento dům. V dnešní době zde žijí pouze 4 romské rodiny.

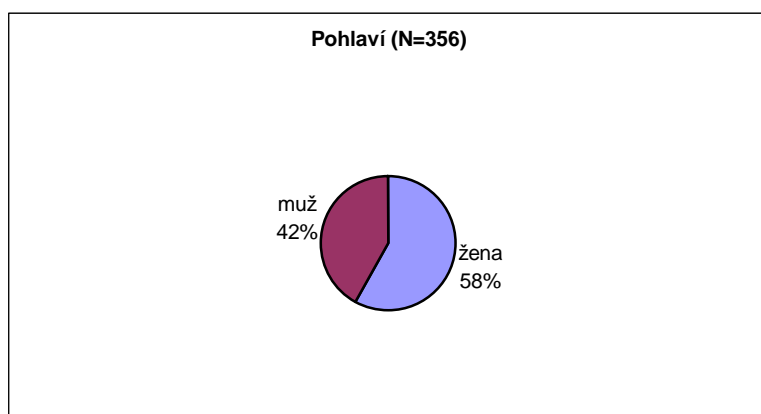
V rámci Olomouce bylo provedeno šetření jako součást projektu „Podporované zaměstnávání Romů“ v rámci „Zlepšení dlouhodobých příležitostí pro Romy“. Tyto získané ukazatele se jeví jako jediné možné zjištění demografických charakteristik týkajících se romské menšiny. Celkový vzorek byl tvořen 356 dotázanými, z toho bylo 206 žen (57,9%) a 150 mužů (42,1%) (viz graf 2). Zkoumaný soubor tvořili respondenti z lokalit Olomouce uvedených v tabulce 9.

Tabulka 9 Seznam lokalit

		N	%
Lokalita	Holická	34	9,6
	Mrštíkovo nám.	49	13,8
	APZ	16	4,5
	Přichystalova	67	18,8
	Hotelový dům	84	23,6
	Černá cesta	68	19,1
	Dolní nám.	14	3,9
	Město-různě	24	6,7
Celkem		356	356

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

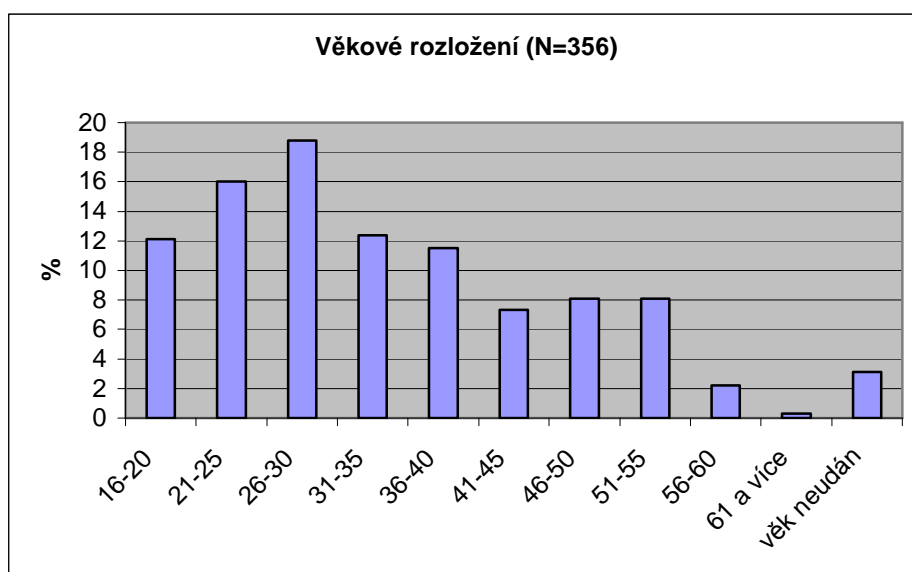
Graf 2 Struktura dotázaných romských obyvatel podle pohlaví

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Věková struktura je znázorněna v grafu 3. Minimální věk dotázaných byl 16 let, maximální 63 let.

Graf 3 Věková struktura dotázaných romských obyvatel

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Vzdělanostní struktura výzkumného souboru je podrobně uvedena v tabulce 8. Téměř tři čtvrtiny respondentů (71%) měly ukončené základní vzdělání. Středoškolské vzdělání jakéhokoliv typu (bez maturity) získalo přibližně 17% respondentů, maturitu mělo pouze 2,5% dotázaných. Vyšší odborné vzdělání měli dva respondenti, vysokoškolské studium absolvovala jedna žena. Pokud bychom sloučili kategorie vzdělání „střední bez maturity“, „střední s maturitou“ a „vyšší odborné, případně vysokoškolské“, získáme členění vzdělanostní struktury na tři oblasti – „nedokončené základní vzdělání“, „základní vzdělání“ a „jakékoliv středoškolské či vyšší“, jak lze vidět v grafu 4. Jak je z grafu patrné, asi tři čtvrtiny dotázaných mělo ukončené pouze základní vzdělání.

Tabulka 10 Vzdělanostní struktura dotázaných romských obyvatel

		N	%
Vzdělání	bez ukončeného základního	30	8,4
	ukončené základní	253	71,1
	střední bez maturity	61	17,1
	střední s maturitou	9	2,5
	vyšší odborné, případně vysokoškolské	3	,8
	Celkem	356	100,0

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Graf 4 Vzdělanostní struktura dotázaných romských obyvatel

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Uvedené vzdělanostní struktury odpovídají rovněž profese dotázaných. Téměř polovina z nich (44 %) profesi neuvedla. Další procentuální údaje uvedené v tabulce 9 jsou vypočítány z aktuálního souboru 201 respondentů.

Tabulka 11 Zastoupení profesí ve vzdělanostní struktuře dotázaných romských obyvatel

		N	%
Profese	dělnické nespecifikované	92	45,8
	dělnické specifikované: cukrář, cukrářka	3	1,5
	zednické a natěračské	14	7,0
	práce ve službách: prodavač(ka), kuchař(ka), číšník(číšnice), uklízečka apod.	77	38,3
	vychovatelka (VŠ)	1	0,5
	terénní sociální pracovník(ce)	11	5,5
	specifické: elektrotechnik, biotechnik, účetní	3	1,5
	Celkem	201	100,0
Vynechané údaje	155		
Celkem	356		

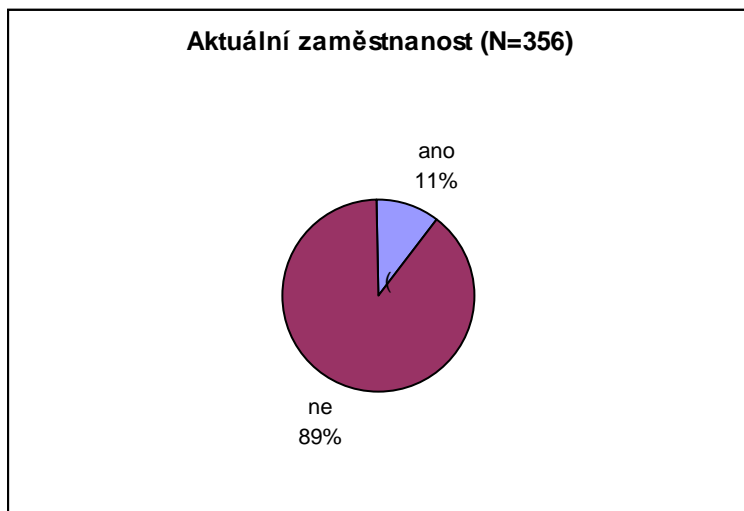
Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Většina dotázaných (45,8 %) uvedla jako svou profesi nespecifikované dělnické povolání. Druhá největší skupina (38,3 %) pracuje v rozličných povoláních v rámci služeb.

Profese, vyžadující vyšší vzdělání (jako vychovatelka, terénní sociální pracovník, elektrotechnik, biotechnik, účetní) uvedlo pouze malé množství respondentů (6 %).

V době provádění výzkumu bylo aktuálně zaměstnáno pouze 38 dotázaných (10,7 %). Zbylá část dotázaných (89 %) zaměstnáno nebylo (viz graf 5), ale více než polovina z nich již měla pracovní zkušenosti (viz graf 6).

Graf 5 Aktuální zaměstnanost dotázaných romských obyvatel

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

Graf 6 Pracovní zkušenost dotázaných romských obyvatel

Zdroj: Podporované zaměstnávání Romů

6.2 Segregované romské lokality v Olomouci

- Lokalita Hotelový dům

Lokalita se nachází nedaleko centra města, cca 10 – 15 minut chůze a jedná se o běžnou zástavbu, tudíž míra prostorového vyloučení není žádná. 1. patro je vyhrazeno k hotelovému ubytování, následující čtyři patra jsou obydleny nastálo rodinami, v části 5. patra bydlí senioři. V těchto 4 patrech je celkem 180 malometrážních bytů (velikosti 1+1 či 2+1). Sociálně nevytlučené obyvatelé žijí ve stejném domě. U vchodu do budovy je vrátnice, kde se musí hlásit návštěvy (návštěvní hodiny jsou od 14 do 18 hodin. Ve vstupním prostoru jsou také umístěny bezpečnostní kamery. Občanská vybavenost je v dosahu do 15 minut chůze. Dům je v bezvadném stavu a jeho vybavenost je standardní. Do domu není zaveden plyn.

Tato lokalita vznikla nově řízeným sestěhováním. Hotelový dům je předstupněm před přidělením obecního bytu, čekací doba dle pořadníku je 5 let. Vlastníkem nemovitosti je město Olomouc a s obyvateli jsou uzavírány pouze ubytovací smlouvy. V současné době byli všichni neplatiči nájemného nekompromisně vystěhováni.

Počet romských obyvatel je 85, celkem 25 romských rodin. Pokud se týká věkové struktury, informace nebyla zjištěna. Všichni obyvatelé této lokality mají ukončené maximálně základní vzdělání. Odhad míry nezaměstnanosti romských obyvatel lokality je 99 %. Převážná většina obyvatel je závislá na sociálních dávkách. Pouze několik málo obyvatel pracuje příležitostně „načerno“. Jedná se hlavně o drobné subdodávky stavebním firmám. Z tohto popisu vyplývají také sociálně problémové jevy vyskytující se v této lokalitě – jedná se především o lichvu a problémem je také zadlužování u firem půjčujících na vysoký úrok.

- Lokalita Mrštníkovo náměstí

Poloha lokality je v rámci obce, jedná se o městskou čtvrť Řepčín. Lokalitu tvoří kolonie domků v jedné uličce. Míra prostorového vyloučení není žádná, v uličce bydlí i neromové. Sociálně nevytlučené bydlí v bezprostřední blízkosti lokality. Základní občanská vybavenost se nachází v dosahu do 10 – 25 minut chůze. Stav domů je solidní, je na nich sice znát, že obyvatelům chybí prostředky na drobné každodenní úpravy, které ale nemají charakter nějakých větších závad. Pokud se týká vybavenosti domů, část standardní výbavy

chybí. Topí se kamny na pevná paliva, teplá voda je k dispozici pouze za využití bojlerů a do domků není zaveden plyn.

Jedná se o dlouhodobě existující lokalitu, kde vlastníkem nemovitostí jsou vlastní obyvatelé lokality. V tomto se výrazně liší od všech ostatních zmiňovaných lokalit. V podstatě se ani tato lokalita nedá považovat za segregovanou či sociálně vyloučenou v pravém slova smyslu, i když tyto rysy na první pohled vykazuje. Obyvatelé vlastní pozemky, na kterých tato lokalita vznikla, a dalo by se říci, že obyvatelé se sami rozhodli pro tento způsob života. Rodiny se do lokality přistěhovaly v 70. letech a zakoupily zde rodinné domky na pozemcích, které patřily dřívějším (v některých případech romským) obyvatelům. Byly zaznamenány několik případy sociální mobility, především do městských bytů. V poslední době nebyla zaznamenána žádná migrace.

Celkem žije v lokalitě 9 rodin, tj. 55 Romů. Odhad podílu Romů na celkovém počtu obyvatel lokality činí asi 66 %. Věková struktura obyvatel je asi 30 % do 15 let, od 16 do 60 let 70 % a nad 61 let 0 %. Maximálně dosažené základní vzdělání má si 96 % osob a střední bez maturity 4 % obyvatel. Odhad míry nezaměstnanosti činí 25 %. Na sociálních dávkách je závislá pouze část obyvatel. V lokalitě žije jedna osoba samostatně výdělečně činná, která zaměstnává zdejší Romy. Většina mužů v produktivním věku příležitostně pracuje ve stavebnictví. Jedná se o legální pracovní poměr na dobu určitou. Sociálně problémové jevy nebyly v této lokalitě zaznamenány.

- Lokalita Holická ulice

Vícepatrový dům s holobyty pro neplatiče se nachází na periferii města. Na patře se nachází 4 – 5 bytových jednotek. Míra prostorového vyloučení je částečná, lokalita se nachází za průmyslovou zónou. Nejbližší sociálně nevyločení bydlí cca 150 metrů od lokality. Základní občanská vybavenost je v dosahu asi 15 minut chůze, k dispozici je i dobře dostupná MHD. Stav domu je bezvadný. Pokud se ale týká vybavenosti domu, chybí část standardní výbavy, do domu není zavedena teplá voda ani plyn a sociální zařízení jsou společná na patře na chodbě. Vlastníkem nemovitosti je město Olomouc.

Lokalita vznikla nově řízeným sestěhováváním, do holobytů jsou vystěhováváni romští i neromští neplatiči z nájemních městských bytů v centru města a ze sídlišť. Sociální mobilita nebyla zaznamenána. V minulosti se tři rodiny odstěhovaly do lokality Přichystalova.

Počet Romů v této lokalitě je 85 z celkového počtu 120 obyvatel lokality. Věková struktura obyvatel je do 15 let 12 %, od 16 do 60 let 88 % a nad 61 let 0 %. Odhad maximálně

základního vzdělání činí 100 %. Rovněž také míra nezaměstnanosti romských obyvatel lokality je 100 %. Téměř všichni obyvatelé této lokality jsou závislí na sociálních dávkách a někteří si přivydělávají sběrem železa a jiných kovů. Ze sociálně problémových jevů se tu vyskytuje lichva a časté jsou také krádeže. Problém tvoří rovněž zadlužování u firem půjčujících na vysoký úrok.

- Lokalita Přichystalova ulice

Lokalita na Přichystalově ulici je největší segregovanou lokalitou v Olomouci. Tvoří ji čtyřposchodový panelový dům s malometrážními byty určenými výhradně pro sociálně slabé. Dům má celkem 80 bytových jednotek a je obýván 20 rodinami z majoritní společnosti a v 53 bytových jednotkách bydlí členové různých romských velkorodin. V 6 bytech nebydlí nikdo, nebo prostory jsou využívány pro potřeby mateřské školy či hlídací služby JJ Security. Vzniklo tak nekompatibilní společenství, jehož soužití je velmi problematické a přináší různé problémové situace. Lokalita se nachází v běžné zástavbě a částečně prostorově vyloučená. Dům se nachází na konci sídliště za městem. Za ním jsou v současné době vystavěny rodinné domky. Sociálně nevyločení občané žijí v blízkém sousedství. Základní občanská vybavenost se nachází v dosahu do 10 minut chůze a spojení s centrem města je dobré.

Stav domu je bezvadný a vybavenost domu je standardní. Do domu ale není zaveden plyn. Vlastníkem nemovitosti je město Olomouc. S nájemníky jsou uzavírány smlouvy na dobu určitou (6 měsíců), které mohou být prodlouženy. Ovšem Správa nemovitostí Olomouc, a. s. jako správce nemovitosti má problémy s tzv. nepláči nájemného a služeb (celkem je jich 24) ve všech důsledcích, které tato situace přináší a které nedovolují zajistit klidné a důstojné bydlení těm nájemníkům, kteří si své závazky pravidelně plní a kterých je většina (dvě třetiny tvoří platící nájemníci). U některých nepláči je uplatňován institut zvláštního příjemce a dluhy spláceny podle splátkového kalendáře.

Lokalita vznikla nově řízeným sestěhováním po roce 1991. Po amnestii vyhlášené v tomto roce, do ní byly umísťováni lidé po návratu z výkonu trestu. Dále sem byli sestěhováváni romští obyvatelé domů v centru města, v důsledku privatizací, restitucí, rekonstrukcí a neplatičství. Byty v této lokalitě jsou nabízeny převážně Romům. Neromové mají tendenci se spíše odsud odstěhovávat. Až na malé výjimky se obyvatelstvo domu od počátku 90. let zcela vyměnilo. Rodiny často odcházejí k příbuzným, do ubytoven nebo jiných obcí. Terénní sociální pracovníci vytipovávají rodiny, které plní nájemní povinnosti a neporušují řád a pomáhají jim hledat bydlení jinde ve městě.

Celkem tedy dům obývá 55 romských rodin, což je celkem 300 obyvatel. Romové zde tvoří 85 % z celkového počtu obyvatel lokality. Na každém poschodí žije cca 13 rodin s velkým počtem dětí. Pokud se týká struktury obyvatelstva, tak do 15 let je to 34 %, od 16 do 60 let 65 % a nad 61 let 1 %. 100 % obyvatel dosahuje pouze maximálně základního vzdělání. Odhad míry nezaměstnanosti v této lokalitě je až 95 %. Většina z nich je závislá na sociálních dávkách. Pouze někteří pracují tzv. „načerno“ a pouze několik málo osob pracuje trvale legálně (např. u firmy Ahold). Někteří z obyvatel lokality si přivydělávají také sběrem železa a rozebíráním autovraků. S výjimkou ojedinělého výskytu lichvy a častého zadlužování u firem půjčujících na vysoký úrok se v lokalitě příliš nevyskytují žádné výrazné sociálně problémové jevy.

V rámci TSP a jejího výzkumu byly vytvořeny 4 kategorie skupin obyvatel této lokality:

- Skupina A – Zahrnuje rodiny, které by mohly být po splacení menších dluhů na nájemném na Přichystalově ulici časem přestěhovány do bytů v jiné zástavbě města. Jde o rodiny s dobrým sociálním statutem, které do skupiny rodin žijících v současné době v této lokalitě nepatří. Důvod kvůli kterému sem byly tyto rodiny přestěhovány, byl obvykle jiný než dluhy na nájemném v předchozím bydlišti. Tyto rodiny nepotřebují trvalou pozornost sociálního pracovníka a přestěhování by jim umožnilo plnou integraci do prostředí svého budoucího bydliště. Tyto rodiny potřebují pomoc právě s vyhledáváním budoucího vhodného bytu.
- Skupina B – je nejpočetnější a je charakterizována tím, že jde o rodiny zatížené různými sociálními problémy jako jsou dluhy na nájemném, nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, nemocnost, invalidita apod. V důsledku toho se tyto rodiny nacházejí v obtížných sociálních situacích. Rodiny zařazené do této skupiny jsou pod neustálým dohledem sociálních pracovníků, včetně terénního sociálního pracovníka. K odstranění problémů bude důležité vytvoření a stanovení dlouhodobého plánu opatření, který bude obsahovat jednotlivé kroky, jež bude nutné učinit jak ze strany sociálních pracovníků, tak i těchto rodin. Bude prováděna sociální pomoc ve smyslu sociálního poradenství, které bude zahrnovat jak poskytování základních informací o možnostech řešení určitého sociálního problému, tak také odbornou pomoc prostřednictvím terénního sociálního pracovníka, sociálních pracovníků magistrátu a romské poradkyně.

- Skupina C – zahrnuje rodiny patřící k těm nejvíce problémovým. Ty jsou ve velké většině případů příčinou problémů vznikajících v této lokalitě. Nejenže jsou zatíženy vlastními vážnými sociálními problémy, ale od předchozí skupiny je odděluje skutečnost, že u nich samotných nelze nalézt ani žádnou snahu po změně jejich stávající sociální situace. V těchto rodinách si sociální pracovníci určují zcela konkrétní, i když minimalizované, cíle, které se snaží uskutečnit i za cenu represí (při dodržení zákonů). Mezi tyto hlavní cíle patří převážně odstranění zadluženosti bytů, tj. nájemné a energie, záškoláctví, zajištění preventivních zdravotních prohlídek a očkování dětí.
- Skupina D – je velmi malá a tvoří ji rodiny, o kterých je vedeno pouze malé množství dokumentace, a tyto rodiny nejsou ochotné spolupracovat se sociálními pracovníky. Vzhledem k tomu, že nežadají o žádné dávky, nemají proto sociální pracovníci žádný důvod tyto rodiny navštěvovat.

6.3 Důsledky segregace v Olomouci

V Olomouci žije celkem kolem 2 000 romských obyvatel, z čehož přibližně 500 je sledováno v rámci 4 výše zmíněných lokalit. Vzhledem k poloze všech lokalit nelze hovořit o absolutním sociálním vyloučení právě s ohledem na jejich umístění v rámci města a tudíž nelze absolutně postihnout všechny důsledky obecně platné pro sociálně vyloučené lokality. Dochází tedy spíše ke koncentraci romských obyvatel, která ve svém důsledku vede k negativním následkům plynoucích z tohoto soužití.

Na první pohled se naprosto zřejmým problémem stává fyzický stav jednotlivých domů. Například bytový dům na Přichystalové ulici byl před nastěhováním romských sociálně slabých obyvatel naprosto celý zrekonstruovaný a v bezvadném stavu. Jeho v té době nově příchozí obyvatelé ho přibližně za sedm let používání dokázali poměrně značně zdevastovat. Vzhledem k nedostatečným nebo žádným rekonstrukčním zásahům v rámci jednotlivých domů ve všech lokalitách dochází k jejich stále větší devastaci. Samozřejmě také nedostatečné zásobení např. teplou vodou či absence sociálních zařízení v rámci jednotlivých bytových jednotek, které je umístěno pouze na jednotlivých patrech, nepřispívají k dobrému životnímu standardu zdejších obyvatel. S těmito závažnými nedostatky samozřejmě dále souvisí problémy zhoršeného zdraví obyvatel, větší nemocnost dětí i dospělých.

Problematická je také situace soužití jak obyvatel lokality se svým okolím, tak v některých lokalitách i jejich obyvatel mezi sebou. Jak již bylo naznačeno, sociálně

nevykloučení obyvatel žijí v bezprostřední blízkosti romských sociálně segregovaných lokalit a je poměrně logické, že životní styl těchto lokalit jim není příliš blízký. Mezi ty hlavní problémy soužití většinové společnosti s Romy patří převážně velký nepořádek kolem domů, a velký ruch, jehož nejčastějšími viníky jsou děti, kterých je ve velké většině rodin větší počet, než je běžný standard u rodin náležících k většinové populaci. Tyto důsledky segregace se v Olomouci projevují nejvíce právě u největší lokality na Přichystalové ulici.

Důsledkům segregace, včetně jejich dalšímu předcházení, se snaží zabránit terénní sociální pracovníci. V Olomouci předcházelo realizaci terénní sociální práce zřízení místa romského poradce v roce 1998. Realizace vládního programu Terénní sociální práce 2003 byla v Olomouci realizována se zpožděním až od června 2003. Terénní sociální práce je jedním z významných a účinných nástrojů, jak právě předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců, rodin nebo celých sociálních skupin z určitých vazeb a z provozu sociálních institucí, které jsou běžně přístupné většině společnosti. Sociální vyloučení brání lidem v zapojení se do ekonomických, politických a dalších aktivit společnosti a to ve svém důsledku pro ně znamená znemožnění stát se plnoprávními občany. V rámci terénní sociální práce lze vyčlenit několik cílů:

- Prevenci sociálního vyloučení a jeho prohlubování.
- Prevenci sociálně rizikových jevů.
- Sociální začleňování.
- Zmírnění negativních důsledků a rizik životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost.
- Zmírňování nerovností, včetně nerovného přístupu ke vzdělávání, bydlení, službám apod..
- Pomoc klientům získávat/znovu nabývat sociální kompetence.
- Předávání informací.

Projekt terénní sociální práce je realizován v souladu s metodikou vydanou Radou vlády pro záležitosti romské komunity. V minulém roce došlo ke změně lokalit pro práci terénních pracovníků. Pracovníci z lokalit Mrštíkovo náměstí, Holická ulice a Hotelový dům byli přemístěni jako posily pro terénní práci v lokalitě Přichystalova a do svých původních lokalit docházeli pouze jednou týdně. Cílem bylo snížení dluhů na nájemném a zlepšení pořádku v této lokalitě. Tento záměr se ovšem podařilo uskutečnit pouze částečně. Tento neúspěch byl zaviněn hlavně neochotou většiny zadlužených rodin spolupracovat s terénními pracovníky na uhrazení dluhů nebo sepsání splátkových kalendářů. Pokud se týkalo čistoty

domu, byli sociální pracovníci úspěšnější, i když pouze dočasně. Nájemníkům byly předány čisticí prostředky a vytvořeny jmenné seznamy pro týdenní služby. Po tři týdny byly tyto úklidy prováděny pravidelně, ovšem v polovině prosince byla situace opět nekoordinovaná ze strany obyvatel domu a terénní pracovníci neúspěšní ve vyžadování povinností.

V roce 2006 byla zahájena činnost komunitního centra Miriklo, což byl projekt volnočasových a vzdělávacích aktivit pro děti a mládež ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí, v lokalitě Přichystalova a v roce 2007 na svoji činnost z předešlého roku navázalo. KC Miriklo nabízí dětem pravidelnou činnost v zájmových kroužcích, příznivé podmínky pro individuální vzdělávání a účast na mimoškolních aktivitách. Provoz centra probíhá denně od pondělí do pátku v odpoledních hodinách, ovšem konají se i nepravidelné programy nad rámec běžné pracovní doby a o víkendech. Cílovou skupinu tvoří chlapci a dívky ve věku 2 – 20 let. Na konci roku 2007 byla vybudována a otevřena nová klubovna KC Miriklo s dostatečnou kapacitou, technickým i hygienickým zázemím. Terénní sociální práce s dětmi a mládeží, rodinami a romskou komunitou v této lokalitě je spojena s velkou řadou zdravotních, hygienických a bezpečnostních rizik.

KC Miriklo plní svoji funkci hlavně v oblastech realizace volnočasových a vzdělávacích aktivit, ale také prevenci sociálně – patologických jevů dětí a mládeže. Naprostá většina dětí jeví zájem o spolupráci a převážně v oblasti vzdělávání – kroužku školní přípravy – bylo dosaženo prokazatelných úspěšných výsledků. V kroužku se realizovalo asi 40 dětí a viditelně se zlepšil jejich školní prospěch. I přes oblíbenost a úspěchy KC Miriklo se bohužel nedaří navázat kontakty ke spolupráci se samotnými rodiči, i když se terénní pracovníci snaží tuto bariéru prolomit. Rodiče nemají povědomí o nezbytnosti vzdělání a rozvoji individuálních vlastností u dětí pro jejich plnohodnotný život a uplatnění ve společnosti. I přesto se KC Miriklo daří zvyšovat počet studujících mladých Romů na učilištích a středních školách. Na počátku školního roku 2006/2007 si žádalo o dotaci Ministerstva školství České republiky na romských studentů o 7 studentů více, než tomu bylo v minulém období.

Intenzivní terénní práci a spolupráci s oběma sociálními odbory Magistrátu města Olomouce, Správou nemovitostí Olomouc, a. s. se daří snižovat zadluženost Romů na nájemném a službách, což vede k částečné stabilizaci situace hlavně ve třech lokalitách – na Přichystalově ulici, Holické ulici a Hotelovém domě. Terénní sociální pracovníci pracují od roku 2003 na Magistrátu města Olomouce jako součást programu Rady vlády ČR Podpora terénní sociální práce. Snahou pracovníků odboru sociálních služeb a zdravotnictví je, aby se terénní pracovníci stali plnohodnotnými členy týmu sociálních pracovníků magistrátu.

Existuje tu velká snaha spolupracovat s oddělením poskytujícím dávky sociální péče, kde jsou zajišťovány podklady pro rozhodování, je mapována situace rodin a také hledány vhodné formy sociální pomoci. Rovněž je intenzivní spolupráce s oddělením sociálně právní ochrany v ohrožených lokalitách. Cílená je rovněž spolupráce s odborem školství hlavně v oblasti činnosti asistentů pedagogů na školách a další využívání této formy, která by měla směřovat k integraci dětí (doposud ale pracují pouze tři tito asistenti).

Ve spolupráci s odborem životního prostředí a školským odborem byla zrealizována výstavba dětského hřiště sportovního areálu v jedné z lokalit. Od dobudování hřiště si město slibuje i zklidnění protiromských nálad převážně ze strany seniorů, jejichž Dům s pečovatelskou službou bezprostředně sousedí s touto lokalitou. Spolu s odborem koncepce a rozvoje je řešena otázka nájemního bydlení města a velmi úzká spolupráce je dále se Správou nemovitostí Olomouc, a. s. při řešení bytové situace Romů. Jedná se hlavně o tvoření splátkových kalendářů na úhradu dluhů na nájemném a službách, dále zlepšení čistoty a pořádku v lokalitách. Dalším subjektem řešícím pořádek v lokalitách jsou Technické služby Olomouc, a. s., které pomáhají v udržování pořádku převážně v okolí kontejnerů. Zároveň také tato organizace města využívá nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti při vytváření pracovních příležitostí pro Romy. S Městskou policií Olomouc je řešen především narušování nočního klidu a také se nedaří řešit vysoký počet nehlášených psů v lokalitách.

Od roku 2004 spolupracují terénní pracovníci na pilotním projektu Podporované zaměstnávání Romů s občanským sdružením Spolu, jehož cílem bylo ověřit metodu podporovaného zaměstnávání Romů. Tento projekt převzala od 1. 8. 2005 Charita Olomouc, ale stále trvá úzká spolupráce. Od ledna 2006 spolupracují terénní pracovníci na projektu SASTIPEN v rámci o. p. s. Drom Brno, který začal řešit horší zdravotní stav romské populace, kdy praktičtí i dětské lékaři si stěžují na špatnou komunikaci s rodinami a na rizikový způsob života Romů. Byla přijata zdravotní pomocnice úzce spolupracující s terénními pracovníky v lokalitách i s KC Miriklo.

6.4 Možnosti prevence a zmírnění důsledků segregace v Olomouci

Statutární město Olomouc se snaží působit na prevenci a zmírnění důsledků segregace převážně v rámci sociální terénní práce, kterou od roku 2003 realizuje pomocí 4-6 terénních pracovníků pracujících na území města. Terénní pracovníci soustředí svoji působnost hlavně do dvou lokalit města ohrožených segregací – lokality Přichystalova a Holická ulice. V rámci

těchto dvou lokalit existuje program podpory terénní práce na rok 2008, který má systematicky řešit problémy vzniklé v těchto dvou lokalitách.

Lokalitu na Přichystalově ulici mají na starost celkem čtyři terénní pracovníci. Výhledově mají několik úkolů, které by měli řešit. Jedná se o monitorování lokality a jejích problémů po všech stránkách a navrhování optimálního řešení vzniklých problémů jednotlivců i celé komunity. O svých jednáních vedou záznamy, které zároveň dokladují výsledky jeho práce – jedná se o terénní deník, kontaktní knihu a záznam o postupu práce s klientem. Zvyšují kvalitu trávení volného času dětí klientů, zejména ve spolupráci s KC Miriklo Magistrátu města Olomouce a zde působící církevní organizací. Specifickými metodami pomáhají zajišťovat klientům čerpání sociálních dávek v plném rozsahu, pokud tedy splňují podmínky nároku na tyto dávky. Terénní pracovníci působí také jako poradce a prostředník pro klienty pro vyřizování úředních záležitostí a může klienty také doprovázet na jednání a asistovat při nich. Pracovníci vedou komunitu k udržení optimálních podmínek v místě bydliště po stránce hygienické, včetně jejího bezprostředního okolí. Metodami sociální práce rovněž zajišťují docházku dětí do škol a úzce spolupracují s romskou asistentkou učitele. Spolupracují také se zdravotní sociální pomocnicí v oblasti prevence. Jedenkrát týdně provádí tyto terénní pracovníci také práci v další lokalitě na Holické ulici, kde pracují s 5-6 romskými rodinami. Snaží se zamezit vzniku dluhů, popřípadě vzniklé dluhy řešit splátkovými kalendáři, a vedou občany k udržení pořádku v domě a okolí.

Dva terénní pracovníci pracují společně v KC Miriklo na Přichystalově ulici. Spolupracují na akcích pro zájmovou činnost obyvatel lokality, především tedy dětí a mládeže. Neorganizované mládeži (celkový počet je cca 120-140 dětí od 2 do 18 let) nabízí formou 12 kroužků výtvarnou, hudební, taneční, sportovní, PC, literární, dramatickou a další činnosti. V doučovacím kroužku opakují probrané učivo, dohlíží nad písemnou přípravou dětí do školy na další den. Jedenkrát týdně provozují rodinnou výchovu pro cca 20 dětí formou besed a praktických her a činností a snaží se rovněž o zapojení rodičů do těchto aktivit. V kulturním klubu umožňují návštěvu kulturních programů (divadlo, výstavy, filmové umění) a následně diskuzi o zhlédnutých programech či o aktuálních tématech, která mládež zajímají. Ve spolupráci s dalšími orgány např. provozují v letních měsících příměstský letní tábor pro děti z této lokality.

Přímou nadřízenou terénních pracovníků je poradkyně pro národnostní menšiny, která také řídí oddělení sociálních kurátorů na odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Olomouce. Manažerka Programu pravidelně předkládá Radě města Olomouce Zprávu

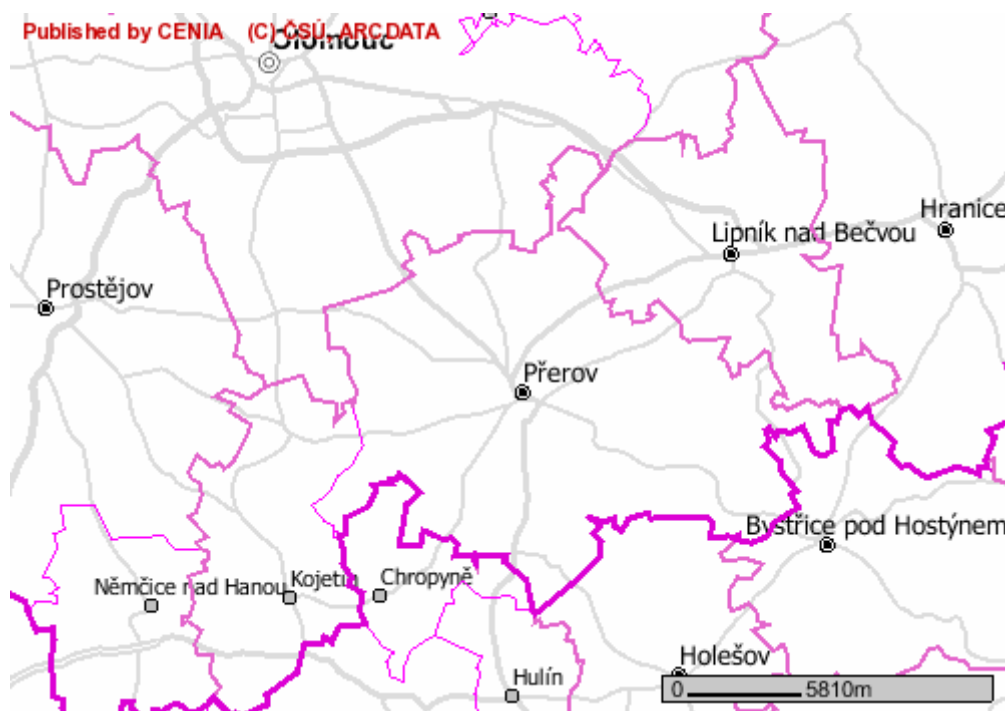
o naplňování Programu. Na pravidelných poradách odboru sociálních služeb a zdravotnictví průběžně informuje vedení odboru o úkolech a aktivitách terénních pracovníků.

Dva romští terénní pracovníci jsou platnými členy 7. pracovní skupiny organizační – etnické menšiny 1. Rámcového komunitního plánování sociálních služeb města Olomouce. Ostatní terénní pracovníci se často účastní jednání 7. pracovní skupiny – etnické menšiny jako hosté. Aktivně přistupují k přípravě splnění cíle - snížení nezaměstnanosti Romů, podílejí se na založení romské obecně prospěšné společnosti, která chce vykonávat placené práce na zajištění větší čistoty ve městě. Rádi by se spolupodíleli také na vytváření nové koncepce města v oblasti bydlení. V předchozím volebním období byly vytvořeny plány na sociální byty a byty na půli cesty v lokalitě Pod Letištěm, ovšem se změnou vedení radnice byly tyto návrhy přehodnoceny a zamítnuty. Město Olomouc se zaměřuje spíše na mírnění důsledků segregace především v oblasti sociální, než na její předcházení např. v rámci územního plánování města.

6.5 Srovnání Olomouce a Přerova v řešení problémů segregace

Statutární město Přerov, které je centrem stejnojmenného okresu, leží (podle Strategický plán ekonomického a územního rozvoje statutárního města Přerova pro období 2007-2013 – Profil statutárního města Přerova, 2007) ve střední části Moravy, cca 20 km jihovýchodně od města Olomouc. Přerovský okres sousedí na západě s okresem Prostějov, na severozápadě s okresem Olomouc, na severovýchodě s Novojičínským okresem, na východ od Přerova se nachází okres Vsetín a jižní hranice jej odděluje od okresu Kroměříž (viz mapa 7). Z hlediska dopravního napojení je Přerov situován na křižovatce silnic I. třídy: I/18, I/47 a I/55. Za nejvýznamnější dopravní tah lze považovat silnici číslo I/47, která spojuje Přerov s Brnem a na druhé straně s Ostravou. Město leží na trase budoucí dálnice D1 Lipník nad Bečvou - Kroměříž - Vyškov - Brno. V neposlední řadě město Přerov leží na významné železniční křižovatce tratí č. 270 Česká Třebová-Bohumín/Polsko a č. 330 Přerov-Břeclav/Slovensko/Rakousko a 331 Přerov-Brno. Od 1.7. 2006 je město Přerov statutárním městem.

Mapa 8 Okres Přerov

Zdroj: Portál veřejné zprávy České republiky.

http://pollux.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/index.php?lang=cz&mode=search&win_size=1&dict_shifter=0&ptz_shifter=10&adres_shifter=0&ptz_filter_id_active=&adres_filter_id_active=&kod_obj=&rect=-545035%3A-1149520%3A-518104%3A-1125735&xy=&xy_label=&use_user_rect=1&tree_dict_idobj_active=&tree_dict_parent_active=1&tree_name_active=&dict_idobj=&lokal=P%F8erov&ptz_filter=none&adres_filter=none

Počet obyvatel města Přerova (k 31. 12. 2006) je 46 912. Ve správním obvodu obecního úřadu obce s rozšířenou působností žije (podle Kottnerová, 2005), dle údajů městského úřadu, 4950 Romů (z toho 1100 dětí do 15 let), což činí 6,1 % obyvatelstva. Počtem příslušníků romských komunit se lokalita řadí na první místo v kraji. Nejvyšší koncentrace příslušníků romských komunit je ve městě Přerově (3 600 – 4 000), dále v Kojetíně (580 – 650) a Měrovicích (250 – 300). V Přerově lze hovořit o enklávách v lokalitách ulic Kojetínská, Škodova, Denisova, Tovačovská a Husova (viz mapa 9). Největší a také zřejmě nejproblémovější lokalitou je Škodova ulice.

Ve 3 lokalitách (Kojetínská, Husova, Škodova) situace vyžaduje řešení v kontextu koncentrace příslušníků romských komunit. Nízkovybavené byty v domech jsou devastovány nájemci, v některých přeplněných bytech neodpovídá bydlení současnému standardu. Důvody vzniku těchto problémů jsou spatřovány především v odlišném stylu života, řešení vyžaduje citlivý přístup. V lokalitě Škodovy ulice bydlí cca 70 nájemců, v absolutním vyjádření jde o

zhruba 400 – 450 občanů, jde převážně rodiny s malými dětmi. Lokality Tovačovská a Kojetínská jsou vyčleněny jako lokality pro neplatiče.

Mapa 9 Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v Přerově

Lokalita A – Kojetínská ulice

Lokalita D – Husova ulice

Lokalita B – Škodova ulice

Lokalita E – Tovačovská ulice

Lokalita C – Denisova ulice

Zdroj: Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice (dostupná z http://www.esfcr.cz/mapa/int_0112_11.html)

Město Přerov se rozhodlo řešit situaci v největší a nejzdevastovanější lokalitě ve Škodově ulici v dubnu 2007. 16. 4. 2007 schválili přerovští zastupitelé prodej devíti domů macházejících se právě v této lokalitě. Jednání se zúčastnila rovněž ministryně bez portfeje Džamila Stehlíková, která se o situaci v Přerově dlouhodoběji zajímá. Pozemky s domy včetně nájemníků získala za 1, 5 milionů korun firma Immořin patřící pod společnost Opera

Bohemia. Původní objekty má v plánu firma zbourat, nájemníky přestěhovat a na místě vybudovat nové polyfunkční bydlení. Aby na místě vznikly byty byla jedna z podmínek radnice. Celý projekt by měl být zahájen letos a ukončen do deseti let. Firma bude nucena najít nové bydlení pro tamní obyvatele, což byl také jeden z bodů smlouvy o prodeji. V lokalitě je 81 bytů, z nichž 55 je obsazených. Firma chce řešit bydlení s jednotlivými obyvateli individuálně a poté začít lokalitu postupně bourat. Vzhledem k tomu, že v bytech žijí většinou početné rodiny, nové bydlení bude potřebovat několik set lidí. Celkem v této lokalitě žije 55 rodin, což je asi 350 lidí. Nárok na bydlení má ovšem pouze asi 30 rodin, které mají nárok na nové bydlení. Ostatní nedostanou nic a zřejmě se rozptýlí po rodinách, což bude znamenat, že v malých bytech bude bydlet třeba i 20 lidí.

Na konci ledna letošního roku zřídila svoji pobočku také organizace Člověk v tísni, která se nachází nedaleko Škodovy ulice, v Kojetínské ulici, a sídlí v kanceláři pronajaté městem za symbolické nájemné. Její pracovníci ji otevřeli kvůli snaze pomoci sociálně slabým obyvatelům v jejich situaci, kdy mají být srovnány domy se zemí. Odborníci chtějí těmto lidem pomoci hlavně v oblasti bydlení, vypořádání se s dluhy nebo při vyřizování sociálních dávek.

Původní termín začátku bourání prvních domů byl stanoven na březen, ale vzhledem k potížím, které vznikly, se bude muset odložit. Firma zatím nemá sjednanou dohodu o vystěhování. I někteří Romové, kteří se snaží si zajistit bydlení v Přerově a okolí, se potýkají se značnými problémy. Prvním faktorem je vysoká cena nových bytů i podnájmu, druhým faktorem je fakt, že lidé nechtějí, aby Romové bydleli v jejich blízkosti. Nejvíce se to projevuje v okolních vesnicích, kde starosty zaplavují telefonáty obyvatel, kteří nechtějí sousedit s Romy.

Firma má v záloze několik variant. Jednou z nich je přestěhovat Romy do bývalé sociální ubytovny. Tam se však Romům ze Škodovy ulice nechce, protože je mimo město. Další možností je vytvořit byty ve starších domech, kde by mohly společně bydlet dvě až tři rodiny. Firma se také snaží shánět Romům podnájmy a nabízí odstupné. Zřejmě ale nebude možné situaci řešit bez spolupráce s městem. To sice nabídlo firmě dům v Kojetínské ulici s patnácti bytovými jednotkami, ale ta je odmítla s tím, že objekt je ve značně zchátralém stavu a navíc Romové již několikrát zopakovali, že nechtějí žít společně na jednom místě. Zatím tedy firma vyřešila případy neplatičů a odešli ti obyvatelé, kteří o to měli sami zájem. Celkem se ale jedná pouze o několik desítek lidí. Je otázkou, jak dlouho bude tato fáze trvat, ale je jisté, že se nebude jednat o časový horizont několika týdnů.

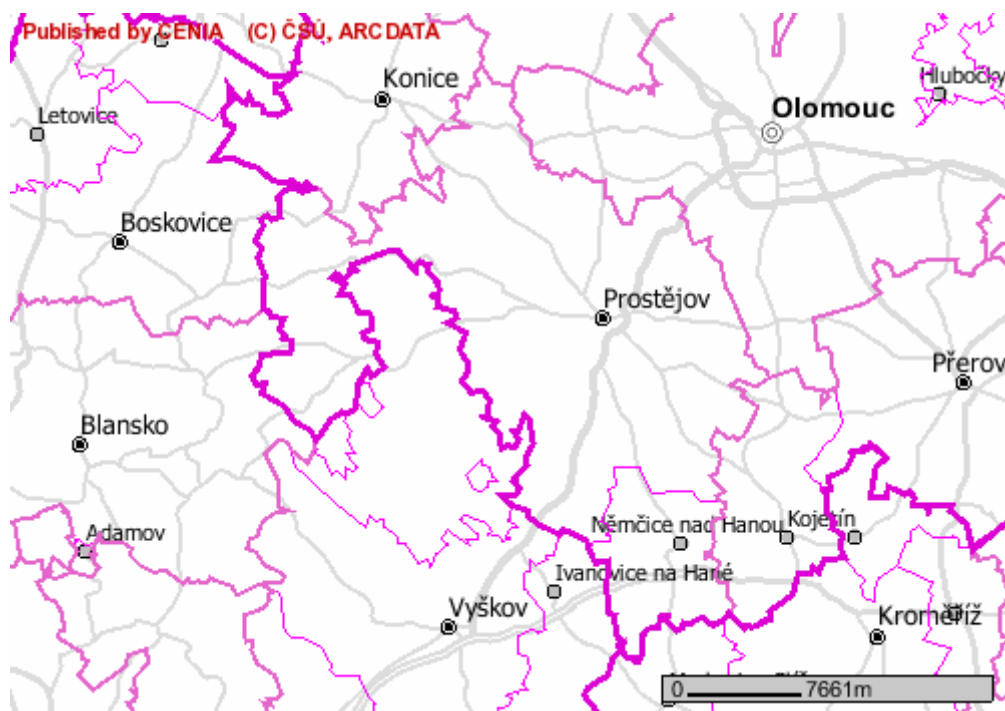
Město Přerov přistoupilo k poměrně radikálnímu řešení, ovšem je pravdou, že vzhledem k rozsahu lokality a hlavně počtu osob se to nedá se situací v olomouckých lokalitách v podstatě srovnat. Firma, se kterou město jednalo o řešení situace a finální smlouva, jež byla posléze podepsána, nabídla jistě velmi korektní řešení pro obyvatele této lokality. Zásadní byl rozhodně článek smlouvy, ve kterém se firma zaručuje sehnat nynějším obyvatelům náhradní bydlení. Podle mě, i když v lokalitě panuje poměrně velká nervozita, jak to bude s jejich náhradním bydlením, by obyvatelé poměrně rádi opustili tuto lokalitu. Ostatně jak jsem uvedla již výše a hlavně jak uvedli sami Romové, bydlet pohromadě už spolu znovu nechtějí. Podle nich to nedělá dobrotu a raději by žili odděleně. Je samozřejmě otázkou, jak bude tato celá akce úspěšná, a zda se podaří dojít ke zdárnému konci uspokojivému pro obě strany. Na příkladu města Prostějova v další kapitole, je vidět, i když v menším rozsahu, že tato forma řešení by mohla být do budoucna úspěšná .

6.6 Srovnání Olomouce a Prostějova v řešení problémů segregace

Město Prostějov leží (podle Strategický plán města Prostějova - Profil města, 2005) ve střední části Moravy, v samotném srdci Hané (nadmořská výška 225 m n. m.). V rámci Olomouckého kraje je jedním ze tří jádrových měst (Olomouc, Prostějov, Přerov). V rámci okresu je postavení města Prostějova velmi výrazné. Město je přirozené a jediné spádové centrum okresu. Prostějovem prochází na rychlostní komunikace R 46 Vyškov-Olomouc, jejíž jeden úsek je součástí mezinárodního spojení Brno - Krakov. Prostějov má významné provozní vazby zejména na Olomouc. Pozemní vzdálenost do Olomouce je pouhých 16 km.

Rozloha města Prostějova je 4 659 ha, tvoří 6 % z rozlohy okresu a necelých 0,9 % rozlohy Olomouckého kraje. K 31.12.2004 měl Prostějov 46 981 obyvatel. Do konce roku 2002 byl Prostějov sídlem okresního úřadu, po zrušení okresních úřadů a reformě veřejné správy je od roku 2003 Prostějov obcí s rozšířenou působností (viz mapa 10), jejíž správní obvod zahrnuje 75 obcí, a také obcí s pověřeným obecním úřadem pro 61 obcí. Město má 8 místních částí – Prostějov, Krasice, Čechovice, Domamyslice, Držovice, Vrahovice, Čechůvky a Žešov .

Mapa 10 Obec s rozšířenou působností Prostějov

Zdroj: Portál veřejné zprávy České republiky.

<http://pollux.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/index.php?&rect=-598289;-1160536;-531079;-1113489&lokal=Prost%ECjov>

Prostějov patří ke třem městům Olomouckého kraje, mající největší zastoupení romské komunity. Více romských obyvatel má jenom Přerov a samozřejmě Olomouc. Odhad počtu Romů v ORP Prostějov je odhadován kolem 1000 obyvatel, což tvoří přibližně 1,1% celkového počtu obyvatelstva. Obecně se dá říci, že v Prostějově existovala jedna obrovská koncentrovaná romská komunita, nazývaná kolonie U sv. Anny. Jednalo se o čtyři bloky domů obývaných několika stovkami romských obyvatel, které tvořily romské ghetto.

Město Prostějov se rozhodlo přistoupit k postupné asanaci těchto obytných bloků. Důvodem byl hlavně špatný technický stav těchto bytových bloků, naprosto nevyhovující hygienické podmínky, které nejednou vyústily v několik žloutenkových epidemií. Dalšími důvody byly neustálé stížnosti občanů z okolních domů. Udržování technického stavu bytových bloků stálo město ročně několik milionů a tyto opravy byly velmi neekonomické. Celý projekt asanace tohoto objektu trval čtyři roky. V září roku 2000 byla (podle http://www.mestopv.cz/files/Urad/Radn_listy/2007/2007_03/07-03-03.pdf) zastupitelstvem města ustavilo pracovní skupinu, která měla za úkol tuto složitou situaci řešit a připravovat podklady pro radu města i zastupitelstvo. Celý postup byl již od počátku konzultován s tehdejší Zmocněncem vlády České republiky pro lidská práva MUDr. Janem Jařabem. Tento projekt byl často odborníky uváděn jako určitý vzor pro možná řešení. Organizace

Člověk v tísní, která začala v Prostějově působit od roku 2001, ocenila postup radnice města. Projekt totiž vycházel ze znalostí aktuální situace všech rodin, individuálního přístupu a také ze snahy integrovat Romy do společnosti.

V kolonii bydlelo 250 – 400 obyvatel a jejich počet se často měnil, například i v závislosti na návštěvách příbuzných ze Slovenska, kteří tu často zůstávali poměrně dlouhou dobu. Bylo rozhodnuto o zrušení ghetta a město muselo zajistit obyvatelům náhradní bydlení. Obyvatelům, kteří měli řádné nájemní smlouvy a nedlužili městu peníze, byly poskytovány bytové náhrady nebo půjčky. Obyvatelé nesplňující tyto podmínky buď se buď dobrovolně vystěhovali nebo byli exekučně vystěhováni. Město postupně přidělilo obyvatelům splňujícím uvedené podmínky sedmnáct městských bytů a v devatenácti případech jim poskytlo půjčku na nákup šestnácti nemovitostí ve výši 6, 5 milionů korun. Část obyvatel získala náhradní bydlení přímo v Prostějově a část se přestěhovala do rodinných domků v okolních obcích. Pokud splnili podmínku města a pět let platili nájem a dobře se o nemovitosti starali, byla jim odpuštěna půjčka, kterou od města dostali na jejich nákup. Město muselo čelit kritice ze strany občanů ohledně poskytování těchto půjček. Město se bránilo argumentací, že kritika bez návrhu řešení problém rozhodně nevyřeší. Navíc pokud město vezme někomu střechu nad hlavou, je ze zákona povinno zajistit náhradní bydlení. V té době bylo ve vlastnictví města 1500 obsazených bytů, ale žádné větší pro mnohačetné rodiny. Město počítalo s variantou, že je jen otázka času, kdy hygienici nařídí demolici a vyklizení lokality a město by bylo povinno zajistit bydlení všem jejím obyvatelům, což by zřejmě stálo mnohem více peněz než zmiňované půjčky.

Je pravdou, že ne všem romským obyvatelům se v novém prostředí podařilo se úspěšně zabydlet, zvyknout si na nový způsob života, najít vhodné zaměstnání nebo si porozumět s místními lidmi. V roce 2007 společnost Člověk v tísní rozšířila poskytované služby v rámci Programů sociální integrace. Na terénní sociální práci navázalo pracovní poradenství současně s projektem podpory vzdělávání v rodinách. Na Prostějovsku působí čtyři terénní sociální pracovníci a pracovní poradkyně a koordinátorka projektu Podpora vzdělávání dětí v rodinách. Pracovníci působí nejen v Prostějově, ale také v okolních vesnicích.

Je tedy vidět zásadní rozdíl mezi situací v Olomouci a v Prostějově. V Olomouci existují čtyři významné romské lokality, z čehož dvě (Přichystalova a Holická ulice) hrozí, i přes snahu magistrátu a především terénních pracovníků, stát se poměrně problematickými lokalitami na úrovni ghetta. I přes existující koncepce integrace a práci terénních pracovníků i neziskových organizací je situace spíše taková, že se více než o integraci Romů do

společnosti, snaží o udržení alespoň udržitelného stavu v těchto lokalitách. Pokud totiž není zájem a snaha ze strany Romů o spolupráci a integraci do většinové společnosti, v podstatě neexistují nástroje, jak je k ní donutit. Sestěhování Romů do velkých lokalit v devadesátých letech minulého století přinesl spíše nárůst problémů, než jejich postupné řešení. Situace v Olomouci ještě samozřejmě nedospěla do takového stadia jako v Prostějově, ale rozhodně není natolik dobrá, aby se město spokojilo s pouhou snahou o udržení stávajícího stavu.

V Prostějově k problému romského ghetta přistoupili podle mě poměrně zodpovědným způsobem, rovněž díky spolupráci se Zmocněncem pro lidská práva a vypracování několikaletého plánu na integraci Romů. Nebyl to rychlý proces ukončení problému, ale vypracovaná koncepce beroucí ohled na individuálnost problému a rovněž na jednotlivé životní situace obyvatel ghetta. Životní podmínky v lokalitě byly dlouhodobě neúnosné a město Prostějov si uvědomilo závažnost situace nejen pro samotné obyvatele, ale také pro město jako takové. Technický stav obytných bloků byl havarijní a poměrně velké roční náklady na jejich provoz byly pro město neekonomické. Také předvídavost vzhledem k nekontrolovanému pohybu obyvatel této lokality, a zřejmě poměrně častá migrace příbuzných ze Slovenska, byla poměrně důležitým faktorem. Nebylo možno předvídat, kolik obyvatel by se v této lokalitě v horizontu několika let mohlo usadit a úměrně tomu ještě zhoršit již tak velmi špatné životní podmínky. Rovněž nebylo možné určitým způsobem realizovat integraci těchto osob do většinové společnosti.

Vynaložená, a některými obyvateli města Prostějova kritizovaná, částka kolem 6, 5 milionů korun, byla poměrně vysoká, ale s ohledem na každoročními náklady pro město poměrně akceptovatelná. Rovněž dekoncentrace romského obyvatelstva přispěla ke zlepšení situace a jejich větší integraci, i když jak již bylo výše zmíněno, ne všem se to plně podařilo. Podle mě by právě v této fázi měla přijít na řadu terénní práce a různé poradenské služby organizací. Pomáhat řešit jednotlivé případy rodin nebo osob, majících konkrétní problémy v integraci do společnosti. Plošná asistence podle mého názoru není tak efektivní, jako individualizovaná péče těchto pracovníků.

6.7 Postoj veřejnosti k otázce romské segregace v Olomouci

Ke zjištění postoje veřejnosti k otázce romské segregace v Olomouci jsem použila metody dotazníkového šetření. Vzhledem k citlivosti tématu romské problematiky a poměrné zásadní neochoty vyjadřovat se k této otázce, jsem použila anonymní dotazník (viz příloha 1) bez jakýchkoliv odkazů na osobní údaje, včetně věku či pohlaví. Přesto se mi podařilo

shromáždit pouze 44 dotazníků, které ale poměrně jednoznačně odpověděly na dané otázky. V prvních čtyřech otázkách respondenti odpovídali na otázky výběrem ze čtyř možností a poslední pátá otázka byla vyjádřením osobních názorů na možná řešení romské otázky v Olomouci. Respondenti měli možnost navrhnout tři možná řešení a vzhledem k vlastním invencím dotazovaných pro mě byla tou nejzajímavější.

1. otázka Jak byste ohodnotil/a romskou populaci v Olomouci?

	problémová	spíše problémová	spíše neproblémová	neproblémová
počet odpovědí	6	22	12	4
%	14	50	27	9

Polovina dotázaných považuje romskou populaci za spíše problémovou. Je samozřejmě otázkou, do jaké míry se jedná o vlastní negativní zkušenost. Zajímavé je, že hned další nejvíce zastoupenou odpovědí (27 %) je spíše neproblémové hodnocení Romů v Olomouci. I když se nejedná o tak velkou skupinu respondentů, jakoby společnost nebyla striktně rozhodnutá, jak má Romy hodnotit. Krajní jasné odpovědi ano/ ne jsou zastoupeny v poměrně malých hodnotách 14 %/ 9 %.

2. otázka Máte problém se soužitím s Romy?

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
počet odpovědí	4	12	18	10
%	9	27	41	23

Tato otázka již více souvisela s vlastní prožitou zkušeností dotazovaných, a tudíž odpověď spíše vycházela z reálné situace. Tady se liší proporce odpovědí ve prospěch spíše neproblémového či neproblémového soužití většiny dotazovaných s romskou menšinou. Pokud bychom tyto dvě kategorie vyhodnotili společně, se soužitím s Romy v podstatě nemá problém asi 64 % dotazovaných, kdežto problematické považuje soužití s romskou menšinou pouze 36 %, tedy asi 1/3 respondentů. Toto hodnocení mě poměrně překvapilo, protože bourá vžitou představu, že většina společnosti má problém žít vedle Romů či v jejich blízkosti.

3. otázka Myslíte si, že v Olomouci dochází k segregaci/ separaci romské menšiny?

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
počet odpovědí	12	22	6	4
%	27	50	14	9

4. otázka Považujete politiku města Olomouce/ Olomouckého kraje v romské otázce za dostatečnou?

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
počet odpovědí	4	9	25	6
%	9	20	57	14

Otázky 3 a 4 jsem se rozhodla hodnotit společně, protože podle mě spolu bezprostředně souvisí. Je poměrně zajímavé, že 77 % dotázaných si myslí, že dochází k segregaci romského obyvatelstva v Olomouci a zároveň 71 % respondentů považuje politiku města Olomouce, popřípadě Olomouckého kraje v romské otázce za nedostatečnou. Je tedy otázkou, zda v rámci veřejnosti nejsou známé integrační snahy, které město/ kraj podniká, což by byla jistě chyba a město by se mělo snažit veřejnosti více přiblížit tyto snahy. Nebo zda se jedná o skutečnost, že kroky města/ kraje v této problematice nejsou pro veřejnost příliš viditelné. V každém případě ani jedna z možností není pro město/ kraj příliš dobrou vizitkou.

5. otázka 3 řešení

Tato otázka byla, jak jsem již uvedla výše, pro mě nejvíce přínosná, protože ukázala názor společnosti na možná řešení této situace. Některé odpovědi se shodovaly, někdy i ve více případech a někteří respondenti naopak žádné neuvedli. I přesto vznikla poměrně pestrá směsice odpovědí a možností řešení.

Většina odpovědí se nějakým způsobem dotýkala sociálních služeb a zaměstnanosti romů. Mezi nejčastější odpovědi, s ohledem na zaměstnavatelnost, patřily:

- vyšší zaměstnavatelnost romské populace
- pořádání rekvalifikačních kurzů
- lepší začleňování na trh práce
- lepší motivace k práci
- podpora firem zaměstnávajících Romy, jejichž majiteli jsou rovněž Romové.

Pokud se týká sociálních dávek, řešení byla například takováto:

- vyšší sociální dohled ze strany města
- omezení sociálních dávek
- sociální podpora formou poukázek na potraviny nebo ošacení
- odebrání dávek v případě odmítnutí práce
- důsledná kontrola soc. služeb a soc. podpory.

Jako další důležitou oblast řešení problému lidé vnímají začlenění Romů do většinové společnosti, ale zároveň jejich postavení na úroveň majoritní společnosti. Dále se často objevovala problematika vzdělávání romských dětí. Měly by být lépe integrovány do škol, zároveň dodržovat pravidelnou školní docházku a také být efektivně vzdělávány. Ojedinelé, ale o to přínosnější, byly názory na zajímavé představení romské kultury širší veřejnosti, která by měla pomoci pochopit romské etnikum s jeho odlišnostmi nebo například snaha o vyčleňování romských jednotlivců z nemotivujícího prostředí romských komunit.

Podle mého názoru tento výzkum na jednu stranu potvrdil očekávané výsledky, ale na druhou stranu také ukázal nebo naznačil určité možné cesty, jakým způsobem by společnost uvítala, aby byla romská otázka řešena.

6.8 Výhled do budoucnosti

Město Olomouc se snaží řešit problémy romské menšiny v rámci 1. Komunitního plánování sociálních služeb – pracovní skupiny 7, etnické menšiny, ovšem toto plánování má převážně krátkodobější charakter. Byly stanoveny (podle 1. KPSS, 2006) 3 cíle pro období 2007 – 2008: rozvoj zaměstnanosti v oblasti etnických menšin, podpora integrace příslušníků národnostních menšin do většinové společnosti a podpora řešení problematiky bydlení pro příslušníky národnostních menšin ohrožených sociálním vyloučením.

- 1. Cíl Rozvoj zaměstnanosti v oblasti etnických menšin

Ke snížení nezaměstnanosti chce město dospět hlavně zvýšením uplatnění příslušníků menšin na trhu práce a zároveň je motivovat k většímu zájmu o práci. Ke splnění tohoto cíle má být použito několika nástrojů. Měla by být založena obecně prospěšná společnost pro zaměstnávání příslušníků etnických menšin, která bude mít za úkol zajišťovat pracovní místa převážně v oblasti pomocných prací, jež nevyžadují odborné vzdělání. Toto opatření by mělo vést ke zvýšení zaměstnanosti a zaměstnatelnosti osob převážně v romských lokalitách a socioekonomický vzestup romských rodin zaměstnaných osob. Díky tomu by mělo docházet k větší integraci do většinové společnosti a zamezování prohloubení sociálního vyloučení.

Dalším důležitým faktorem je rozvoj projektu „Terénní sociální práce“, který je v Olomouci realizován od roku 2003 a v rámci tohoto projektu je realizována činnost terénních pracovníků, kteří vyhledávají potencionální uchazeče do projektu podporovaného zaměstnávání realizovaného Agenturou podporovaného zaměstnávání Khamoro při Charitě Olomouc.

- 2. Cíl Podpora integrace příslušníků národnostních menšin do většinové společnosti

Základem by se mělo stát zajištění aktivit, které přispívají k integraci menšin a rovněž zlepšení informovanosti většiny o menšinách. Tato informovanost by měla být rozšířena pomocí různých přednášek či prezentacemi orientovanými na různé kultury. Cílem by mělo být také snížení počtu rasistických či xenofobních projevů ve společnosti a prevence vzniku sociálního napětí. K informovanosti občanů města Olomouce o životě národnostních menšin chce město přispět pomocí spolupráce s Českým rozhlasem Olomouc, Českou televizí nebo regionálním tiskem.

- 3. Cíl Podpora řešení problematiky bydlení pro příslušníky národnostních menšin ohrožených sociálním vyloučením

Město se chce pokusit podpořit bydlení občanů ohrožených sociálním vyloučením hlavně pomocí nové služby – domu na půl cesty a také vytvořením koncepce bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Dům na půl cesty by se měl stát přechodným bydlištěm, např. pro děti po ukončení ústavní výchovy, umožňujícím jim osvojit si dovednosti spojené s bydlením a samostatným životem. V době platnosti 1. KPSS bude rovněž vypracován plán pro řešení problému bydlení osob, jež jsou ohrožené sociálním vyloučením.

V rámci dlouhodobějšího výhledu je zpracována SWOT analýza s výhledem do roku 2010 (viz příloha 2). Podle výhledů do roku 2010, by v tomto roce již mělo být realizováno několik důležitých požadavků. Město si představuje, že do dvou let bude existovat denní centrum v azylovém domě a ve městě bude dostatek pracovních příležitostí pro menšiny. V rámci romské problematiky bude existovat „Romský dům služeb“, který by měl poskytovat jak poradenství, tak i sociální služby. Ve městě bude pracovat 20 romských učitelů, 10 lékařů a 50 úředníků. Také by se měl zvýšit podíl studentů na SŠ a VŠ. Město by rovněž uvítalo existenci záchytného střediska pro děti z etnických menšin, převážně romské a rovněž existenci multikulturního komunitního centra pro volný čas, přípravu na zaměstnávání a vzdělávání. Měla by být již zakončena výstavba sociálních bytů a existovat „slušné“ bydlení pro všechny. Samozřejmostí by rovněž měla být rovnocenné přístupu v oblasti služeb, zaměstnání i ve společnosti samotné.

7. Závěr

Segregace je závažným problémem nejen světovým, ale poměrně zásadně se týká i České republiky, respektive jednotlivých měst. V rámci České republiky se ale jedná o problematiku, počínající se rozvíjet přibližně od roku 1989. Od toho se také odvíjí poměrně malé množství dostupné vědecké literatury zabývající se teorií segregací. Teoretická část se proto nejdříve zaměřuje na celkové světové vymezení a posléze na popis situace v České republice.

K praktické části práce bylo použito několik různých metod práce, pomocí kterých bylo možno vytvořit ucelený obraz o procesu segregace v Olomouci. Jednalo se o kombinaci interviu, dotazníkového šetření a rešerži dokumentů Olomouckého kraje, vztahujících se k této problematice. Zároveň byla provedena fotodokumentace dokreslující informace uvedené v textu.

V souvislosti se segregací a jejím způsobem řešení v Olomouci byla provedena dvě srovnání se sousedními městy, Přerovem a Prostějovem, které mají spolu s Olomoucí nejvyšší počet romské menšiny, jež právě procesu segregace v České republice podléhá nejvíce. Největší míra zájmu byla kladena převážně na řešení situace v obou městech a její srovnání s Olomoucí.

Vzhledem ke stále se rozvíjející hrozbě větší míry segregace bude nezbytné tento problém řešit zřejmě stále častěji. Pokud obce nechtějí vytvářet na svých územích ghetta prorostlá kriminalitou a dalšími negativními sociálně-patologickými jevy, měla by za své přijmout určitou výhledovou možnost řešení těchto lokalit. Bylo by potřeba postupovat možná pomaleji, zato s promyšlenou koncepcí, která by vyhovovala oběma stranám, jak městům, tak i obyvatelům segregovaných lokalit a hlavně která by vedla ke konečnému řešení situace.

Summary

The aim of my dissertation is to provide a comprehensive analysis of segregation and to identify general key characteristics of the process of segregation in the Czech Republic, including its cause, forms and the evaluation of segregation from the geographical perspective. Morphological and functional characteristics together with socio-demographic structure of the segregated locations are very important characteristics too. Moreover, my dissertation explores both the development of segregation and the current state of segregation in the Czech Republic, and its comparison with other European states and the USA. Last but not least, this dissertation will make an attempt to cover all problems associated with the process of segregation and present possible solutions and prevention.

All this information is further applied in the practical part in the analysis of the situation in Olomouc. I used all these characteristics mentioned above for the description of the current situation in Olomouc and its comparison with the situation in Prostějov. I examined the segregation policies of Olomouc and Prostějov, which obviously differ in a great extent. Furthermore, I focused on the future outlook and on the possible solutions that Olomouc prepares in its social policy, into which segregation is classified.

Použitá literatura a zdroje

Seznam literatury:

Baršová, A.: Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice, 2002. In: Víšek, P. a kol.: Romové ve městě, 2002.

Klenovský, J.: Židovská obec v Olomouci: historie, osobnosti, památky. 1997-1998.

Kolektiv autorů: Na křižovatce kultur, 1992.

Kolektiv autorů: Romové, bydlení, soužití, 2000.

Musil, J.: Sociologie soudobého města, 1967.

Unucková, M.: Žijí mezi námi: historie a současnost Romů, 2007.

Víšek, P. a kol.: Romové ve městě, 2002.

Víšek, P.: Sídlní etnická segregace, její rizika a důsledky pro obce, 2002. In: Úvod do terénní sociální práce, 2002.

Seznam ostatních zdrojů:

1. rámcový komunitní plán sociálních služeb v Olomouci na období let 2007 – 2008, 2006.

Dostupné v PDF z: <http://www.olomouc.eu/kpss/storage/1170915160_sb_1_kpss_07-08.pdf>[cit. 10. 4. 2008]

Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006. Dostupné v PDF z:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analiza_romskych_lokalit.pdf>[cit. 24. 11. 2007]

Archiweb. cz [online]. Dostupné z:

<<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=3142&>>[cit. 19. 4. 2008]

Baršová, A.: Etnická segregace v bydlení, 2003. Dostupné z:

< <http://www.tspweb.cz/vicootsp-fulltext.shtml?x=118807>> [cit. 27. 2. 2008]

Burjanek, A.: Co je rezidenční segregace, 2005. In: Sýkora, L. -Temelová, J.: Prevence prostorové segregace, 2005. Dostupné v PDF z:

<http://old.mmr.cz/upload/files/060420_Publikace_segregace.pdf> [cit. 10. 8. 2007]

Burjanek, A.: Segregace, 1997. Sociologický časopis 33, c. 4, str. 423-434.

Co jsou česká ghetta? Dostupné z: <<http://www.ceskaghetta.cz/>>[cit. 27. 8. 2007]

Czerná, I.: Prostějov, 2007. Dostupné z:

<<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=219&sid=113&id=600>>[cit. 10. 4. 2007]

Člověk v tísní [online]. Dostupné z:

<http://www.clovekvtsni.cz/download/pagePhotos/articles_569.jpg>[cit. 19. 4. 2008]

Gabal, I. -Čada, K. -Snopek, J.: Sociální vyloučení Romů a česká společnost, 2008. Dostupné v PDF z:< http://www.kr-olomoucky.cz/NR/ronlyres/5F7B9997-167A-4059-9A20-D77028FDFBE5/0/KLIC_gabal_socvyIRomu2008.pdf> [cit. 12. 3. 2008]

Jak vznikají? Dostupné z: <<http://www.ceskaghetta.cz/>>[cit. 27. 8. 2007]

Kolektiv autorů: Úvod do terénní sociální práce, 2002. Dostupné v PDF z:

<http://aa.ecn.cz/img_upload/ac73df0652aad2b828f9cf53d867ecf4/brozura_DROM.pdf>
[cit. 27. 8. 2007]

Koncepce romské integrace, 2005. Dostupné z: <[http://www.kr-](http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Dokumenty/Koncepce+integrace+romsk%C3%A9+komunity+2005/Koncepce+integrace_CZ.htm?lang=CZ)

[olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Dokumenty/Koncepce+integrace+romsk%C3%A9+komunity+2005/Koncepce+integrace_CZ.htm?lang=CZ](http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Dokumenty/Koncepce+integrace+romsk%C3%A9+komunity+2005/Koncepce+integrace_CZ.htm?lang=CZ)>
>[cit. 20. 3. 2008]

Kottnerová, R.: Strategie integrace romských komunit Olomouckého kraje na období 2006 – 2010, 2005. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Aktu%C3%A1ln%C3%AD+informace/Aktu%C3%A1ln%C3%AD+informace_CZ.htm?lang=CZ>
[cit. 20. 3. 2008]

Mapa Protektorát Čechy a Morava. Příloha Lidové noviny, datum vydání 15. 2. 2008.

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.8. Olomouc. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9.html> [cit. 20. 11. 2007]

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.10 Přerov. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_11.html> [cit. 19. 4. 2008]

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.8. Olomouc, 5.8.8.1 Lokalita A. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9_1.html> [cit. 20. 11. 2007]

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.8. Olomouc, 5.8.8.2 Lokalita B. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9_2.html> [cit. 20. 11. 2007]

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.8. Olomouc, 5.8.8.3 Lokalita C. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9_3.html> [cit. 20. 11. 2007]

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením lokalit ohrožených romských lokalit v České republice, 5.8.8. Olomouc, 5.8.8.4 Lokalita D. Dostupná z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_ol12_9_4.html> [cit. 20. 11. 2007]

Mapa ORP Prostějov. Portál veřejné zprávy České republiky. Dostupné z:

<<http://pollux.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/index.php?&rect=-598289:-1160536:-531079:-1113489&lokal=Prost%ECjov>> [cit. 10. 4. 2008]

Mapa okresu Přerov. Portál veřejné zprávy České republiky. Dostupné z:

<http://pollux.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/index.php?lang=cz&mode=search&win_size=1&dict_shifter=0&ptz_shifter=10&adres_shifter=0&ptz_filter_id_active=&adres_filter_id_active=&kod_obj=&rect=-545035%3A-1149520%3A-518104%3A-1125735&xy=&xy_label=&use_user_rect=1&tree_dict_idobj_active=&tree_dict_parent_active=1&tree_name_active=&dict_idobj=&lokal=P%F8erov&ptz_filter=none&adres_filter=none> [cit. 19. 4. 2008]

Nečas. C.: Historie Romů na území České republiky. Dostupné z

<<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>> [cit. 20. 11. 2007]

Olomouc tourism [online]. Dostupné z: <[http://www.olomouc-](http://www.olomouc-tourism.cz/index.php?lang=1&kategorie=145&clanek=85)

[tourism.cz/index.php?lang=1&kategorie=145&clanek=85](http://www.olomouc-tourism.cz/index.php?lang=1&kategorie=145&clanek=85)> [cit. 11. 4. 2007]

Přerovský deník [online]. Dostupné z:

<<http://prerovsky.denik.cz/multimedia/galerie/276860.html?section=1,1>>[cit. 19. 4. 2008]

<http://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/stehovani-romove-skodova-prero.html>[cit. 19. 4. 2008]

<http://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/romove-stehovani-demolice-skodova-prerov20080313.html>[cit. 19. 4. 2008]

Rodrigue, J-P a kol: Transport Geography on the Web, Hofstra University, Department of Economics & Geography, 2004, dostupné z

<<http://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch6en/conc6en/ch6c2en.html>>[cit. 11. 4. 2008]

Romea. cz - Romové on-line [online]. Dostupné z:

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2361>[cit. 19. 4. 2008]

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2584>[cit. 19. 4. 2008]

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_3694>[cit. 19. 4. 2008]

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_3968>[cit. 19. 4. 2008]

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_3678>[cit. 19. 4. 2008]

<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_3734>[cit. 19. 4. 2008]

Rozhovor o bývalé kolonii U sv. Anny, Radniční listy, 3. 3. 2007. Dostupné v PDF z:
<http://www.mestopv.cz/files/Urady/Radn_listy/2007/2007_03/07-03-03.pdf> [cit. 11. 4. 2008]

Sociální výzkum realizovaný o.s. SPOLU, součást projektu Podporované zaměstnávání Romů v rámci Zlepšení dlouhodobých příležitostí pro Romy, 2004.

Strategický plán města Prostějova - Profil města, 2005. Dostupné z:
<<http://www.mestopv.cz/showdoc.do?docid=10067>> [cit. 7. 4. 2008]

Strategický plán ekonomického a územního rozvoje statutárního města Přerova pro období 2007-2013 – Profil statutárního města Přerova, 2007. Dostupné v PDF z:< http://www.mu-prerov.cz/documents/ROZ_Profil_Stat_m_Prerov.pdf > [cit. 7. 4. 2008]

Sýkora, L. - Temelová, J.: Prevence prostorové segregace, 2005. Dostupné v PDF z:
<http://old.mmr.cz/upload/files/060420_Publikace_segregace.pdf> [cit. 10. 8. 2007]

Sýkora, L. – Temelová, J.: Možnosti využití územního plánování pro prevenci prostorové segregace, 2004. Dostupné v PDF z:
< http://web.natur.cuni.cz/cvmm/download/Segregace_studieMMR.pdf> [cit. 18. 8. 2007]

Sýkora, L. – Temelová, J.: Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle DC02: Identifikace lokalit segregace / separace v České republice na základě kvalitativního řešení, 2005. Dostupné v PDF z: < http://web.natur.cuni.cz/cvmm/download/DC2_zprava.pdf> [cit. 18. 8. 2007]

Vobecká, J.: Dějiny osídlení Židů v Čechách a na Moravě do roku 1848. Dostupné z
<http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=364> [cit. 20. 11. 2007]

Vobecká, J.: Židovské obyvatelstvo v Čechách 1848 – 1939. Dostupné z:
<http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=369> [cit. 20. 11. 2007]

Východiska koncepce integrace romských komunit v Olomouckém kraji, 2004. Dostupné v PDF z: http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Aktu%C3%A1ln%C3%AD+informace/Aktu%C3%A1ln%C3%AD+informace_CZ.htm?lang=CZ>[cit. 20. 3. 2008]

Zpráva o stavu romských komunit, 2004. Dostupné z: http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/Soci%C3%A1ln%C3%AD+v%C4%9Bci/Integrace+p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1n%C3%ADk%C5%AF+romsk%C3%BDch+komunit/Dokumenty/Zpr%C3%A1va+o+stavu+romsk%C3%BDch+komunit+za+rok+2006/Zpr%C3%A1va+o+stavu+romsk%C3%BDch+komunit_CZ.htm?lang=CZ >[cit. 20. 3. 2008]

PŘÍLOHY

Příloha 1 Dotazník

UP v Olomouci
Dotazníkové šetření

Bc. Kateřina Červinková
PřF, Katedra geografie

Postoj veřejnosti k otázce romské segregace v Olomouci

1. Jak byste ohodnotil/a romskou populaci v Olomouci?

problémová spíše problémová spíše neproblémová neproblémová

2. Máte problémy se soužitím s Romy?

ano spíše ano spíše ne ne

3. Myslíte si, že v Olomouci dochází k segregaci/separaci romské menšiny?

ano spíše ano spíše ne ne

4. Považujete politiku města Olomouce/ Olomouckého kraje v romské otázce za dostatečnou?

ano spíše ano spíše ne ne

5. Navrhněte 3 možná řešení romské otázky v Olomouci.

-

-

-

Příloha 2 SWOT analýza.

SILNÉ STRÁNKY

1. dobrá vůle ke spolupráci
2. existence projektu na podporované zaměstnávání
3. existence asistentů a terénní práce
4. existence center pro děti
5. nastaveny možnosti ke vzdělávání
 - samospráva má zájem “něco dělat”
 - existence VOŠ Caritas
 - mezi Romy jsou “osobnosti”
 - schopnost realizovat společné akce
 - existence sociálních bytů
 - neexistence rómského gheta
 - neexistence rasové nesnášenlivosti

SLABÉ STRÁNKY

1. velká nezaměstnanost občanů v oblasti etnických menšin
2. nízké vzdělání = nízké finanční ohodnocení práce
3. rómské a prorómské organizace se uchylují pouze ke kritice
4. nízké uplatnění absolventů škol na pracovním trhu
5. neexistence sponzorů pro pořádané akce
6. neexistence sítě organizací, není vzájemný dialog
7. chybí uspořádání priorit v oblasti
 - vyjádření silných stránek v oblasti je názorem jedinců
 - netrpělivost Romů
 - majorita nezná minoritu
 - nízká životní úroveň minority
 - organizace jsou nejednotné
 - jsou podceňovány dopady způsobené sestěhováním příslušníků etnických menšin

PŘÍLEŽITOSTI

1. vytvoření prostoru pro dialog
2. zvládnutí vnějších finančních zdrojů (programy EU)
3. zlepšit vzájemnou spolupráci
4. zajistit a vytvořit “koncepti včasné péče”
5. zasíťovat služby
 - využít universitu (poznání menšin)
 - zlepšit vnímání majoritou
 - lépe využívat Školský zákon
 - využít média

OHROŽENÍ

1. mladí lidé se nenaučí pracovat

2. nebudeme schopni vzájemně spolupracovat
3. majorita nepochopí minoritní společnost
4. nezaměstnanost naroste
5. lidé nic nepochopí – upřednostní vlastní zájmy
6. poskytovatelé se neprofesionalizují
7. dojde k podcenění vzdělání
 - nebudeme schopni stanovit priority
 - dojde k odlivu kvalifikované síly
 - oblast bude zpolitizována

Zdroj: 1. KPSS, 2006.

Obrázek 1 Lokalita Mrštíkovo náměstí.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 2 Lokalita Mrštíkovo náměstí.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 3 Lokalita Hotelový dům.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 4 Lokalita Hotelový dům.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 5 Lokalita Hotelový dům.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 6 Lokalita Hotelový dům.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 7 Lokalita Holická ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 8 Lokalita Holická ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 9 Lokalita Přichystalova ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 10 Lokalita Přichystalova ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 11 Lokalita Přichystalova ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 12 Lokalita Přichystalova ulice.

Foto: K. Červinková, duben 2008.

Obrázek 13 Lokalita Škodova ulice

Zdroj: Přešovský deník [online].

Obrázek 14 Lokalita Škodova ulice

Zdroj: Přešovský deník [online].

Obrázek 15 Lokalita Škodova ulice

Zdroj: Člověk v tísni [online].

Obrázek 16 Ghetto U sv. Anny v Prostějově

Zdroj: Radniční listy [online].

Obrázek 17 Ghetto U sv. Anny v Prostějově

Zdroj: Radniční listy [online].